

Latvijas Universitāte
Vēstures un filozofijas fakultāte
Seno laiku un Rietumeiropas viduslaiku vēstures katedra

Vēstures bakalaura programmas

4.kursa studenta

Denisa Salkova

(Apl. nr. VĒST020126)

Bakalaura darbs

Burgundijas galms
15. gadsimtā: viduslaiku noriets
Bourgundian court in the
15. century: the Decline of the
Middle ages

Bakalaura darba vadītājs:

Prof. I.Misāns

Rīga 2006

Saturs

Ievads	3
Avotu un literatūras apskats	11
Avotu apskats	11
Literatūras apskats	24
1. nodaļa. Burgundijas hercogs, galms un pilsētas 15. gadsimtā	30
2. nodaļa. Burgundijas galma funkcijas	42
3. nodaļa. Burgundijas galma vērtības	51
Nobeigums	64
Izmantoto avotu un literatūras saraksts	67
Anotācija	69
Pielikums	70

Ievads

Burgundija 15. gadsimtā bija viens no visvarenākajiem teritoriālajiem veidojumiem Rietumeiropā.¹ 14.–15. gadsimtā Burgundijas hercogi, izmantojot laulības, karus un naudu, nepārtraukti palielināja savus valdījumus un ietekmi.² Burgundijas hercogu (vēl viņus mēdz dēvēt par lielhercogiem vai prinčiem, tā pasvītrotot viņu piederību pie Francijas karaliskā nama) īpašumi sastāvēja no divām lielām daļām: Flandrijas ar apkārtesošajām zemēm Francijas ziemeļos un Burgundijas hercogistes ar kaimiņzemēm Francijas austrumdaļā.³ Flandrijas pievienošana Burgundijas hercogu valdījumiem notika 1384. gadā dinastiskās alianses rezultātā: pateicoties Francijas karaļa Šarla V atbalstam, viņa brālis Filips Drošsirdīgais, otra ietekmīgākā persona Francijā pēc karaļa, 1369. gadā apprecēja Flandrijas grāfa Māles Luija meitu un mantinieci Māles Margarētu, tā iegūstot tiesības uz Flandriju, Artuā, Franš-Kontē (Burgundijas grāfisti), Nevēru un Reteli. Šīs tiesības arī tika īstenotas pēc Flandrijas Luija nāves 1384. gadā. Burgundijas hercogisti 1363. gadā Filips Drošsirdīgais saņēma kā vīriešu līnijā mantojamu lēni (*apanage*) no sava tēva Francijas karaļa Žana II Labā, tā liekot pamatu Valuā nama Burgundijas hercogu dinastijai (1363.–1477.). Arī Svētās Romas impērijas ziemeļrietumu un rietumu zemes tika pievienotas Burgundijas hercogu valdījumiem: ziemeļos Holande un rietumos Burgundijas grāfiste ar blakus zemēm. Burgundijas hercogi veltīja daudz pūļu, lai apvienotu šīs divas daļas, bija pat brīdis, kad viņiem tas izdevās, pievienojot saviem valdījumiem Elzasu un Lotringu.

¹Ar Burgundiju tiek saprasti Burgundijas hercogu valdījumi. Gadījumos, kad tiek runāts konkrēti par Burgundijas hercogisti vai par Burgundijas grāfisti, tas ir norādīts. Historiogrāfijā lietoti dažādi apzīmējumi, kā tiek definēts tas valstiskais veidojums vai dažādu zemju konglomerāts, kurš bija pakļauts Burgundijas hercogiem. Piemēram, Burgundijas principāts, sk. Хачатурян Н. Бургундский двор и его властные функции в трактате Оливье де Ля Марша // Двор монарха в Средневековой Европе / под ред. Н.Хачатурян. – Санкт–Петербург, 2001. – С. 122. Tomēr šeit pārsvarā t lietots tradicionālais apzīmējums – Burgundija, kaut arī tas ir nedaudz nekonkrēts.

²Valuā dzimtas Burgundijas hercogi valdīja no 1363. līdz 1477. gadam: Filips Drošsirdīgais (le Hardi) – dzimis 1342., miris 1404. gadā; valdīšanas gadi 1363.–1404.; Žans Drošsirdīgais (sans Peur) – dzimis 1371., miris 1419. gadā, valdīšanas gadi 1404. –1419.; Filips Labais (le Bon) – dzimis 1396., miris 1467., valdīšanas gadi 1419.–1467.; Šarls Drošsirdīgais (le Téméraire) – dzimis 1433., miris 1477., valdīšanas gadi 1467.–1477.

³Savu atmiņu sākumā Burgundijas hronists Olivjē de Lamaršs veic teritoriju uzskaitījumu, kuras pieder vai uz kurām, viņaprāt, Burgundijas hercogiem bija tiesības: Burgundijas hercogiste un Lotringas (Lotrich), Brabantes (Brabant), Limburgas (Lembourg), Luksemburgas (Luxembourg), Geldres (Gueldres) hercogistes, Burgundijas grāfiste (Bourgogne), Flandrijas grāfiste (Flandres), Artuā grāfiste (Artois), Eno apgabals (Hainaut), Holande (Holande), Zelande (Zélande), Namura (Namur), Zutfene (Zutphen) un apgabali – Rietumfrīzija (Frizes), Salina (Salina) un Malina (Malina). La March O. Mémoires sur la Maison Bourgogne // Choix de chroniques et mémoires sur l’histoire de la France, avec notices biographiques / Ed. par J. Buchon. – Paris, 1836. – P. 295.

Pateicoties teritoriju plašumam un pilsētu bagātībai, Burgundijas politiskā, ekonomiskā un kultūras ietekme bija jūtama tālu aiz Burgundijas hercogu valdījumu robežām. Burgundijas hercogu galms bija paraugs Anglijas karalistei, Svētās Romas impērijai un citām valstīm. Ar sava laika lielākajiem valdošajiem namiem dinastiski saistītie Burgundijas lielhercogi piekopa aktīvu politiku, kuras mērķis bija maksimāla neatkarības iegūšana no Francijas karaļa un Svētās Romas impērijas ķeizara līdz pat centieniem iegūt karaļa titulu, tā padarot Burgundiju par karalisti. Savu hercogu varenības un ambīciju dēļ Burgundija tika iesaistīta daudzos vēlo viduslaiku procesos, bija to aktīva līdzdalībniece un iniciētāja, piemēram, Burgundijas hercoga Filipa Labā izlīgums ar Francijas karali Šarlu VII Arrasā 1435. gadā nodrošināja Francijai uzvaru Simtgažu karā.

Burgundijas slava, greznība, bagātība un ietekme, kā arī pēkšņais sabrukums brīdī, kad šķita, ka nupat uz Eiropas kartes parādīsies jauna spēcīga un varena karaliste, ir piesaistījuši daudzu ievērojamu pētnieku interesi – no Heizingas un Bukharda 20. gadsimta sākumā līdz Ž.Difornē un V.Paravicīni mūsdienās.

Burgundijas liktenis ir radījis noslēpumainības tēlu par grezno un vareno valsti, kura spīdēja un pēkšņi pazuda. Turklāt lielā mērā pateicoties savai bagātībai, Burgundija bija radījusi tādu vēlo viduslaiku fenomenu kā Burgundijas galma kultūra, kas ir ne tikai pasaules kultūras vērtība pati par sevi, – 15. gadsimtā tas bija spožākais un slavenākais galms Rietumeiropā. Ne velti Burgundijas galmu sauca par Rietumu bruņniecības pērli. Par Burgundijas galma augsti attīstīto kultūru vēsta materiālās kultūras liecības. Diemžēl līdz mūsdienām nav nonākušas rotaslietas un dārgakmeņi, kas 15. gadsimtā bija plaši pazīstami kristīgajā pasaulē. Tikpat kā nav saglabājušies zelta trauki un apģērbs, uz kura kādreiz bija uzšūti simtiem dārgakmeņu. Par Burgundijas galma kultūru liecina laikabiedru apraksti un 15. gadsimta arhitektūras pieminekļi – īsti vēlīnās gotikas mākslas šedevri. Tas, kas saglabājies pēc vēlākajām pārbūvēm no Burgundijas hercogu pilīm un to interjera, piemēram, ir Šarla Drošsirdīgā laika kamīns Dižonā un gleznas. Brāļu Limburgu, van Eiku un Rogira van Veidena vārds, protams, nav svešs arī mūsdienās. Šie mākslinieki dzīvoja un darbojās Burgundijas galmā, pildot Burgundijas hercoga un citu augstmaņu pasūtījumus. Ir zināmi arī daudzu citu meistarū – mākslinieku, miniatūristu, tēlnieku un zeltkaļu – vārdi, kuri, iespējams, nav tik pazīstami plašai auditorijai lielākoties tāpēc, ka šo meistarū darbu ir saglabājies maz. Bet tas, kas ir saglabājies, liecina par to, cik augstā līmenī strādāja tādi meistari kā Klauss Sluters, Klāss van der Verve, Kolare un Simonē Marmjonē, Žakē Darē u.c. Protams, arī citās zemēs bija

labi meistari, bet Burgundijas hercogu bagātība un slava ļāva tiem piesaistīt vislabākos, tā sekmējot vēlo viduslaiku mākslas attīstību, kurā jau sāka parādīties renesanses iedīgļi.

Burgundijas galms ietekmēja ne tikai mākslas attīstību. Anglijas karalis Edvards IV, apbrīnojot to, palūdza Burgundijas galma ceremonijmeistaru Olivjē de Lamaršu aprakstīt, kādam, pēc viņa domām, jābūt ideālam galmam, cerot ieviest Burgundijas galma tradīcijas Anglijā. Burgundijas galma ceremoniālu mantoja Austrijas Habsburgi, tas tika pārņemts Spānijas galmā. Neraugoties uz to, ka Burgundijas hercogu galms kopš 15. gadsimta vairs nepastāvēja, tas bija būtiski iespaidojis galma kultūras attīstību Eiropā jaunajos laikos.

Šīs zemes spilgtā galma kultūra pārsteidza un iespaidoja laikabiedrus, būtiski ietekmējot, kā to redzēsīm, veco vērtību transformāciju un jauno vērtību rašanos viduslaiku norieta apstākļos. Augstāk minētais parāda, kāpēc arī mūsdienās saglabājusies pastiprināta interese par Burgundiju, tās valdniekiem un viņu slaveno galmu.

Burgundijas galms un galma kultūra veidojās pārmaiņu apstākļos. Šīs pārmaiņas iezīmēja pāreju no viduslaikiem uz jaunajiem laikiem un skāra visas dzīves jomas: sabiedriskās attiecības, pilsētu ekonomiku, administratīvās pārvaldes sistēmu, finanšu sistēmu, karamākslu, lauksaimniecību utt. Lai saprastu Burgundijas galma fenomenu, nepieciešams raksturot vēsturisko fonu, kurā tas radās un darbojās.

Grūti atrast piemērotāku nosaukumu vēlajiem viduslaikiem nekā poētiskais Heizingas apzīmējums – „viduslaiku rudens”. Patiešām, spilgtās un bagātās krāsas, krāšņo un daiļo formu daudzveidība, smalkās Daiļās Dāmas un varonīgie bruņinieki, un visam tam pāri nāves zīme kā zīmogs. Pasaule mainījās, un nemanāmi sāka sairt vecā pierastā pasaules kārtība. Lielais mēris, Simtgadu karš, baznīcas krīze, jaunie reliģiskie strāvojumi, iekšējie nemieri un turku iebrukuma draudi, tas viss izraisīja ticības vecajiem ideāliem apsīkumu, radīja baiļu un nedrošības izjūtu. Bailēs un bažās cilvēki gaidīja pasaules galu, kuru dedzīgi sludināja dažādi klejojošie sludinātāji no ubagotāju mūku ordeņiem. Vēlajos viduslaikos plaši izplatījās Nāves dejas. Teiciena „Memento mori” vai „Memento mei” pavadībā, tās atgādināja cilvēkiem, cik pārejošs un nepastāvīgs ir viss, ko viņi redz sev apkārt. Cilvēki jūta, ka pasaule mainās, un negaidīja no pārmaiņām nekā laba. Pieradums pie izsenās kārtības, kad viss ir skaidrs un saprotams un dzīves ritms ir mierīgs un pierasts, cilvēkos bija vēl spēcīgs. Briesmas parasti bija pēkšņas, kā negaidīts mēra uzliesmojums vai laupītāju bandas uzbrukums. Centienos pasargāties no draudošām briesmām un nelaimēm, cilvēki sliecās no vienas galējības otrā. Te viņi vērsās pie Dieva, nožēlojot grēkus un dodot

svinīgus solījumus, te, pretēji, ļāvās izpriecām, cenšoties pēc iespējas dziļāk baudīt dzīvi. Tajā pašā laikā, cešoties atrast kaut ko stabili, cilvēki ļāvās sapņiem, bieži vien aizstājot ar tiem realitāti vai padarot sapni par realitāti. Svarīgākais, ko vajadzētu ņemt vērā, ir ne tikai dzīves ārējo formu izmaiņa un nestabilitāte, bet cilvēku iekšējā, garīgā nestabilitāte. Protams, viduslaiku cilvēki mēģināja pielāgoties apstākļiem, pārveidojot un piemērojot vecās formas jaunajām vajadzībām, vai gluži pretēji, ar visiem spēkiem turoties pie vecajām formām un vērtībām, centās tās saglabāt. Abas šīs tendences vērojamas arī Burgundijas hercogu galmā.

Uz šāda laikmeta mentālā fona risinājās vēlo viduslaiku procesi. Mēra, kara un bada rezultātā strauji samazinājās iedzīvotāju skaits, it īpaši pilsētās. Mainījās ierastie tirdzniecības centri un ceļi. Pieauga amatniecības un tirdzniecības loma sabiedrības dzīvē, parādījās jaunas iezīmes ražošanā, svarīgākas kļuva naudas un preču attiecības. Baznīca aizvien vairāk zaudēja savu noteicošo lomu vēlo viduslaiku pasaulē. Ekonomikas un kultūras smaguma centri no klosteriem un aristokrātu pilīm pārvirzījās uz pilsētām. Lielās amatnieku un tirgotāju pilsētas pakļāva sev apkārtni, lai nodrošinātu savu saimniecisko aizmuguri, tā radot spēcīgus ekonomiski politiskus veidojumus. Aristokrāti vairs nespēja apspiest strauji augošo pilsētnieku pašapziņu un separātisma tendences. Līdz ar smagās kavalērijas nozīmes mazināšanos kaujas laukā samazinājās arī aristokrātijas nozīme. Tagad kaujas laukā valdīja algotais karaspēks: ar pīķiem bruņotas kājnieku masas un ugunsšaujamie ieroči. Visu izšķīra tas, kam bija vairāk naudas. Jauno saimniekošanas formu apstākļos naudas bija vairāk pilsētām. Tomēr Francijas pilsētām, pirmkārt, jau bagātajā Flandrijā, pēc Lielā mēra un līdz ar tirdzniecības ceļu izmainīšanos un konkurences pieaugumu situācija nebija labvēlīga neatkarības iegūšanai un pilsētu valstu izveidošanai pēc Itālijas pilsētu komūnu parauga.

15. gadsimtā aizvien vairāk izvirzījās valdnieka loma. Kā lielākais zemes kungs viņš vienīgais bija pietiekami spēcīgs, lai turētu paklausībā divus tā laika lielākos spēkus – aristokrātus un pilsētniekus. Lai nodrošinātu savu varu, nepieciešamības gadījumā valdnieks izmantoja aristokrātiju pret pilsētām vai arī pilsētas pret aristokrātiju. Aizvien vairāk mainījās arī pārvaldes metodes, ar kurām valdnieks īstenoja savu politiku. Priekšplānā izvirzījās speciāli skoloti, rakstīt protoši ierēdņi, kurus valdnieks iecēla, lai ievāktu nodokļus un spriestu tiesu. Tā veidojās valdnieka administrācija (agrīnā birokrātija), uz kuru tas balstījās. Aizvien vairāk valdnieks bija nodarbināts ar savu tiesību paplašināšanu un pilsētu un aristokrātu tiesību ierobežošanu un pakļaušanu viņa, valdnieka, tiesībām. Aizvien nozīmīgāks kļuva jurista amats. Valdnieks savas

varas nostiprināšanā un realizēšanā balstījās ne vairs uz senjora un vasaļa zvērestu, kurš pakāpeniski palika aizvien formālāks pēc savas nozīmes, bet gan uz rakstīto likumu, ar kura palīdzību viņš valdīja.

Mainījās arī valdnieka un viņa galma atrašanās vieta un valsts pārvaldes metodes. Vairs nebija nepieciešamības apbraukāt visu valsti, kā agrajos un attīstītajos viduslaikos, lai realizētu savu varu. Tagad to nodrošināja administrācija uz vietām, kura regulāri atskaitījās un kuru varēja vadīt ar sarakstes palīdzību. Lielajās pilsētās veidojās administratīvās pārvaldes centri, no kurienes tika kontrolēti vietējie ierēdņi. Arī saimniecība bija attīstījies pietiekami, lai galms ar valdnieku varētu ilgāku laiku uzturēties vienā vietā, nejutot pārtikas trūkumu. Kā vairāku procesu rezultāts notika valdnieka rezidences pārcelšana no laukiem uz pilsētu. Burgundijas gadījumā par hercogu rezidencēm kļuva Lille, Ģente un Brisele Flandrijā un Dižona Burgundijas hercogistē. Šīs pilsētas bija pietiekami bagātas, lai Burgundijas valdniekus un viņu galmu nodrošinātu ar visu nepieciešamo: pārtiku un luksusa precēm. Turklāt šo pilsētu bagātība un augošā varenība lika Burgundijas hercogiem pievērst uzmanību to kontrolei un tāpēc uzturēties šajās pilsētās, ar savas personas un galma klātbūtni iespaidojot pilsētniekus, atbalstot uzticīgos un iebiedējot dumpīgos. Tomēr jāatzīmē, ka lielajās pilsētās valdnieki jutās apdraudēti un nedroši, tāpēc vēl joprojām viņi laiku pa laikam labprāt viesojās savos lauku īpašumos un pilīs. Par Burgundijas hercogu iemīļotu vietu kļuva Šalonas pils uz Sonas, kur bieži tika rīkoti dažādi svētki, uzvedumi no bruņinieku romāniem un bruņinieku turnīri.

Kā redzam, vēlajos viduslaikos notika ļoti būtiskas pārmaiņas, tās skāra vairākas dzīves jomas, izvirzot priekšplānā valdnieku. Valdnieks bija kļuvis par personu, kura visiem bija nepieciešama – gan aristokrātiem, gan pilsētniekiem. Lai panāktu savus mērķus, tagad vērsās pie valdnieka un pie tiem cilvēkiem, kuri atradās viņam blakus. Tātad vēlajos viduslaikos īpašu nozīmi ieguva arī galms. Jaunajos apstākļos valdnieks uzdeva un sagaidīja no galma jaunu uzdevumu pildīšanu, salīdzinot ar galma uzdevumiem agrajos un attīstītajos viduslaikos. Galmam ne tikai bija jānodrošina valdnieka ikdienas vajadzības, kuras arī bija visai pieaugušas salīdzinājumā ar 13. gadsimtu. Svarīgākais galma uzdevums bija valdnieka varas reprezentācija jaunajos apstākļos, kad valdnieks kļuva par centrālo figūru valstī,⁴ pakāpeniski kļūstot nevis „pirmais starp līdzīgajiem”, viens no aristokrātiem, bet gan vienīgais, kurš stāv pāri pār visiem. Burgundijas gadījumā galma reprezentatīvai funkcijai bija īpaša nozīme, jo savā varenībā tās

⁴ Šeit un arī citur ar „valsti” tiek saprasta nevis modernā valsts, bet valsts vēlo viduslaiku izpratnē, kad valdnieka vara sāka balstīties uz rakstīto likumu un ierēdņiem un sāka veidoties nacionālās valstis.

valdnieki līdzinājās karaļiem, bet pēc statusa tie bija tikai hercogs. Lai celtu savu prestižu, Burgundijas hercogi ieguldīja līdzekļus galmā. Tā kā līdzekļu viņiem bija daudz, viņu galms kļuva slavens visā kristīgajā pasaulē ar greznību un kurtuazitāti, tā slavīnot savus hercogus. Arī jaunajā valsts administrācijas pārvaldes sistēmas veidošanā galmam bija īpaši svarīga nozīme: no Burgundijas hercogu padomes, kura bieži avotos tiek attiecināta uz galmu, izdalījās atsevišķi varas institūti, kuri varēja darboties autonomi, neatkarīgi no valdnieka klātbūtnes, vadoties pēc viņa likumiem un citiem rakstiskajiem rīkojumiem, laiku pa laikam atskaitoties hercoga vai viņa atbildīgo amatpersonu priekšā.

Tāpēc šķiet svarīgs un interesants Burgundijas galms viduslaiku norieta apstākļos, tie cilvēki, kuri apkalpoja valdnieku ikdienā un svinībās, deva viņam padomus, piedalījās kopā ar viņu ceļojumā, kalpoja karā un aizsargāja kaujas laukā, īstenoja viņa gribu valstī, pārstāvēja viņu ārzemēs un veica daudzus citus pienākumus. Pētot Burgundijas galmu, atklājās, kā veidojās varas institūcijas un reālie varas mehānismi, kas atradās Burgundijas hercogu rokās un ar kuru palīdzību viņi īstenoja savu varu. Burgundijas galmā kā spogulī parādījās vēlo viduslaiku sabiedrība, dzīvesveids, tās morāli ētiskās vērtības, laikmeta kultūra. Var redzēt, kādi spēki valdīja un cīnījās par varu sabiedrībā, kā galms ietekmējās no sabiedrības un kā, savukārt, arī pats iedarbojās uz sabiedrību.

Pētījuma hronoloģiskās robežas ir 15. gadsimts, kaut gan nepieciešamības gadījumā tiek veiktas atkāpes 14. gadsimtā un pat vēl agrāk, lai izsekotu 15. gadsimtā notiekošo procesu aizsākumiem. Burgundijas galms tiek pētīts līdz 1477. gadam, kad līdz ar pēdējā Valuā dzimtas Burgundijas hercoga Šarla Drošsirdīgā galminieku lielākās daļas bojāeju kaujā pie Nansī Burgundijas galms pārstāja pastāvēt. Austrijas erhercogs Maksimiliāns un viņa sieva, Šarla Drošsirdīgā meita Marija, centās atjaunot Burgundijas galmu, pieaicinot visus galminiekus, kuri vēl bija dzīvi, bet tā jau ir Habsburgu galma vēsture.

Bakalaura darba mērķis ir izpētīt Burgundijas galmu 15. gadsimtā, viduslaiku norieta apstākļos. Lai saprastu, kāds bija Burgundijas galms 15. gadsimtā, ir nepieciešams noskaidrot: kādos apstākļos darbojās galms, kas un kā ietekmēja pārmaiņas Burgundijas galmā, kādas attiecības jaunajos apstākļos veidojās starp galmu un valdnieku, kādi spēki darbojās galmā, kā galms kalpoja savam senjoram, Burgundijas hercogam, ko valdnieks sagaidīja no sava galma, kādus uzdevumus lika tam pildīt, kā īstenoja savu varu, kā jaunajos apstākļos mainījās galma funkcijas, kādas vērtības radīja galms, un kā šīs vērtības iedarbojās uz laikabiedriem.

Atrodot atbildi uz šiem jautājumiem, sapratīsim, kāda loma bija galmam valsts pārvaldē un kultūras dzīvē, kā tas ietekmēja Francijas un ne tikai Francijas vēsturisko attīstību.

Pirmā nodaļa ir veltīta Burgundijas hercogiem, galmam un pilsētām 15. gadsimtā. Kā jau minēts, vēlajos viduslaikos Burgundijas ekonomiskajā un politiskajā dzīvē nāca jauns spēks – pilsētas. Šis spēks nonāca tiešā saskarē ar Burgundijas hercogu un galmu, radot jaunus apstākļus un jaunas attiecību formas. Šie jaunie apstākļi būtiski ietekmēja gan Burgundijas hercogu politiku, gan hercogu politikas instrumenta, t.i., Burgundijas galma, attīstību.

Kad tiek aprakstīta vide un spēki, kuri sekmēja galma transformāciju, svarīgi ir saprast, kā darbojās Burgundijas galms jaunajos apstākļos. Otrā nodaļa parāda, kādas funkcijas pildīja Burgundijas galms, kādus uzdevumus tam uzticēja hercogs, kā galms pielāgojās to prasību pildīšanā, kuras galmam uzdeva hercogs un noteica jaunie apstākļi.

Kad esam ieguvuši priekšstatu par ārējiem apstākļiem un Burgundijas galma funkcionēšanu šajos apstākļos, varam pievērsties galminieku dzīvesveida motivācijai. Trešā nodaļa ir mēģinājums parādīt, kāda bija Burgundijas galma iekšējā pasaule: kādas vērtības producēja un patērēja Burgundijas galms, kā mainījās galma vērtības saskaņā ar jaunajām laika prasībām, un kā šīs Burgundijas galma vērtības iedarbojās uz vēlo viduslaiku sabiedrību.

Sabiedrība, kas tiek apskatīta šajā bakalaura darbā, ir tā sabiedrības daļa, kas ir saistīta ar galmu. Tā, pirmkārt, ir aristokrātija, bruņinieki, otrkārt, – pilsētnieki. Garīdzniecībai uzmanība tiek pievērsta par tik, par cik kristīgās baznīcas idejas ietekmēja Burgundijas galma vērtību sistēmu, pārliedzi neiedziļinoties tajos mistiskajos strāvījumos, kuri bija raksturīgi katoļu baznīcai 15. gadsimtā⁵. Ārpus šī pētījuma robežām atrodas zemnieku kārtā, jo to vismazāk skāra pārmaiņas 15. gadsimta sabiedrībā, un arī izmantotajos avotos zemnieki tiek minēti maz. Praktiski kopš viduslaikiem līdz pat 18. un dažviet pat līdz 19. gadsimtam zemnieku dzīvē nekas nemainījās, tāpēc dažiem vēsturniekiem, kā, piemēram, Ž. Legofam, ir iemesls runāt par „ilgajiem viduslaikiem”⁶.

Daudz uzmanības darbā ir pievērstas apstākļiem, kas veidojās viduslaiku norietā. Tas tiek darīts ar mērķi, lai parādītu vidi, kurā radās un darbojās Burgundijas lielhercogu galms, un to, kā notika šo divu elementu, galma un vides, savstarpējā iedarbība.

⁵ Tā ir tēma pati par sevi, kādu ietekmi atstāja, piemēram, Dionīsijs Karteziānieša domas uz tā laika sabiedrības izglītoto daļu. Turklāt tā prasa orientēšanos teoloģiskos jautājumos.

⁶ Sk. Le Goff. J. Pour un autore Moyen Age. Tempe, travail et culture en Occident. – Paris, 1977.; Ле Гофф Ж. Другое Средневековье. Время, труд и культура Запада. – Екатеринбург, 2002.

Tekstā lietotie sinonīmi „vēlie viduslaiki”, „viduslaiku noriets”, „viduslaiku rudens” tradicionāli iekļauj sevī vēlos viduslaikus – 14.–15. gadsimtu. Tā kā šī pētījuma objekts ir Burgundijas galms 15. gadsimtā, minētie sinonīmi šī darba tekstā vairāk ir attiecināti uz 15. gadsimtu.

Avotu un literatūras apskats

Avotu apskats

Bakalaura darbā izmantotos avotus var iedalīt šādās grupās: hronikas vai atmiņas⁷; bruņinieku literatūra – bruņinieku romāns, *chanson de geste* (eposs), dzeja; dokumenti; ikonogrāfiskais materiāls.

1. Hronikas

Visvairāk uzmanības, gatavojot bakalaura darbu, tika pievērsts divu Burgundijas autoru Olivjē de Lamarša un Filipa de Komīna hronikām: „*Mémoires sur la maison Bourgogne*”⁸ („Atmiņas par Burgundijas namu”) un „*Mémoires de sire Philippe Commines*”⁹ („Sira Filipa Komīna atmiņas”). Protams, bez divām minētajām atmiņām pastāv arī citu autoru darbi, piemēram, Ekušī „Hronika”¹⁰, Šatelēna „Atmiņas” un citi viņa darbi¹¹ utt. Tomēr bakalaura darbā galvenokārt tiek izmantotas Lamarša un Komīna atmiņas, jo tās labi reprezentē Valuā dzimtas Burgundijas hercogus un Burgundijas galmu, parādot tos no autoru laikabiedru viedokļa. Pārējo viduslaiku autoru darbi izmantoti minimāli gan bakalaura darba ierobežotā apjoma dēļ, gan arī objektīvo šo darbu apzināšanas grūtību dēļ. Citu 15. gadsimta autoru hroniku apzināšana var būt tālāko pētījumu mērķis.

Olivjē de Lamaršs un viņa „Atmiņas par Burgundijas namu”

Olivjē de Lamaršs nāk no senas aristokrātu dzimtas. Visu mūžu viņš bija kalpojis galmā, vispirms Burgundijas hercogam Filipam Labajam, tad Filipa dēlam Šarlam Drošsirdīgajam, pēc tam Šarla meitai Burgundijas Marijai un viņas vīram erhercogam Austrijas Maksimiliānam, mūža beigās ir kalpojis un audzinājis viņu mantinieku Filipu. Lamaršs bija cilvēks, kurš galma dzīvi pārzināja visās tās niansēs un bija sava laika atzītā autoritāte galma ceremoniāla jautājumos. Tāpēc, pētot Burgundijas galmu 15. gadsimtā, viņa liecības ir īpaši vērtīgas un svarīgas.

Lamaršs dzimis 1425. gadā un saskaņā ar aristokrātu tradīcijām kopš 1437. gada kalpoja Burgundijas hercoga Filipa Labā galmā. Sāka viņš savu dienestu, kalpojot par pāžu (*page*), pēc tam par ieroču nesēju (*ecuyer*), maizes padevēju un griezēju (*ecuyer panatje, ecuyer trechant*)¹². Nākamajam Burgundijas hercogam, Šarlam Drošsirdīgajam, Lamaršs kalpoja kā diplomāts,

⁷ Pēc būtības tā laika atmiņas ir tās pašas hronikas. Nosaukums “atmiņas” (*mémoires*) parādījās 16.–17. gadsimtā, kad šīs hronikas tika izdotas un bija populārs vārds “atmiņas”. Tā notika ar Filipa de Komīna hroniku, kuru izdevējs pārdēvēja par “Atmiņām” un kura ar šādu nosaukumu ieguva pasaules slavu.

⁸ La March O. *Mémoires sur la Maison Bourgogne // Choix de chroniques et mémoires sur l’histoire de la France, avec notices biographiques* / Ed. par J. Buchon. – Paris, 1836. – P. 295–599.

⁹ Commines Ph. *Mémoires de sire Rhilippe de Commines // Choix de chroniques et mémoires sur l’histoire de la France, avec notices biographiques* / Ed. par J. Buchon. – Paris, 1836. – P. 1–267.

¹⁰ D’Ecouchy M. *Hronique de Mathieu d’Ecouchy // Publ. G. du Fresne de Beaucourt.* – 1863.

¹¹ Chastelain G. *Oeuvres* / Ed. Kervyn de Lettenhove. V.1-8. – Bruxelles, 1863-1866.

¹² Viens no četriem hercoga „miesas un mutes” dienestiem, sk. šī darba 44.lpp.

padomu devējs, galvenais galma pārzinis (*maistre d'hotel*) un ceremonijmeistars, galvenais naudas kaltuves pārzinis un karaspēka kapteinis. Lamaršs piedalījās Šarla Drošsirdīgā karagājienos un kaujās, arī kaujā pie Nansī, kurā krita šis pēdējais Valuā dzimtas Burgundijas hercogs un kurā pats Lamaršs krita gūstā. Lamaršs palika uzticīgs Burgundijas hercogu namam arī pēc sava senjora nāves. Atbrīvojies no gūsta, viņš ieradās Ģentē pie Šarla Drošsirdīgā mantinieces Burgundijas Marijas un Austrijas Maksimiliāna. Viņu galmā Lamaršs ieņēma pirmā galma lielmeistara un prinča – Filipa Skaistā – audzinātāja amatu. Olivjē de Lamaršs miris 1502. gadā Briselē.¹³

Lamaršs ir hronists, dzejnieks, vairāku literāru sacerējumu autors. Tie tika rakstīti senfranču valodas ziemeļu dialektā – langedoilā. Savas „Atmiņas” viņš sāka rakstīt 1470. gadā, bet pabeidza 1490. gadā, veltot tās princim Filipam Skaistajam, par kura audzinātāju viņš tolaik bija. Darbs sastāv no ievada un divām daļām un hronoloģiski aptver laika posmu no 1435. līdz 1492. gadam. Ievads sastāv no sešām nodaļām un satur īsu notikumu pārskatu. Pirmā daļa vēstī par Burgundijas hercoga Filipa Labā valdīšanas laiku. Otrajā daļā stāstīts par Burgundijas hercogu Šarlu Drošsirdīgo līdz viņa traģiskajai bojāejai 1477. gadā un par notikumiem pēc viņa nāves līdz pat 1485. gadam. Šajos notikumos Lamaršs veltī uzmanību Burgundijas hercoga mantiniecei Marijai un viņas vīram Austrijas Maksimiliānam. Bakalaura darbā izmantotas Lamarša „Atmiņas par Burgundijas namu” līdz 1477. gada notikumiem.

Viņa „Atmiņas” pēc struktūras, stila un autora redzesloka ir tipiska viduslaiku hronika, kurā notikumi tiek aprakstīti hronoloģiskā secībā. Par šāda stila piemēru var kalpot frāze: „*Après les nocés du duc Charles, par le moyen du roy de France, les Liégeois se rebellèrent de-rechef contre luy, et les François luy tenoyent plus termer l'ennemis que d'amis: et se remit le duc aux champs à Lihons en SanTERS, contre les François.*”¹⁴ Kā redzējām, visa Lamarša dzīve bija saistīta ar Burgundijas namu un galmu. Tāpēc savos literārajos darbos viņš ir ne tikai savu senjoru, Burgundijas hercogu, pārliecināts piekritējs, bet arī Burgundijas galma kultūras, galma vērtību izplatītājs. Daudz uzmanības viņa „Atmiņās” ir veltīts ģerboņu blazonēšanai, aristokrātu radnieciskās pakāpes noteikšanai, detalizētam apģērba aprakstam –, kam kas bija mugurā un kādā krāsā, – tas viss šķiet viņam ļoti svarīgi. Lasot Lamarša atmiņas, mūsu priekšā ir tā laika galma un aristokrātu – bruņinieku – dzīve. Sīki tiek aprakstītas dažādas Burgundijas galma ceremonijas,

¹³ Lexicon des Mittelalters. B. 5 . – München, 1991. – S. 1662-1663.

¹⁴ “Pēc hercoga Šarla kāzām ar Francijas karaļa līdzdalību līžēzieši sadumpojās pret savu kungu, un franči viņam bija kļuvuši vairāk ienaidnieki nekā draugi: un atgriezās hercogs laukos ar lielu spēku, un nolika savu lauku Lionā pie Santēres pret frančiem.” La March O. Mémoires. – P. 329.

uzņemšanas, dzīres un svētki. Precīzi aprakstīts, kurš bija klāt, kurš ko teica, tekstā iestrādāti dzejoļi un tiešā runa.

Daudz uzmanības Lamaršs veltī tādai aristokrātu dzīves svarīgai sastāvdaļai kā turnīri un kari. Turnīri un bruņinieku „varoņdarbi” tiek aprakstīti sīki un smalki –, kas ar ko cīnījās, ar kādiem ieročiem, kādos tērpos, kas ko teica utt. Karadarbību Lamaršs apraksta, īpaši neanalizējot stratēģiju, bet vienkārši uzskaitot: notika tas un tas, tam sekoja šis un šis... u.tml. Arī politiskajiem notikumiem Lamaršs pievērš uzmanību, vēl jo vairāk tādēļ, ka tolaik politiskie notikumi risinājās galmā un bija svarīga galma dzīves sastāvdaļa. Tomēr jāņem vērā, ka Lamaršs apraksta tos notikumus, kuri šķiet viņam svarīgi no Burgundijas nama oficiālās vēstures viedokļa. Savās atmiņās, piemēram, viņš ne tikai sīki apraksta 1435. gada Arrasas vienošanos starp Šarlu VII un Filipu Labo, bet arī citē pilnu Arrasas vienošanās dokumenta tekstu. Lamaršs citē to tāpēc, ka šis dokuments bija svarīgs tiesisks Burgundijas nama statusa apliecinājums un nopietns arguments Burgundijas nama politikā. Tas noteica, ka Burgundijas hercogs tikai formāli atzīst Francijas karali par savu senjoru un ne ar ko citu nav atbildīgs karaļa priekšā. Šo faktu Lamaršs uzskata par svarīgu un veltī tam daudz uzmanības, turpretim vēsturiskajā literatūrā plaši pazīstamajai franču karaļa Luija XI vizītei uz Peronu pie Šarla Drošsirdīgā 1472. gadā viņš atvēl tikai pusi nodaļas.

No valodas viedokļa „Atmiņas par Burgundijas namu” ir lielisks piemērs apgalvojumam, ka hronikas ir literatūra. Lamarša valoda ir cēla, pilna patosa un viņa laikmetam raksturīgām retoriskām figūrām. Lasot viņa „Atmiņas”, kurās slavināts Burgundijas hercogs un aristokrātija, rodas iespaids, ka tiek lasīts bruņinieku romāns. Patiešām, darbs ir ieturēts bruņinieku romāna stilā, ar šim literatūras žanram raksturīgajiem izteicieniem un notikumu aprakstu. Spriežot pēc valodas, var secināt, ka autors ir ne tikai galma aristokrāts, bet arī bruņinieku kultūras un vērtību nesējs.

No ticamības viedokļa raugoties, jāatzīmē, ka „Atmiņas” sniegtās ziņas jāuztver kritiski. Lamarša politiskās simpātijas ir Burgundijas hercogu pusē, tāpēc arī notikumus viņš apraksta, parādot tos no izdevīgās puses. Turklāt Lamaršs ir aristokrāts un bruņinieks, tāpēc viņš apraksta notikumus no savas kārtas viedokļa un, bez šaubām, ir subjektīvs. Tas, kas neatbilst bruņinieku vērtībām, parasti nepiesaista viņa uzmanību. Ja arī gadās izņēmumi, savu patieso attieksmi Lamaršs parāda it kā nejauši, piemēram, divu Valensas birģeru 1455. gada divkaujas aprakstā¹⁵.

Jāatzīmē arī tas, ka „Atmiņu” autoru bieži pieviļ atmiņa. Tik smalki un sīki aprakstītajās dzimtu izcelsmes vēsturēs nepārtraukti ir sastopamas neprecizitātes: autors jauc radniecības

¹⁵ Sk. šī darba 38.–40. lpp.

pakāpes, vienus un tos pašus cilvēkus sauc dažādos vārdos. Arī notikumu gaitā ir konstatējamas kļūdas. Lamarša hronikā aprakstītie notikumi ir jāpārbauda ar dokumentu palīdzību, tā precizējot gan notikumu datumus un secību, gan arī tajos iesaistītās personas.

Kopumā „Atmiņas par Burgundijas namu” ir vērtīgs avots, tajās atspoguļota Burgundijas galma dzīve 15. gadsimtā, daļēji parādās galma struktūra, funkcijas un ceremoniāls. Hronika ir labs avots bruņinieku dzīves un vērtību izpētei.

Bakalaura darbā tiek izmantota Olivjē de Lamarša atmiņu edīcija 1836. gada *Buchon* izdevumā, jo tā ir pieejama Latvijā. Par protogrāfu, norakstiem un to atrašanas vietu autoram ziņu nav.

Filips de Komīns un viņa „Atmiņas”

Filips de Komīns ir dzimis 1447. gadā. Viņš nāk no flāmu van den Klitu ģimenes. Komīna senči kalpoja Flandrijas grāfiem, bet kopš 1384. gada – Burgundijas hercogiem. Burgundijas galmā Komīna tēvs un viņš pats bija pazīstams kā senjors de Reneskirs.

Agri pazaudējis tēvu, Komīns bija uzaudzis pie tēvoča, no kura senjorijas arī paņēma sev vārdu. (Burgundijas galmā viņu sauca senjors de Reneskirs, bet pats Filips savas vēstules un ziņojumus parasti parakstīja ar vārdu Komīns). Komīna tēvs pirms nāves bija izputējis, tāpēc, kad 1464. gadā Komīns stājās dienestā pie grāfa Šarolē, viņš bija ļoti nabadzīgs un varēja cerēt tikai uz sava senjora labvēlību un savām dotībām.

Komīns sekoja savam senjoram Kopējā labuma līgas karā (1464.–1465.) pret Luiju XI un piedalījās Monlerī kaujā, kura notika starp Līgas un Francijas karaļa karaspēku. Komīns piedalījās bruņinieku turnīros un 1467. gadā bija iecelts bruņinieku kārtā. Tomēr, pateicoties savam pragmatismam un uzmanībai, kura, iespējams, izriet no viņa nabadzīgās bērnības, Komīns ātri saprata, ka sekošana bruņinieku romānu varoņiem, izņemot slavu, neko nenes. Savukārt, Komīnu interesēja reālā vara. Izvirzījies Burgundijas galmā, pateicoties prāta spējām, viņš kalpoja Šarlam Drošsirdīgajam par kambarkungu. Galma hierarhijā tas bija amats, kurā tika ieceltas īpaši uzticamas personas – senjora favorīti. Amata pienākumu izpilde bija saistīta ar uzturēšanos paša senjora personīgajos apartamentos. Šarlam Drošsirdīgajam Komīns kalpoja kā padomu devējs, diplomātisko un slepeno uzdevumu izpildītājs (1470. gadā viņš apmeklēja Kalē, kur veda slepenas pārrunas ar Lankastera karaliskā nama pārstāvjiem, 1471. gadā ar diplomātiskām misijām apmeklēja Angliju, Bretaņu, Spāniju).

Atšķirībā no hercoga padomes, kuras sēdes atklāti notika visa galma klātbūtnē, Komīns iekļuva hercoga slepenajā padomē, šaurā uzticamo personu lokā, kurā atklāti tika apspriesti slepenie jautājumi atšķirībā no atklātajām padomes sēdēm, kurās visam bija jānotiek saskaņā ar Burgundijas galma etiķeti, ar formālu senjora vasaļa tiesību ievērošanu. Slepenajā padomē Burgundijas hercogs varēja apspriesties un pieņemt lēmumus, neraugoties uz formālajiem ierobežojumiem. Komīna līdzdalība tādā padomē nozīmē, ka viņš bija pietuvojies reālai varai. Par viņa ietekmi uz Šarlu Drošsirdīgo un politiskajiem notikumiem var spriest pēc tā, ko viņš rakstīja par savu lomu Peronā 1468. gadā pārrunās starp Burgundijas hercogu un Francijas karali. Acīmredzot, šī ietekme bija pietiekami liela, jo, tieši pateicoties Komīnam, Luijam XI izdevās saglabāt dzīvību, brīvību un troni.¹⁶

Tikšanās Peronā nospēlēja svarīgu lomu Filipa de Komīna dzīvē. Tās laikā viņš personīgi iepazinās ar Luiju XI. Francijas karaļa lielais prāts, cinisms, viņa dāsnums gadījumos, kad viņš vēlējās sasniegt kādu mērķi, viņa ārējās greznības un bruņinieciskās varonības ideālu nicinājums pretstatā nopietnai attieksmei pret to, kas nes praktisku labumu politisko mērķu sasniegšanai, tas viss atstāja lielu iespaidu uz Komīnu, kura uzskati bija ļoti līdzīgi Francijas karaļa uzskatiem. Tāpēc viņš labprāt palīdzēja Luijam XI izvairīties no briesmām Peronā. Savukārt, Luijs XI pamanīja Komīna izcilās politiķa spējas un līdzību uzskatos. Turklāt Komīns bija tuvs Burgundijas hercogam, viņa uzticamā persona. Komīnam bija zināmi visi Šarla Drošsirdīgā slepenie plāni, viņš labi pārzināja situāciju Burgundijā un tās amatpersonas, to spējas, personīgās īpašības un vājības. Burgundija tobrīd bija bīstamākais pretinieks Francijas karaļa centralizācijas centieniem, tāpēc pārvilināt Komīnu savā pusē būtu Luija XI liela veiksmē. Pats Komīns savās atmiņās raksta, ka, ja Francijas karalim bija vajadzīgs sasniegt kādu mērķi vai dabūt kādu cilvēku savā pusē, viņš darīja visu iespējamo, lai savu mērķi sasniegtu. Parasti Luijam XI tas izdevās. Nebija izņēmums arī Komīns. Pēc otrās tikšanās ar Luiju XI, kura notika 1471. gadā, kad Komīns atradās ceļā uz Spāniju, viņš slepeni pārgāja Francijas karaļa pusē. Francijas un Burgundijas kara laikā 1472. gada augustā viņš „...*je vins au service du roy...*”¹⁷ naktī pārbēga no burgundiešu noņemnes uz karaļa kara noņemni.

Šo nodevību Burgundijas hercogs viņam nekad nepiedeva. Komīns tika izslēgts no visiem amnestējamo personu sarakstiem miera līgumos starp karali un hercogu, tiek ignorēts Burgundijas hronistu atmiņās. Līdz pašai Šarla Drošsirdīgā nāvei 1477. gadā Komīns bija Francijas karaļa

¹⁶ Commynes Ph. Mémoires. – P. 47.

¹⁷ “...es ierados dienestā pie Francijas karaļa...”. Commynes Ph. Mémoires. – P. 83.

uzticamā persona un svarīgākais padomu devējs Luija XI cīņā pret Burgundijas hercogu. Pēc 1477. gada Komīns krita nežēlastībā un vairs nekad nenasniedza tādu varu un ietekmi galmā. Pēc Luija XI nāves 1483. gadā Komīns atbalstīja prinču sacelšanos pret reģenti Annu Božē, tika arestēts, apcietināts un izsūtīts trimdā. Francijas iesaistīšanās Itālijas politikā lika Francijas karalim Šarlam VIII un vēlāk arī Luijam XII aicināt pie galma Komīnu, tomēr uzticības pret viņu vairs nebija un viņa padomiem klausījās maz. 1507. gadā Komīns atstāja galmu un 1511. nomira savā pilī Aržantonē.¹⁸

“Atmiņas” Komīns sāka rakstīt 1489. gadā pēc Vjenas arhibīskapa Andželo Kato lūguma un turpināja savu darbu arī pēc viņa nāves 1496. gadā. Pirmās piecas grāmatas tapa 1489.–1490. gadā, tajās pārsvarā tiek stāstīts par notikumiem, kuri risinājās starp Franciju un Burgundiju no 1464. līdz 1478. gadam. Sestajā grāmatā aprakstīta cīņa par Burgundijas mantojumu starp Austrijas Maksimiliānu un Luiju XI un par pēdējā nāvi (to Komīns uzrakstīja 1492.–1493. gadā). Notikumiem Šarla VIII valdīšanas laikā un viņa Itālijas politikai ir veltītas septiņā un astotā grāmatas, kuras ir tapušas attiecīgi 1495.–1496. un 1497.–1498. gadā.¹⁹ „Atmiņas” ir rakstītas langedoilā, pieņemts uzskatīt, ka Komīns tās ir diktējis. Šajā darbā tiek izmantotas viņa atmiņas līdz 1477. gadam.

Jāatzīmē, ka Komīns atmiņās nepieturas stingri pie hronoloģiskās secības, bet brīvi pievēršas dažādiem notikumiem, par kuriem viņam šķiet pateikt lietderīgi un svarīgi: tāpēc viņš nemitīgi atgriežas pie tā, kas notika iepriekš, vai stāsta par to, kas notiks vēlāk. Šāda maniere rada dzīvu stāstījumu un it kā iesaista lasītāju dialogā ar hronikas autoru. Turklāt tas palīdz labāk izsekot notikumu gaitai, to patiesajiem cēloņiem un likumsakarībām, kā tos saprot Komīns, radīt zināmu perspektīvu.

Bakalaura darbā ir svarīgi atzīmēt, ka Komīns bija divu lielo 15. gadsimta valdnieku – Šarla Drošsirdīgā un Luija XI – padomdevējs. Viņš bija labi informēts par svarīgākajiem sava laika notikumiem, daudzos no kuriem viņš bija cieši iesaistīts. Atšķirībā no Lamarša, Komīns savās atmiņās nenodarbojas ar bruņinieku „varoņdarbu” aprakstu, viņu neinteresē ģerboņi, apģērbi, galma ceremonijas, turnīri, dzīres un citi bruņinieku dzīves atribūti. Komīna uzmanības centrā ir politika un tie instrumenti, ar kuru palīdzību tā tiek īstenota. Ar savu pragmatismu Komīns līdzinās Makiavelli, ar kuru viņu mēdz salīdzināt.

¹⁸ Малинин Ю. Филипп де Коммин и его Мемуары // Коммин Ф. Мемуары. – Москва, 2004. – С. 17.

¹⁹ Dufournet J. Angelo Cato et les Mémoires de Ph. De Commines. – Paris, 1973. – P. 213–222.

Daudz uzmanības Komīns veltīja kara notikumiem. Tomēr atšķirībā no Lamarša, Komīnam karš bija nevis iespēja bruņiniekam veikt varoņdarbus un iegūt slavu, bet līdzeklis, lai sasniegtu politiskos mērķus. Ļoti vērtīgi ir Komīna karadarbības apraksti, tajos aprakstīti notikumi tā, kā tos redzēja cilvēks, kas reāli piedalījās karā, nevis tā, it kā tas būtu kāds piedzīvojums no bruņinieku romāna. Starp citu, Komīns ļoti labi apzinājās sava laika realitāti un to, ka smagā kavalērija – bruņinieki – vairs nebija galvenais spēks kaujas laukā. Par galveno spēku karā Komīns uzskatīja loku šāvējus (kā tolaik Francijā bija pieņemts saukt kājniekus), starp tiem īpaši izdalot angļus un šveiciešus. Tas vēlreiz pierāda, cik Komīns labi apzinājās sava laika prasības un spēja saprast realitāti, nebūdams atkarīgs no bruņinieku vērtībām.

Bruņinieku sacensības, svinīgas ceremonijas galmā Komīnu neinteresēja nemaz, viņš tās uzskatīja par liekām un pat kaitīgām. Viņaprāt, svarīgi bija tikai tas, kas deva reālu varu. Valdniekam, pēc Komīna domām, bija nepieciešams nevis spilgts un grezns galms, bet gan gudri padomdevēji, uz kuriem tas varētu paļauties. Tikšanās starp valdniekiem, kuras tā respektēja Burgundijas galmā, Komīns uzskatīja par nevēlamām.

Bruņinieku vērtības, galma greznība, tas viss pēc Komīna domām bija mazsvarīgi. Daudz svarīgāka bija prasme pareizi izprast notikumu gaitu, iegūt noderīgu cilvēku labvēlību, prasme noslēgt savienības, uzminēt un izjaukt pretinieku plānus utt. Tam, kā to panākt, Komīns veltīja daudz uzmanības savās atmiņās. Viņa atmiņas ir īpaši vērtīgas ar to, ka savas pamācības Komīns veica ar konkrētu piemēru palīdzību, aprakstot tos notikumus, kuros pats ir piedalījies vai retāk, par kuriem ir dzirdējis (parasti nosaucot arī, no kā viņš to ir dzirdējis).

Atšķirībā no Lamarša, kurš pauž tradicionālās bruņinieku ētikas vērtības, Komīns ir pragmatīķis. “Kurš no tā vinnē, tam arī gods,” šī doma bieži sastopama viņa atmiņās. Interesanti, ka vārdu „gods” (*honneur*) Komīns bieži lieto šī vārda vecajā, pragmatiskajā nozīmē, kad ar to apzīmēja iegūtos vai izpelnītos beneficijus, tātad – ienākumus. Šī frāze labi raksturo Komīnu.

Radnieciskām saitēm Komīns pievērta uzmanību tikai, ja tās norādīja minētās personas vietu un lomu tā laika pasaulē, neiedziļinoties jautājumā, kas kuram bija senči, kas kam ir tālāki vai tuvāki radi un cik viņi ir likumīgi, kā to darīja Lamaršs, kurš turklāt ļoti bieži kļūdījās. Protams, rakstot par pagātnes notikumiem, arī Komīnam dažkārt gadījās kļūdoties, nosakot notikuma datumu vai kādu personu, tomēr daudz retāk.

Arī Komīna stils ir citāds nekā Lamarša stils. Atmiņas ir rakstītas skaidrā, dzīvā, brīžiem pat ironiskā valodā, ar lielu attēlošanas spēku, tēli ir dzīvi, bet notikumu izklāsts skan pārlicinoši. Saista Komīna maniere runāt ar lasītāju uzticības pilnā valodā. Komīns uzsver, ka viņš runā patiesību arī par notikumiem, kas bija tā laika noslēpums un nebija atklāti plašai sabiedrībai vai pat par kuriem zināja tikai viņš pats.

Komīns un Lamaršs izmantoja vienu un to pašu literāro paņēmieni: brīžiem viņi vēršas pie lasītāja. Tomēr Komīna atmiņās ir daudz vairāk viņa paša domu un pārdomu par pieminētajiem notikumiem, tiek meklēta notikumu patiesā būtība, iemesli un kopsakarības. Lamarša atmiņās autora attieksme parādās caur notikumu aprakstu, bet par notikuma būtību vai cēloni viņš min it kā nejauši, ar papildinošu frāzi, kuru viņš vai nu izvērš plašāk vai atstāj lasītājam tikai minēt, ko viņš ar to vēlēties teikt.

Raugoties no galma attīstības izpētes viedokļa, šķiet, ka Lamarša atmiņas satur daudz vairāk informatīvā materiāla. Tomēr Komīna racionālā pieeja, plašais redzesloks, spēja sasaistīt dažādās valstīs notikušus notikumus un analizēt tos, zināšanas par valdnieku rīcības slepenajiem motīviem un apsvērumiem parāda valdnieka varas pašu būtību un to, kā šī vara realizējās galmā. Apkopojot var teikt, ka Lamarša atmiņas stāsta par notikumiem, tajā skaitā arī par notikumiem galmā, savukārt, Komīna atmiņas stāsta par politiku, par varas koncentrāciju valdnieka rokās. Apvienojot šīs divas tik atšķirīgās autoru pozīcijas, var iegūt interesantu skatījumu uz valdnieka varu un to, kā šī vara realizējās caur viņa galmu.

Bakalaura darbā izmantota Filipa de Komīna atmiņu edīcija *Buchon* 1836. gada izdevumā. *Buchon* izdevums satur tekstos dažviet burtu kļūdas un kopumā ir novecojis salīdzinājumā ar

*Malgrot*²⁰, *Calmette* vai *Dufournet* izdotajām Komīna atmiņu edīcijām, kuras satur plašus komentārus. Neskatoties uz to, šajā darbā tika izmantota *Buchon* edīcija. Šo izvēli lika izdarīt *Buchon* un *Malgrot* edīciju un krievu vēsturnieka J. Maļiņina Komīna atmiņu tulkojuma teksta salīdzinājums. No šiem trim Komīna atmiņu teksta izdevumiem *Buchon* izdotais teksts ir vispilnīgākais. *Malgrot* izdevuma teksts atšķiras ar to, ka trešās grāmatas 9. nodaļas sākumā trūkst deviņi teikumi. *Buchon* izdevumā šie teikumi ir. Citādā ziņā šie izdevumi tekstuāli ir praktiski identiski, tikai vietām atšķiras ar vārdu kārtību teikumos. Iespējams, ka *Buchon* izdevums ir tuvāk protogrāfa teksta valodai, bet *Malgrot* izdevums ir izgājis zināmu lingvistisku apstrādi. Tāpat ir pieļaujams, ka šajos divos izdevumos tika izmantoti dažādi manuskripti. Pavisam ir saglabājušies pieci manuskripti, no tiem tikai *Polignjak* manuskripts, kurš glabājas Francijas Nacionālajā bibliotēkā, satur pilnu Komīna atmiņu tekstu (1. – 6. grāmata), pārējie ierobežojas ar pirmo grāmatu. Maļiņina izdotais Komīna atmiņu tulkojums atšķiras no *Buchon* un *Malgrot* edīcijām ar teksta sakārtošanu pa nodaļām. Šo teksta sakārtojumu pa grāmatām un nodaļām pirmais ir veicis *D. Sauvage* savā Komīna atmiņu izdevumā 1552. gadā.²¹

Maļiņins norāda, ka Komīna atmiņu tulkošanai krievu valodā tika izmantoti *Malgrot* un *Calmette* izdevumi.²² Salīdzinot Maļiņina tulkojumu ar *Buchon* un *Malgrot* edīciju tekstiem, tika konstatēts: pirmās grāmatas ceturtajai nodaļai ir pievienoti piektās nodaļas pirmie četri teikumi; otrās grāmatas piektajai nodaļai pievienoti ceturtais nodaļas pēdējie septiņi teikumi; otrās grāmatas piektajai nodaļai pievienoti sestās nodaļas pirmie astoņpadsmit teikumi; otrās grāmatas septītajai nodaļai pievienots astotās nodaļas pirmais teikums, tāpat kā *Malgrot* izdevumā Maļiņina tulkojumā (atšķirībā no *Buchon* izdevuma) nav deviņu teikumu trešās grāmatas devītās nodaļas sākumā, savukārt trešās grāmatas septītās nodaļas pēdējais teikums *Buchon* izdevumā un Maļiņina tulkojumā sakrīt, bet *Malgrot* izdevumā tas atrodas ceturtais grāmatas pirmās nodaļas sākumā; ceturtajā grāmatā Maļiņina tulkojumā, atšķirībā no abiem franču izdevumiem, divi teikumi no piektās nodaļas pievienoti sestajai nodaļai. Grūti spriest, kādu apsvērumu dēļ Maļiņins ir veicis šādus pārkārtojumus. Lai izveidotu gala spriedumu par šo jautājumu, būtu nepieciešams iepazīties ar otru Maļiņina tulkojumā izmantoto *Calmette* edīciju. Diemžēl Latvijā tā nav pieejama.

²⁰ Commynes Ph. Mémoires / Ed. par B. de Malgrot. – Paris, 1901.–1903.; Commynes Ph. Mémoires / Ed. par J. Calmette. – Paris, 1924.–1925.; Commynes Ph. Mémoires / Ed. par J. Dufournet. – Paris, 1983.

²¹Малинин Ю. Примечания // Коммин Ф. Мемуары / Под ред. Ю. Малинина. – Москва, 2004. – С. 472.

²²Малинин Ю. Примечания. – С.473.

Kopumā jāatzīmē, ka Lamarša un Komīna atmiņu zinātniskās kritikas darbu trūkums Latvijā pašlaik nedod iespēju iegūt pilnīgāku priekšstatu par šiem avotiem.

2. Bruņinieku literatūra

Īpaša avotu grupa ir bruņinieku literatūra. Tā radās kopā ar laicīgo literatūru 11. gadsimtā, tika rakstīta nacionālajās valodās. Bruņinieku literatūrā jūt garīgās literatūras, antīko paraugu un tautas mītu un pasaku ietekmi. Svarīgākie bruņinieku literatūras virzieni viduslaiku Francijā bija trubadūru un truveru dzeja, bruņinieku romāns un eposs (*chanson de geste*). Bruņinieku romānu tradīcija veidoja dažus ciklus, viens no izplatītākiem bija tā saucamais bretoņas cikls. Tieši tas satur vēstījumus par mītisko karali Artūru un viņa Apaļā galda bruņiniekiem, par seru Lancelotu, par Tristānu un Izoldi, par burvi Merlīnu, par Persivālu un Grālu. Vēl viena bruņinieku romāna tradīcija bija lielā antīko paraugu ietekmē un satur stāstus par Aleksandru, Cēzaru, Hanibalu, Hēraklu un citiem antīkajiem valdniekiem un Bībeles varoņiem. Liela nozīme bija eposam, no kura slavenākais – cikls par Kārli Lielo un viņa uzticamo bruņinieku grāfu Rolandu.

Bruņinieku literatūrā ar karaļa Artūra, Lancelota, Tristāna un Izoldes, Persivāla, burvja Merlīna, Aleksandra Lielā, Cēzara, Hanibala, Kārļa Lielā, grāfa Rolanda un daudzu citu varoņu tēliem izstrādātas un pasniegtas tās vērtības, kurām bija tik svarīga loma bruņniecības izveidē. Bruņinieku literatūras varoņu tēli un rīcība kalpoja bruņiniekiem par dzīves paraugu, kuram bija jācenšas sekot.

Ir interesanti un svarīgi, ka šī literatūra tika radīta un izplatīta tieši viduslaiku galmos. Bruņinieku literatūra no paša sākuma veidojās galmos, pārtopot par to dzīves un kultūras sastāvdaļu. Pirmie trubadūri klejoja no galma uz galmu, ceļot priekšā savus darbus. Bruņinieku romānus sacerēja galminieki, lai izklaidētu savus valdniekus, ļoti bieži literārie darbi tika sacerēti pēc valdnieka pasūtījuma un saskaņā ar viņa iegribu. Klejojošie bruņinieki, sekojot literāro varoņu paraugiem, ceļoja no galma uz galmu, veicot varoņdarbus, ar kuriem viņi varētu izpelnīties slavu un atzinību valdnieka un galma priekšā. Burgundijas galmā vēlajos viduslaikos tika izspēlēti bruņinieku romānu sižeti. Tā galms kļuva par bruņinieku kultūras radītāju, patērētāju un izplatītāju.

Galms bija tā vieta, kur tika radītas kurtuāzās jeb bruņinieka morāles un uzvedības normas, ideālā bruņinieka tēls – tas vērtību komplekss, kuru nosauca par „bruņinieku kodeksu”. Galmam un baznīcai piederēja tā veidojošā un transformējošā spēka loma, pateicoties kurai bruņniecība ieguva savu tradicionālo un plaši pazīstamo veidolu. Šo romānu ietekme sastopama arī vēlo

viduslaiku hronikās. Bakalaura darbā izmantotajos avotos sastopams bruņinieku romānu stils, it īpaši Lamarša atmiņās plaši aprakstītas galma ceremonijas ar bruņinieka romānu simboliku un varoņu tēliem. Tāpēc, rakstot bakalaura darbu, bija jāiepazīstas ar galvenajiem bruņinieku literatūras paraugiem: „Dziesmu par Rolandu”, „Romānu par Aleksandru”, bretoņas cikla romāniem u.c.²³

Atsevišķu ciklu veido viduslaikos populārais romāns par Lapsu Kūmiņu. To grūti klasificēt kā bruņinieku vai pilsētas literatūru. Stāstos par mazo, gudro un viltīgo zvēriņu, kurš, pateicoties savām prāta spējām, uzvar varenos un spēcīgos, bet ne pārāk gudros ienaidniekus, atspoguļojas satīra par laikmeta trūkumiem sabiedrībā. Tāpēc romāns par Lapsu bija tik populārs viduslaikos, un ar to aizrāvās visi sabiedrības slāņi. Tas sacerēts dzejā, tikai 15. gadsimtā Holandē parādījās tā versija prozā, kas tika izdota 1481. gadā Londonā un kuras tulkojums izmantots šajā bakalaura darbā.²⁴

3. Dokumenti

Pie trešās avotu grupas pieder dokumenti. Burgundijas vēstures pētniekiem daudz ziņu sniedz dokumenti: žēlastības raksti, vēstules, rēķini, tiesas dokumenti, atskaites, saraksti, reģistri utt.

Analizējot žēlastības rakstus, var precīzi noteikt kādas dzimtas īpašumus, līdz ar to var spriest par šīs dzimtas bagātību, ietekmi, cik labvēlīgi ir bijuši Burgundijas hercogi pret šo dzimtu, kādu līdzdalību ņēma šī dzimta Francijas vēlo viduslaiku norisēs. Šādu žēlastības rakstu ir saglabāties diezgan daudz, tāpēc labi zināms, kādas personas bija uzticīgas un tuvas Burgundijas hercogam, kā mainījās šo personu loks, kā ar benefīciju un pensiju izsniegšanu Burgundijas hercogs veica politiku savos valdījumos un ārpus to robežām utt. Svarīgi ir noskaidrot, no kā tika turēts lēnis. Piemēram, Burgundijas labākais karavadonis de Kraons turēja lēņus no Burgundijas hercoga tajā Burgundijas daļā, kura hercoga nāves gadījumā atgrieztos pie Francijas karaļa. Tas kļuva par vienu no iemesliem, kāpēc 1467. gadā Luijam XI izdevās pārvilināt savā pusē de Kraonu. Pateicoties lielajai pieredzei, karavadoņa talantam un labai karadarbības teātra pārzināšanai, de Kraons pēc Šarla Drošsirdīgā nāves Francijas karalim ātri iekaroja visu Burgundijas hercogisti.²⁵

²³ <http://abu.cnam.fr/BIB/> 2006.20.05.

²⁴ Hyer begynneth thystorye of Reynard the Foxxe / print. W.Caxton. – London, 1481.; История хитрого плута, Лиса Рейнарда. – Санкт-Петербург, 2004.

²⁵ Маслов А. Отношение бургундских феодалов к борьбе королевской власти за присоединение герцогства Бургундии к Франции / Ученые записки Башкирского государственного университета.

Ar rēķinu palīdzību ir iespējams diezgan precīzi noteikt Burgundijas hercoga galma izdevumus pa gadiem, noteikt šo izdevumu raksturu, pavērot, kā pieaug izdevumu skaits, kādas prioritātes izvēlas Burgundijas hercogs līdz ar sava statusa reprezentācijas nozīmes pieaugumu. Rēķini ir pats sausākais, bet pats objektīvākais avots. Pēc Burgundijas hercogistes rēķiniem var precīzi noteikt patēriņu pieaugumu 15. gadsimta gaitā divās jomās: luksusa preču iegādē un militārajām vajadzībām. Tas liecina par Burgundijas galma reprezentatīvā aspekta nozīmes pieaugumu un aktīvo agresīvo Burgundijas hercogu ārpolitiku. Īpaši šie patēriņi pieauga Šarla Drošsirdīgā valdīšanas laikā.

Ļoti vērtīgas ziņas sniedz epistolārais žanrs. 15. gadsimtā valdnieki sāka valdīt ar ierēdņu un rakstītā likuma palīdzību, un Burgundijas hercogi nav izņēmums. Pētot Burgundijas hercogu un viņu kancelejas saraksti ar administratīvo aparātu, var labi redzēt, kā un ar kādiem līdzekļiem Burgundijas hercogs mēģināja centralizēt un pārvaldīt savas zemes.

Protams, joprojām saglabājās slepenās diplomātiskās misijas, un tomēr aizvien vairāk ārpolitisko jautājumu risinājās ar sarakstes palīdzību. Īpaši plaša un interesanta ir Francijas karaļa Luija XI sarakste,²⁶ tajā skaitā arī ar Burgundijas hercogiem. Salīdzinot vēstules, kuras Francijas karalis vienlaicīgi rakstīja dažādām personām, iegūstam ziņas par Luija XI politikas patiesajiem mērķiem, arī attiecībās ar Burgundijas hercogiem.

Kopumā varētu teikt, ka dokumenti par Burgundijas vēsturi 14.–15. gadsimtā ir saglabājušies labi. Tie glabājas galvenokārt Francijā un Nīderlandē, bet atrodami arī Holandē, Vācijā, Anglijā, Šveicē, Spānijā, Portugālē, Vatikānā. Tiesa, tie vairāk attiecas uz diplomātijas un politikas vēsturi, tāpēc jāteic, ka svarīgākie dokumenti glabājas Francijas Nacionālajā arhīvā un bibliotēkā, Beļģijas Nacionālajā arhīvā, Lilles un Briseles pilsētas arhīvā, Ģentes, Dižonas, Amjēnas un citu Francijas un Nīderlandes pilsētu arhīvos. Vēl ir jāpiemin baznīcas arhīvi un privāto personu arhīvi. Kopš Otrā pasaules kara beigām Francijā valsts aktīvi piedalās arhīvu dokumentu vākšanā un glabāšanā. Izpērkot privāto personu dokumentus un arhīvus, tiek veidoti jauni fondi, valsts piešķir naudu privāto arhīvu īpašniekiem, lai uzlabotu dokumentu glabāšanas apstākļus. Dokumenti tiek pārraudzīti, pētīti, mikrofilmēti, organizēta to publicēšana.

Dokumentu publicēšanai Francijā ir senas tradīcijas, tā tika uzsākta jau 15. gadsimtā, daudz dokumentu tika publicēts nākamajā gadsimtā.²⁷ Avotus turpināja izdot arī 20. gadsimtā gan kā

Из истории Франции. Вып.4. – Уфа, 1972. – С. 52.–53.

²⁶ Lettres de Louis 11. / Ed. par E.Charavay et J.Vaesen. V. 1–11. – Paris, 1883 – 1909.

²⁷ Par Francijas viduslaiku vēstures publicēšanu sk., piemēram, Стасюлевич М. История средних веков. Т.1. – Санкт-Петербург, 2001. – С.12–13.

arhīvu dokumentu krājumus, gan kā atsevišķas hronikas. Burgundijas principāta vēstures kontekstā ir ļoti nozīmīgs darbs, ko veic Vācu vēstures institūts Parīzē *W.Paravicini* vadībā gan apzinot, gan publicējot kā avotus, tā arī pētījumus par tiem.²⁸ Strādājot pie šī darba, tika izmantots 1435. gada Arrasas miera līguma teksts, kas ir ievietots Lamarša hronikā, un izmantoti pētnieciskie darbi, kuri balstās uz dokumentu analīzi.²⁹

4. Ikonogrāfiskais materiāls

Svarīgs vēsturisks avots, kas raksturo Burgundijas galmu 15. gadsimtā un personas, kuras tajā darbojās, ir ikonogrāfiskais materiāls. Ir saglabājušies vēlo viduslaiku meistarību mākslas darbi, kuros attēloti Burgundijas hercogi, viņu galminieki un ainas no galma dzīves. Bakalaura darbā izmantoti Jana van Eika (ap 1390. – 1441.) un Rogira van Veidena (1399./1400. – 1464.) mākslas darbi. Abi šie mākslinieki ir nākuši no Nīderlandes pilsētnieku vides, abi bija tuvi Burgundijas hercogiem un augstākajai aristokrātijai. Viņu darbos, it īpaši portretos, parādās vēlajiem viduslaikiem raksturīgās individuālisma iezīmes, valdnieki vairs netiek attēloti simboliski, bet gan kā reāli cilvēki. Pēc šiem portretiem var spriest par Burgundijas hercogu un aristokrātu rakstura īpašībām, kā arī par to, kādas īpašības un vērtības uzskatīja par svarīgām portretējamais un viņa laikabiedri. Tā iegūstam ziņas ne tikai par portretējamo ārējo izskatu, bet arī par vērtībām, kas bija raksturīgas tai videi, kurā tika radīti šie portreti. Protams, jāņem vērā, ka vēl nebija pienācis laiks, kad portretējamo zīmēja, kā mēdz teikt, „ar visiem vasarraibumiem”. Zinot to, iegūstam priekšstatu par idejām, kuras portretējamie un mākslinieki uzskatīja par tik svarīgām, ka mākslas darbam tās bija jāatspoguļo. Van Eika un van Veidena darbos ir labi saskatāmas Burgundijas galma garīgās, morālās un ētiskās vērtības. Šāds materiāls ļauj spriest par laikmeta garu, par idejām un vērtībām, par reāli dzīvojošo cilvēku ārējo izskatu un rakstura īpašībām, par dzīves veidu, par 15. gadsimta modi – apģērbiem un inventāru.

Tas vizuāli papildina bakalaura darba avotu tekstos izklāstīto materiālu – var aplūkot, kā izskatījās avota tekstā minētā persona, un tajā pašā laikā tā ir liecība gan par laikmetu, gan par mākslas darba vietu un nozīmi vēlo viduslaiku kultūras dzīvē.

Tā kā bakalaura darbā izmantoto avotu teksti nav tulkoti latviešu valodā, citējamais teksts tiek dots senfranču valodā (langedoila) un parindē seko tulkojums latviešu valodā.

²⁸ Sīkāk ar Vācu vēstures institūta Parīzē darbību Burgundijas avotu izziņāšanā var iepazīties: http://www.dhi-paris.fr/seiten_franzoesisch/home_f.htm 08.06.2005.

²⁹ Šk. literatūra, raksts M.-T. Karon, D. Klozēla, Ž. Rauzijē, M. Somjē „Burgundijas hercogu galms (1369.–1477.), patērēšana un sadalīšana”, šī darba 27. lpp.

Grūtības sagādāja franču un senfranču īpašvārdu un vietu nosaukumu latviskošana, ņemot vērā to, ka Latvijā speciālajā literatūrā nav konsekvences un viens un tas pats nosaukums dažādos izdevumos tiek latviskots atšķirīgi. Piemēram, pilsēta, kurā 1435. gadā tika noslēgts miera līgums starp Franciju, Angliju un Burgundiju, franciski un languedoilā rakstās *Arras*, bet latviski tiek rakstīta gan kā Arasa (Pasaules vēstures atlants.1. daļa. – Rīga, 2002. – 193. lpp.), gan kā Arrasa (Franču īpašvārdu atveide latviešu valodā. – Rīga, 2004. – 56. lpp.)

Literatūras apskats

Visaptverošu priekšstatu par pētāmās tēmas atspoguļojumu historiogrāfijā bakalaura darbā neizdevās iegūt, jo Latvijā līdz šim netika pētīts Burgundijas galms vēlajos viduslaikos un literatūras apjoms par šo tēmu ir niecīgs. Dažas literatūras vienības, kuras pēdējos gados ir pasūtītas un saņemtas no Francijas, būtiski situāciju nemaina. Burgundijas galma raksturojošas historiogrāfijas apzināšana ir viens no tālākajiem autora darbības mērķiem.

Latvijā esošo literatūru šajā jomā var iedalīt vairākās grupās: Rietumu autoru darbi 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta pirmajā pusē,³⁰ padomju historiogrāfija un mūsdienu krievu vēsturnieku pētījumi,³¹ modernā Rietumeiropas historiogrāfija.³²

19. gadsimta un 20. gadsimta pirmās puses historiogrāfija lielā mērā ir novecojusi. Tā balstās uz avotiem, kuri tika izdoti 19., 18. un pat 17. gadsimtā, kad nebija attīstīta avotu zinātniskā apstrāde, tāpēc satur daudz kļūdu un neprecizitāšu. Kopumā šai avotu grupai pietrūkst avotu

³⁰ Huizinga J. Herfsttij der Middeleeuwen. Studie over levens- en gedachtenvormen der veertiende en vijftiende eeuw in Frankrijk en de Nederlanden. – 1919.; Хейзинга Й. Осень Средневековья. Исследование форм жизненного уклада и форм мышления в 14 и 15 веках во Франции и Нидерландах. – Москва, 2004; Pirenne H. Histoire de Belgique. I–III. Bruxelles.; Пиренн А. Средневековые города Бельгии. – Санкт-Петербург, 2001; Perroy E. La Guerre de cent ans. – 1945; Перруа Э. Столетняя война. – Санкт-Петербург, 2002; Пти-Дютайи Ш. Феодалная монархия во Франции и в Англии X-13. веков. – Москва, 1938.

³¹ Маслов А. Отношение бургундских феодалов к борьбе королевской власти за присоединение герцогства Бургундии к Франции / Ученые записки Башкирского государственного университета. Из истории Франции. Вып.4. – Уфа, 1972. – С. 47–73.; Маслов А. Людовик XI и города Бургундии / Ученые записки Башкирского государственного университета. Из истории Франции. Вып.5. – Уфа, 1972. – С. 102–148.; Хачатурян Н. Бургундский двор и его властные функции в трактата Оливье де Ля Марша / Двор монарха в средневековой Европе: явления, модель, среда. // под ред. Н. А. Хачатурян. – Санкт-Петербург, 2001. – С. 121–136.; Хачатурян Н. Светские и религиозные мотивы в придворном банкете Обет Фазана герцога Бургундского в XIV в. / Королевский двор в политической культуре средневековой Европы. Теория. Символика. Церемониал. // отв. ред. Н.А.Хачатурян. – Москва, 2004. – С.177–199.

³² Caron M.-T., Clauzel D., Rausier J., Sommier M. La cour de ducs de Bourgogne (1369-1477) consommation et redistribution // la cour comme institution économique / M.Aymard, M.A. Romani. – Paris, 1998. – P. 31–41; Clauzel D. Finances et politique à Lille pendant la période bourguignonne. – Dunkerque, 1982.

zinātniskās kritikas. Tomēr, tā kā šie darbi tapa laikā, kad uzskatīja, ka jādod runāt pašam avotam un pētnieks nevar nodarboties ar avotu interpretāciju, aplūkojamā laika posma historiogrāfija satur vērtīgu faktoloģisko materiālu un dod iespēju iegūt priekšstatu gan par notikumiem, gan arī par pašu laikmetu.

Padomju historiogrāfijā vērojama marksisma ideoloģijas ietekme. Šī ietekme vēl joprojām saglabājas arī mūsdienu krievu autoru darbos. Materiālisms, pārspīlēta izskatāmo jautājumu politizācija ir raksturīga šo autoru darbiem. Turklāt padomju historiogrāfijā Burgundijas hercogu un Francijas karaļa cīņas vērtējums ir sniegts padomju valsts ideoloģijas ietekmē – Burgundijas hercogi tiek attēloti kā personas, kuru separātisms ir pretrunā ar progresīvajām idejām par valsts centralizāciju, kuras īstenoja Francijas karalis. No šāda viedokļa raugoties, padomju autori Burgundijas hercogu darbību vērtē negatīvi. Tas traucē objektīvi novērtēt vēlajos viduslaikos notiekošos procesus, jo neņem vērā tā laika cilvēku mentalitāti un vērtību sistēmu, bet gan tam laikam piemēro mūsdienu uzskatus. Mūsdienu krievu autori pārmērīgi pievēršas politiskām norisēm, pārnesot tās pat kultūras dzīves izpētē. Nevar, protams, noliegt, ka tā laika sabiedrības (galma) kultūras dzīvē bija svarīgs arī politiskais aspekts, bet, izskatot problēmu vienīgi no šāda viedokļa, nevar izprast tā laika cilvēku mentalitāti, garīgo pasauli, un tas nozīmē, ka nevar izprast arī viņu rīcības motivāciju. Tomēr šī historiogrāfija ir izmantojama arī mūsdienās, jo satur vērtīgu informāciju par notikumiem un to vērtējumu, ja pētnieks ņem vērā padomju un arī krievu historiogrāfu vienpusīgo pieeju.

Modernā Rietumeiropas historiogrāfija lielā mērā pievēršas saimnieciskās darbības izpētei vēlajos viduslaikos. Pētnieku uzmanības centrā ir galma ekonomiskā darbība. Vēlo viduslaiku aristokrātu rīcības motivācija tiek pētīta, raugoties no materiālo ieguvumu viedokļa. Nevar, protams, noliegt, ka pasaules labumiem vienmēr ir bijusi liela nozīme, tomēr tas nav vienīgais faktors, kas noteica procesu norises vēlajos viduslaikos. Nevar aizmirst, ka kultūras un garīgās vērtības lielā mērā arī ir ietekmējušas gan atsevišķu cilvēku rīcību, gan vēlo viduslaiku norises kopumā. Cenšoties, piemēram, kalpot bruņnieciskajiem ideāliem, cilvēki, un tie bija ne tikai aristokrāti, bet arī pilsētnieki, dažkārt rīkojās nevis saskaņā ar izdevīgumu, bet gan saskaņā ar saviem priekšstatiem par labo un pareizo. Bet par vēlo viduslaiku cilvēku motivācijas ekonomisko sastāvdaļu modernā Rietumeiropas historiogrāfija dod pilnīgu un visaptverošu pārskatu.

Bakalaura darbam bija ļoti noderīgs J.Heizingas nepārspējamais darbs „Viduslaiku rudens”. Slavenais holandiešu, pateicoties literārajām spējām un talantam, ir radījis 15. gadsimta

Burgundijas hercogu un aristokrātijas attēlu, kurš pārsteidz ar savu realitāti. Ne velti viņa tēlainais viduslaiku norieta apzīmējums „viduslaiku rudens” ir ieguvis pasaules slavenību. Heizinga demonstrē lielisku erudīciju, perfekti orientējoties 15. gadsimta Francijas literatūrā. Plaši izmantojot vēlo viduslaiku autoru darbu citātus, Heizinga lasītājam dod iespēju izbaudīt viduslaiku rudens garu. Darba nepārejošā vērtība ir tā, ka Heizinga meistarīgi parāda vidi, pasauli vēlajos viduslaikos, kurā dzīvo cilvēki. Darbā it kā ir dialogs starp vidi un cilvēku, tā Heizinga attēlo un skaidro to, kā viduslaiku cilvēks uztver apkārtējo pasauli. Heizingas uzmanības centrā ir aristokrātija. Tieši aristokrātijas vērtību sistēmu, pasaules uztveres modeli ar avotu palīdzību rāda Heizinga savā darbā.

Taču, tā kā Heizinga darbu caurstrāvo pesimisms, tas atstāj iespaidu arī uz pasaules attēlu, kuru viņš rada. Heizinga 15. gadsimtā saskata aristokrātijas nogurumu no dzīves, vecās pasaules bojāeju, bet nevis jaunās dzīves sākumu, ne veco dzīves formu transformāciju, bet to norietu – atmiršanu. Šādu autora nostāju var saprast: tikko ir beidzies postošais Pirmais pasaules karš, kas ir nesis milzīgu postu un iepriekš neredzētus upurus un ciešanas. Tas ir sagrāvis veco tradicionālo Eiropas kārtību, iedragājis tās garu. Šie notikumi nenoliedzami ir atstājuši iespaidu uz „Viduslaiku rudens” autoru. Viņš velk acīm redzamas paralēles starp Eiropu 15. gadsimtā un 20. gadsimta sākumā: abas šīs pasaules piedzīvo dziļu krīzi, pirmām kārtām, morālo, vecās vērtības vairs neatbilst dzīves jaunajām prasībām. Jāpiebilst, ka daudzi uzskati kopš 20. gadsimta sākuma, kad Heizinga rakstīja savu darbu, ir mainījušies. Vērtēt vēsturiskos procesus vienīgi no vēsturiskā progresa viedokļa, kā to dara Heizinga, diez vai ir pareizi. Tomēr šo komentāru gribētos pabeigt ar Umberto Eko vārdiem, kurš izmanto slavenu viduslaiku domātāja teicienu, ka „mūsdienu cilvēki ir kā punduri milžiem uz pleciem”. Heizinga radīja ārkārtīgi interesantu vēlo viduslaiku pasaules attēlu, ar tās cilvēku tieksmi pēc skaistā, neraugoties uz visām viņiem draudošajām briesmām, parādīja, kā šis skaistais tiek uztverts un saprasts. Heizingas darbs „Viduslaiku rudens” palīdzēja autoram Burgundijas galma vērtību sistēmas noteikšanā, papildinot no bruņinieku literatūras analīzes iegūtās ziņas.

Galma ekonomiskās darbības sastāvdaļas atspoguļojas četru franču vēsturnieku M. T. Karona, D. Klozēla, Ž. Rauzijē, M. Somjē rakstā „Burgundijas hercogu galms (1369.–1477.), patērēšana un sadalīšana”, kas publicēts 1998. gadā 12. starptautiskā ekonomikas vēstures kongresa materiālu publikācijās.³³ Tajā atspoguļots Burgundijas galma pārejas process no laukiem

³³ Caron M.-T., Clauzel D., Rausier J., Sommier M. La cour de ducs de Bourgogne(1369-1477) consommation et redistribution // la cour comme institution économique / M.Aymard, M.A. Romani. –

uz pilsētu, kad Burgundijas hercogi sāka rezidēt lielajās pilsētās un tās kļuva par viņu galma pierasto atrašanās vietu. Autori parāda, ka 14. gadsimtā lielāko daļu no precēm galma vajadzībām (it īpaši luksusa preces) Burgundijas hercogi pasūtīja Parīzē. 15. gadsimtā politisko apsvērumu dēļ Burgundijas galma ekonomiskās intereses pārvirzījās uz ziemeļiem, uz bagātajām Flandrijas pilsētām. No tām autori īpaši akcentē Brigi, Briseli, Lilli, bet arī citām pilsētām, tādām kā Arrasa, viņuprāt, bija liela nozīme. Raksta autori ir savākuši rēķinu statistiku pa gadiem un nozarēm. Izpētot to, var izsekot, kā pieauguši tēriņi par noteiktām preču kategorijām, kā urbānistiskā dzīve ietekmējusi galma pieprasījumu pēc zeltkaļu izstrādājumiem un rotaslietām. Ja neskaita izdevumus, kas veltīti galma maltītei, visvairāk līdzekļu prasīja luksusa preces, tās ar katru gadu aizņēma arvien vairāk vietas rēķinu sarakstā. Tiem seko izdevumi par audumiem un paklājiem. Kara gadījumā pieauga tēriņi par zirgiem un bruņojumu. Rakstā parādās ziņas par Burgundijas galma ienākumu avotiem, par to, kā šie ienākumi nonāca līdz galmam, kā tika sadalīti naudas resursi, kā veidojās ikdienas piegāde Burgundijas galma vajadzībām, kādās nozarēs tika iedalīta šī piegāde, kā veidota rēķinvedība utt. Raksts rada priekšstatu par to, kā funkcionēja galma ekonomiskā sastāvdaļa, un bija vērtīgs galma struktūru un funkciju analīzē.

Ziņas par Burgundijas galma funkcijām daļēji tika iegūtas no N. Hačaturjana raksta „Burgundijas galms un tā varas funkcijas Olivjē de Lamarša traktātā”.³⁴ Raksts balstās uz Lamarša darba „Burgundijas nama stāvoklis”, kas tika sarakstīts 1474. gadā un veltīts Anglijas karalim Edvardam IV un satur detalizētu Burgundijas galma struktūras un ceremoniāla aprakstu. Šis avots nav pieejams Latvijā, tādēļ arī tika izmantots N. Hačaturjana raksts. Rakstā tiek apskatīti Burgundijas nama varas institūti un struktūra un jūtama politiskās vēstures ietekme uz raksta autoru. Bakalaura darbam raksts bija noderīgs, jo tas satur informāciju par galma juridisko, militāro un finansiālo funkciju, nedaudz tajā tiek parādīta arī Burgundijas galma struktūra.

Lai iegūtu priekšstatu par Francijas un Burgundijas varas institūciju sākumstāvokli pirms viduslaiku norieta, tika izmantots franču vēsturnieka Š.Pti-Ditajī darbs „Feodālā monarhija Francijā un Anglijā 10.–13. gadsimtā”. Savam laikam tas bija tik nopietns pētījums, ka drīzumā pēc izdošanas Parīzē 1933. gadā tas 1938. gadā tika izdots pat Maskavā, neraugoties uz Staļina represiju apstākļiem. Darbs bija tik fundamentāls, ka nezaudē savu nozīmi arī mūsdienās, par ko

Paris, 1998. – P. 31–41.

³⁴ L'Etat de la Maison du duc de Bourgogne dit le Hardiy / Nouvelle collection des Mémoires pour servir à l'Histoire de France depuis le XIII siècle jusauuà lq fin du XVIIIs // par Michaud et Poujoulat. Vol.3. – Paris, 1836–1839. – P. 579–603.

piemin Ž. Legofs darbā „Luijs IX Svētais”,³⁵ pasvītrotot Š.Pti-Ditajī darba lielo vērtību. Franču autora plašās zināšanas un milzīgais dokumentu klāsts, kurus viņš izmanto, patiešām ir pārsteidzošs. Plaši izmantojot dokumentus, viņš parāda monarhijas un tās institūciju evolūciju Anglijas un Francijas karalistes attīstītajos viduslaikos. Pateicoties šim darbam, var izsekot līdzī to procesu aizsākumam, kuri sākās 10. gadsimtā, bet kuru beigās vērojamas 15. gadsimtā. Piemēram, Francijas karaļa Filipa Augusta 12. gadsimtā uzsāktā administratīvās pārvaldes reforma, kura noslēdzās ar bajī institūta ieviešanu. Šīs reformas panākumus baudīja Burgundijas hercogs 15. gadsimtā. Arī ziņas par valsts pārvaldes sistēmas izveides aizsākumiem var iegūt no Pti-Ditajī darba: šis valsts institūcijas veidojās, atdaloties no valdnieka kūrijas (padomes). 12.–13. gadsimtā vēl nebija atsevišķas padomes, *consilium*, – tā pastāvēja vienīgi kā karaliskā kūrija – *Consilium regis*. Toties juridiskās un rēķinvežu komisijas jau bija atdalījušās no karaliskās kūrijas un sāka darboties patstāvīgi.

Šīs ziņas bija svarīgas bakalaura darba tapšanai, jo 14. un it īpaši 15. gadsimtā no Burgundijas galma hercoga padomes sāka atdalīties dažādi varas institūti, kuri pārtapa par atsevišķiem departamentiem. Tie joprojām saglabāja ciešas saites ar valdnieku un viņa padomi, departamentu komisijas vadīja valdniekam uzticamas un tuvas personas, kuras ieņēma augstus amatus Burgundijas hercogu galmā. Bet, lai saprastu šo valsts pārvaldes administratīvā aparāta tapšanas procesu, svarīgi bija izpētīt procesa aizsākumus, un tādu iespēju dod Pti-Ditajī darbs.

Burgundijas varenība lielā mērā balstījās uz bagātajām Flandrijas pilsētām. Lai saprastu, kādi procesi risinājās Flandrijas pilsētās 15. gadsimtā, tika izmantots A. Pirēna darbs „Beļģijas viduslaiku pilsētas”. Darbs bija tapis 19. gadsimtā, un, protams, daļēji ir novecojis. Darbs rakstīts no nacionālās historiogrāfijas pozīcijām, Pirēna nostāja ir izteikti antifranciska. Tomēr darbs satur vērtīgu faktoloģisko materiālu un uzskatāmi parāda, kā attīstījās Flandrijas pilsētu ekonomika, kā auga to varenība, kā veidojās birģeru augstākais slānis, kuram bija tik liela nozīme Burgundijas ekonomiskajā, politiskajā un kultūras dzīvē 15. gadsimtā.

Ziņas par ārpolitiskajām norisēm Francijā 15. gadsimta sākumā tika papildinātas Ē.Perruā darbā „Simtgadu karš”. Tas ir nopietns darbs par Simtgadu karu, kas sarakstīts uzreiz pēc Otrā pasaules kara. Tāpēc Perruā nostāja nav raksturīga Francijas historiogrāfijai, kura apskata Simtgadu karu no nacionālās vēstures pozīcijām. Perruā cenšas objektīvi izskatīt Simtgadu kara notikumus, parādot, kā to uztvēra laikabiedri, no kuriem daudzi tolaik uzskatīja, ka Anglijas karaļa

³⁵ Ле Гоффе Ж. Людовик IX Святой. – Москва, 2001.

pretenzijas uz Francijas troni ir likumīgas. Autors analizē karagaitas un politiskās norises un stipri pavirza Simtgadu kara robežas uz 15. gadsimta beigām. Parasti ir pieņemts uzskatīt, ka Simtgadu karš beidzās 1453. gadā. Francija bija atkarojusi Normandiju un Gijenni, bet Anglijā sākās Rožu karš. Perruā iekļauj Simtgadu karā arī Edvarda IV ekspedīciju 1475. gadā, kad, tikai pateicoties Burgundijas hercoga nepārdomātai rīcībai un Luija XI viltīgai un tālredzīgai politikai, Francija izvairījās no nopietnām briesmām. Arī vēlāk 1487. un 1489. gadā pastāvēja reāli angļu iebrukuma draudi. Tomēr tobrīd karadarbība starp angļiem un frančiem reāli jau bija beigusies, un Rietumeropa bija nodarbināta ar Burgundijas mantojuma sadali.

Perruā darbā labi parādīta Burgundijas hercogu loma Francijas politikā Simtgadu kara laikā. Tas deva iespēju izpētīt, kā ārpolitiskās norises ietekmēja Burgundijā notiekošos procesus un kādos ārpolitiskos apstākļos darbojās Burgundijas hercogi un viņu galms.

1. nodaļa. Burgundijas hercogs, galms un pilsētas 15. gadsimtā

Viduslaiku norietā veidojās jaunas attiecības starp Burgundijas hercogu un Burgundijas pilsētām, kas sekmēja pakāpenisku Burgundijas hercoga rezidences pārcelšanos no laukiem uz pilsētu. Tas izraisīja būtisku Burgundijas galma transformāciju 15. gadsimta gaitā un radīja priekšnosacījumu jaunu sabiedrības attiecību formu tapšanai.

Burgundijas galma pāreja no laukiem uz pilsētu sākās 14. gadsimta beigās. Pirmais Valuā dzimtas Burgundijas hercogs Filips Drošsirdīgais pārsvarā sekoja Francijas karalim kara gaitās un uzturējās viņa galmā. Kad Filips nebija saistīts ar karaļa dienestu, kas notika diezgan reti, viņš

rezidēja Burgundijas nozīmīgākajā pilsētā Dižonā. Tomēr, kā skaidri liecina galma apgāda dokumenti, kuri ir saglabājušies laika posmā no 1371. līdz 1379. un no 1381. līdz 1384. gadam,³⁶ viņš diezgan daudz uzturējās savās lauku muižās Burgundijā. Kad 1384. gadā Burgundijai tika pievienota Flandrija, Filips apbraukāja arī to, bet visvairāk laika viņš pavadīja blakus Francijas karalim Žanam Labajam un Šarlam V vai arī Anglijas karaļa Edvarda III galmā.³⁷ Iespējams, tieši Anglijas karaliskais galms, kur valdīja bruņinieku romānu gars, tika izspēlēti sižeti no Apaļā galda bruņinieku dzīves un radīts Bikšu Lences bruņinieku ordenis pēc Apaļā galda bruņinieku brālības parauga, atstāja tik dziļu iespaidu uz četrpadsmit gadu veco Filipu, kurš par savu drosmi un kurtuazitāti bija izpelnījies no Anglijas karaļa iesauku *le Hardi*, un viņš kļuva par Burgundijas bruņnieciskās kultūras tradīciju aizsācēju.³⁸

Apbraukājot savus valdījumus Flandrijā un Burgundijā, Filips izskatīja sūdzības, sprieda tiesu, ievāca nodokļus, tā vēl joprojām ar savu klātbūtni aizstājot vietējo varu, kā tas bija pieņemts agrajos un attīstītajos viduslaikos, kad savas zemes apceļošana bija praktiski vienīgais veids, kā valdnieks varēja kontrolēt savus valdījumus, uzturot tajos mieru un kārtību un pārbaudot, kā tiek izpildīta viņa griba. Flandrijas iegūšana radīja Burgundijas hercogam jaunas administratīva rakstura problēmas. Lai apvienotu Burgundiju un Flandriju vienotā veselumā, bija nepieciešams ieviest vienotu tiesvedības un nodokļu ievākšanas sistēmu. Iegūstot Burgundijas hercogisti no Francijas karaļa, Filips ieguva arī administratīvo pārvaldes aparātu, kas balstījās uz ieceltajiem *baji* (tiesnešiem) un *talia* (vienotu nodokli).³⁹ Flandrijā tādas sistēmas nebija, tur bagātās pilsētas strikti turējās pie savām privilēģijām, tāpēc šīs zemes prasīja regulāru personīgu Burgundijas hercoga klātbūtni. Filipu Drošsirdīgo, kurš bija iesaistīts Simtgadu karā un Francijas ārpolitikā, Flandrija

³⁶ Rauzier J. Les approvisionnements de la cour de Philippe le Hardi duc de Bourgogne (1371-1384) / La cour comme institution économique // sous la direction Maurice Aymard et Marzio A. Romani. – Paris, 1998. – P. 31–34.

³⁷ La March O. Mémoires. – Paris, 1836. – P. 310–316.

³⁸ La March O. Mémoires. – P. 309–311. Par Edvarda III galma bruņniecības kultū sk., piemēram : Калмыкова Е. Официальная пропаганда английской внешней политики в 14.–15. вв. / Королевский двор в политической культуре средневековой Европы. Теория. Символика. Церемониал // под ред. Н.Хачатурян. – Москва, 2004. – С. 101–106.

³⁹ Precīzi, protams, nevar pateikt, kad Francijas karalistē parādās termins *bailivus*, tomēr tieši Filips Augusts izmanto revīzijas braucienu veicošos padomniekus, lai izveidotu uz vietas administratīvās pārvaldes sistēmu. To attīstīja Luijs IX Svētais, ieceļot un sūtot ierēdņus nodokļu ievākšanai, tiesas spriešanai, karaļa lēmumu izpildes uzraudzīšanai, tomēr attīstītajos viduslaikos šī sistēma nebija visaptveroša un nespēja pilnībā aizstāt valdnieka klātbūtni. Sk., piemēram: Пти-Дютайи Ш. Феодалная монархия во Франции и в Англии X– XIII. веков.; Ле Гофф Ж. Людовик XI Святой. – Москва, 2001.

interesēja kā naudas līdzekļu avots, un ne viņš īpaši centās, ne arī viņam bija laiks kaut ko mainīt Flandrijas pārvaldes sistēmā.

Kā varējām redzēt, Filipa Drošsirdīgā laikā Burgundijas galms vēl saglabāja agrariem un ziedošajiem viduslaikiem tik raksturīgās iezīmes: valdnieks ar galmu bieži mainīja rezidēšanas vietu, pārsvarā uzturoties savos lauku īpašumos, apceļojot savas teritorijas un apstājoties uz kādu, parasti diezgan precīzi noteiktu laiku, klosteros, savās un savu vasaļu muižās un pilīs. Arī galms tādos apstākļos bija nepieciešams mobils, tātad skaitliski neliels, pirmām kārtām, lai nodrošinātu sava senjora ikdienas vajadzības. Kaut arī, protams, Filips Drošsirdīgais bija varenākais Francijas karaļa vasalis un Burgundijas galms neapšaubāmi kalpoja arī sava hercoga reprezentācijai. Tomēr šķiet, ka lielāko savas dzīves daļu Filips pavadīja svešos galmos un kara noietnēs bruņinieku pavadībā, nevis rezidējot kādā no saviem īpašumiem.⁴⁰

Nākamais Burgundijas hercogs Žans Drošsirdīgais dalīja savu rezidenci starp Parīzi un īpašumiem Burgundijā un Flandrijā, bieži uzturoties arī pilsētās. 15. gadsimta pirmajā pusē Francijā bija uzsākusies cīņa par varu, un tā vairāk piesaistīja Burgundijas hercogu un viņa galmu Parīzei. Žana Drošsirdīgā valdīšanas laikā galms pakāpeniski ieguva Burgundijas galmam raksturīgās iezīmes: aizvien vairāk uzmanības tika veltīts hercoga varas reprezentācijai, strauji pieauga Burgundijas patēriņi luksusa preču iegādei.⁴¹ Burgundijas galms sāka kalpot Žana Drošsirdīgā prestiža celšanai, demonstrējot laikabiedriem, ka Burgundijas hercogs ir pirmais starp Francijas augstmaņiem.

Situācija mainījās 1419. gadā, kad Burgundijas hercoga pretinieki, armanjaki, sarīkoja atentātu pret Žanu Drošsirdīgo viņa tikšanās brīdī ar dofinu Šarlu, nākamo Šarlu VII, tā atriebjot sava līdera, Orleānas hercoga Luija, slepkavību 1407. gadā, kurā tika vainots hercogs Žans.⁴² Atentātā Žans Drošsirdīgais tika nogalināts.⁴³

Līdz ar Žana Drošsirdīgā nāvi nākamajiem Burgundijas hercogi nācās atteikties no vēlēšanās spēlēt izšķirošo lomu Francijas karalistes iekšpolitikā. Notika Burgundijas hercogu

⁴⁰ La March O. Mémoires. – P. 310–312.

⁴¹ To skaidri parāda Žana Drošsirdīgā galma apgāda rēķini., sk.: Caron M.–T., Clauzel D. Rauzier J., Somier M. La cour des ducs de Bourgogne (1369-1477), consommation et distribution. – P.31–39.

⁴² *Burgiljoni* un *armanjaki* – naidīgās partijas jeb aristokrātu grupējumi Francijā Simtgadu kara laikā. Burgiljoni – Burgundijas hercoga Filipa Drošsirdīgā, vēlāk viņa dēla Žana Drošsirdīgā piekritēji, pēc kura nāves par burgiljonu līderi kļuva pēdējā dēls Filips Labais. Armanjaki – Francijas karaļa brāļa Orleānas hercoga Luija atbalstītāji, nosaukumu ieguvuši, pateicoties faktiskajam partijas līderim Orleānas Luija sievastēvam grāfam Bernāram d'Armanjakam. Abu partiju izlīgums notika tikai 1435. gadā līdz ar Arrasas miera līguma noslēgšanu, kad tika likts gals Simtgadu karam.

⁴³ La March O. Mémoires. – P. 316–317.

pārorientācija no visas Francijas mēroga politikas uz vietējo politiku, saistītu ar viņu pašu valdījumiem. Pieraduši ieņemt pirmās vietas Francijas karaļa galmā, Burgundijas hercogs Filips Labais un īpaši Šarls Drošsirdīgais nespēja samierināties ar otršķirīgas zemes lomu. Viņi uzsāka ceļu uz Burgundijas maksimālu neatkarības sasniegšanu no saviem senjoriem – Francijas karaļa un Svētās Romas ķeizara –, ne tikai politisko, bet arī tiesisko, cenšoties iegūt neatkarīgas valsts statusu.

Nopietns solis šajā virzienā bija Arrasas miers, kurš tika noslēgts 1435. gadā starp Francijas karali Šarlu VII un Burgundijas hercogu Filipu Labo, tā faktiski pieliekot galu Simtgadu karam. Saskaņā ar šī miera līguma noteikumiem Burgundijas hercogs tikai formāli atzina Francijas karaļa pārākumu. Tādējādi karaļa tiesības tika nopietni ierobežotas, jo ar speciālu Arrasas miera līguma punktu Burgundijas hercogs tika atbrīvots no nepieciešamības dot omāžu par franču feodiem, vecajiem vai jauniegūtajiem⁴⁴. Vienīgais tiesiskas varas instruments, ar kura palīdzību karalis varēja mēģināt kontrolēt Burgundijas hercogu, bija Parīzes parlaments, Francijas augstākā tiesa. Parīzes parlamenta darbība izsauca Burgundijas hercogu nepatiku, un viņi centās atbrīvoties no tā kontroles, tomēr tas Burgundijas hercogiem neizdevās.

Noslēdzot mieru ar Francijas karali, Filips Labais varēja pievērsties savu valdījumu teritorijas palielināšanai un sakārtošanai. Strauji palielinājās Burgundijas hercogam pakļautās teritorijas, bet bez teritoriālās un materiālās varenības Burgundijas hercogam laikabiedru acīs bija jāiegūst atbilstošs statuss, lai varētu pretendēt uz pilnīgu neatkarību no Francijas troņa. Par svarīgu šāda statusa iegūšanas līdzekli kļuva Burgundijas hercoga galms. Galms kalpoja Burgundijas lielhercoga varenības reprezentācijai. Tas kļuva aizvien lielāks un greznāks, un aizvien nozīmīgāks vēlo viduslaiku cilvēku dzīvē.

Burgundijas hercoga Filipa Labā valdīšanas laikā galms ar lielhercogu vēl joprojām pārvietojās no vienas vietas uz otru, tomēr aizvien biežāk uzturējās nevis laukos, bet pilsētās. Teritoriāli Filips Labais vairāk atradās Flandrijā ar tās bagātajām pilsētām nekā Burgundijā. Filipa Labā mūža beigās par tā ierasto rezidenci kļuva Brisele,⁴⁵ kaut gan viņš mēdza apmeklēt arī citas

⁴⁴ Par Arrasas mieru un līguma teksts sk. La Marche. Mémoires. – P. 354–366. Par Arrasas miera apstākļiem sk., piemēram, Перруа Э. Столетняя Война. – С. 370–378.

⁴⁵ Commynes Ph. Mémoires. – P. 3–4. La March O. Mémoires. – P. 406–407.

pilsētas – Ģenti,⁴⁶ Lilli,⁴⁷ Briģi, Dižonu Burgundijas hercogistē,⁴⁸ kā arī savus lauku īpašumus, uzturoties tajos parasti divus trīs mēnešus.⁴⁹

Burgundijas hercogs Šarls Drošsirdīgais sava nemierīgā rakstura un ambīciju dēļ atradās nemītīgā kustībā. Neskatoties uz to, ka viņa tēva ieviestā administratīvā pārvaldes sistēma funkcionēja efektīgi, politiskā situācija bieži prasīja hercoga klātbūtni kādā no viņa pilsētām. Šarla politiskais pretinieks Francijas karalis Luijs XI savā centralizācijas politikā centās balstīties uz pilsētām, izmantojot tās cīņā pret patvaļīgo Francijas aristokrātiju, pret Berrī hercogu, Bretaņas (vēlāk Gijennes) hercogu un Burgundijas hercogu. Tāpēc Luijs XI visādi centās radīt nemierus savu bīstamo kaimiņu pilsētās.

Nopietns konflikts starp Burgundijas hercogu un Francijas karali notika ekonomiski, stratēģiski un militāri svarīgo Sommas pilsētu dēļ: Amjēnas, Abviles, Sen-Kantēnas.⁵⁰ Francijas karalis, izmantojot savas nodokļu ievākšanas tiesības, centās radīt nemierus arī Flandrijas un pašas Burgundijas pilsētās, un Šarls Drošsirdīgais bija ļoti norūpējies, ka karalis uzturēja sakarus ar Burgundijas birģeriem, un visiem spēkiem centās šos sakarus pārtraukt, draudot ar “nāves sodu” vai “mūža izsūtīšanu ar visas mantas konfiskāciju”.⁵¹ Pilsētas, kurās pastāvēja nemieru draudi, prasīja Burgundijas hercoga personīgo klātbūtni, un hercogs bija spiests tās apmeklēt.⁵²

Kopā ar Šarlu Drošsirdīgo, protams, pārvietojās arī viņa galms. Pa ziemu Šarls Drošsirdīgais rezidēja kādā no Flandrijas vai Burgundijas pilsētām, parasti Ģentē, Abvillē vai

⁴⁶ La March O. Mémoires. – P. 415–419, 486.

⁴⁷ Turpat, – 486–506 lpp.

⁴⁸ Turpat, – 376–392 lpp.

⁴⁹ Caron M.-T., Clauzel D., Rausier J., Sommier M. La cour de ducs de Bourgogne (1369–1477) consommation et redistribution. – P. 31. La March O. Mémoires. – P. 366–368.

⁵⁰ Šīs pilsētas pēc 1435. gadā noslēgtā Arrasas miera līguma tika nodotas Burgundijas hercogu pārvaldīšanā. Vēlāk 1463. gadā Francijas karalis Luijs XI izpirka tās no Filipa Labā, neskatoties uz grāfa Šarolē pretestību. Pēc Konflānas un Sen-Moras 1465. gada miera līguma, ar kuru noslēdzās Kopējā labuma līgas karš pret Luiju XI, Sommas pilsētas saņēma grāfs Šarolē. Turpmāk Francijas karalis visiem spēkiem centās izraisīt nemierus šajās pilsētās, sūtot uz tām savus emisārus. Sen-Kantēnu 1470. gadā ieņēma konetabls Sen-Pols, un tas kļuva par galveno iemeslu, kāpēc pret viņu vērsās Šarls Drošsirdīgais un kāpēc galu galā Sen-Pols zaudēja dzīvību.

⁵¹ Šāda pilsētu attieksme pret saviem senjoriem tika izrādīta ne tikai pret Burgundijas hercogiem. Arī pats Francijas karalis Luijs XI bieži saskārās ar pilsētu neapmierinātību un pretestību. Burgundijas pilsētas 1477. un 1478. gadā vairākkārt sacēlās pret Francijas karali. Acīmredzot pilsētu politika bija saskaņota ar to ekonomiskajām vajadzībām, un pilsētas ļoti krasi nostājās pret nodokļu palielināšanu, jaunu nodokļu ieviešanu un privilēģiju aizskaršanu. Sk., piemēram, Маслов А. Людовик XI и города Бургундии. – С. 107.

⁵² Commines Ph. Mémoires. – P. 62–66. La March O. Mémoires. – P. 485–486.

Dižonā, pa vasaru devās karagājienā, kaut arī mēdza būt izņēmumi, un karš tika turpināts arī vēlā rudenī un ziemā.⁵³ Tad galms sekoja savam senjoram karā.

15. gadsimtā Burgundijas hercogs arvien biežāk rezidēja lielajās Flandrijas pilsētās. Tam bija vairāki iemesli. Flandrijas lielās pilsētas bija pietiekami bagātas, lai uzturētu Burgundijas hercogus un viņu galmu. Kļūstot par apliecinājumu savu valdnieku varenībai, Burgundijas galms kļuva arvien greznāks, bet galma kultūra arvien izsmalcinātāka. Tas prasīja lielus līdzekļus, un bagātās Flandrijas pilsētas bija spējīgas tos dot. Tas arī ir saprotams, jo 15. gadsimtā līdz ar tirdzniecības, amatniecības un pilsētu attīstību, Burgundijas un īpaši Flandrijas pilsētas kļuva Burgundijas hercogiem par galvenajiem naudas resursu avotiem.

Burgundijas un Flandrijas pilsētās līdz ar to bagātības pieaugumu auga arī pašapziņa, bija attīstījusies sava, pilsētas, kultūra. Pilsētnieki labprāt iztiku bez jebkāda senjora. Tieši šajā laikā pastiprinājās pretrunas starp senjoriem un pilsētām. Arī 12.–13. gadsimtā Flandrijas pilsētas centās atbrīvoties no senjoru varas, tomēr tās vēl juta nepieciešamību pēc senjora aizsardzības. 14.–15. gadsimtā pilsētas jutās pietiekami spēcīgas, lai senjors tām vispār nebūtu vajadzīgs.⁵⁴ Savukārt Burgundijas hercogi, lai ieviestu daudz maz vienotu administratīvās pārvaldes sistēmu, bija jāsalauž pilsētu pretestība un jāatņem tām izsenās privilēģijas tieslietu kārtošanā un nodokļu vākšanā. Ne velti Filips Labais vairākus gadus karoja ar Ģenti,⁵⁵ bet Šarls Drošsirdīgais 15. gadsimta otrajā pusē veica vairākus karus pret Ljēžu.⁵⁶ Komīns atkārtoti Filipa Labā izteicienu, kuru tas, pēc Komīna vārdiem, bieži mēdza teikt dēlam, Šarolē grāfam:⁵⁷ „*lequel disoit que ceux de Gand aymoient bien le fils de leur princes, mais le princes non ejamais*”.⁵⁸ Ne velti, kad Šarls Drošsirdīgais kļuva par Burgundijas hercogu, Ģentes pilsēta izrādīja viņam nepaklausību, pieprasot savas senās privilēģijas, atņemtas Filipa Labā valdīšanas laikā. Sekojot Ģentes

⁵³ Piemēram, Šarla Drošsirdīgā un Luija XI karagājiens pret Ljēžu 1468. gada oktobrī–decembrī. Commines Ph. Mémoires. – P. 51–58.

⁵⁴ Par tādas pilsētu attieksmes signālu 1302. gada 11. jūlijā kļuva Kurtrē kauja, kurā Flandrijas pilsētu zemessardze sakāva Roberta Artuā vadīto Francijas karaļa Filipa IV Skaistā bruņinieku armiju. Flandrijas pilsētnieki – kājnieki, apbruņoti ar gariem pīķiem – cīnījās visi reizē, neņemot vērā bruņinieku goda kodeksa noteikumus un nogalināja bruņiniekus bez mazākās žēlastības. Šī kauja liecina ne tikai par Flandrijas pilsētnieku cīņasgribu un brīvības garu, bet arī par pretrunām, kuras pastāvēja starp kārtām: pilsētniekiem un bruņniecību (aristokrātiju), šīs pretrunas izpaudās savstarpējā nežēlībā gan sacelšanās gaitā, gan kaujas laukā, gan dumpju apspiešanā. Sk., piemēram: Пиренн А. Средневековые города Бельгии. – С. 326-344.

⁵⁵ La March O. Mémoires. – P. 450–488.

⁵⁶ La March O. Mémoires. – P. 518–522, 527–533 ; Commines Ph. Mémoires. – P. 30–31, 32–43, 46–47, 50–58.

⁵⁷ Nākamais Burgundijas hercogs Šarls Drošsirdīgais.

⁵⁸ “Ģentieši mīl valdnieka dēlu, bet pašu valdnieku – nekad”. Commines Ph. Mémoires. – P. 42.

piemēram, arī citas pilsētas izrādīja savu neapmierinātību ar Burgundijas hercogu varu, tajās pat tika nogalinātas hercoga amatpersonas. Uzvara karā pret Ljēžu lika pārējām Flandrijas pilsētām izrādīt savu paklausību.⁵⁹ Tikai ar militāriem līdzekļiem regulāri apliecinot savu varu, Šarls Drošsirdīgais spēja noturēt pilsētas pakļāvībā. Rezidēšana bija veids, kā Burgundijas hercogs centās kontrolēt šīs pilsētas, lai tajās neattīstītos separātisma tendences.

Pārvaldīt savus valdījumus Burgundijas hercogi bija ērtāk no lielajām pilsētām, attīstoties tās kļuva par apkārtējās teritorijas ekonomisko, politisko un administratīvo centru. Jo lielāka un bagātāka bija pilsēta, jo plašāk izvērtās tās infrastruktūra un ietekme uz apkārtējām zemēm. Pārņemot kontroli pār pilsētu, valdnieks varēja izmantot iespējas, kuras deva pilsētas sasaiste ar apkārtējām teritorijām. Teritorijas kontrole jaunajos apstākļos izpaudās ne tik daudz piļu celšanā, cik kontroles pārņemšanā pār nocietinātajām pilsētām. Izmantojot pilsētu resursus ar to sociālajām, ekonomiskajām, politiskajām u.c. attiecībām, bija iespējams izveidot centralizētas Burgundijas administratīvās pārvaldes institūcijas. Kā jau iepriekš tika minēts, daļēji šādas institūcijas, izveidotas vēl Luija IX Svētā administratīvās reformas rezultātā, Burgundijas hercogi bija mantojuši no Francijas troņa. Tomēr situāciju sarežģīja tas, ka Burgundijas hercogs apvienoja ļoti daudz un dažādas zemes ar atšķirīgām tradīcijām un tiesībām – no impērijas zemēm ar impērijas tiesībām līdz Flandrijas pilsētām ar to komunālo iekārtu. Tāpēc Filips Labais un Šarls Drošsirdīgais bija spiesti veikt vairākas administratīvās reformas, lai piemērotu administratīvo pārvaldes sistēmu principāta vajadzībām.

Burgundijā pastāvēja Burgundijas štati, kas tika sasaukti ārkārtas situācijās, parasti kad draudēja kara briesmas un bija nepieciešams ieviest jaunus nodokļus, kā tas notika 1471. gada jūlijā, kad Luija XI armija izpostīja Burgundiju. Tad Šarls Drošsirdīgais sasauca štatus⁶⁰ Abvillē, pieprasot pastāvīgā nodokļa palielināšanu, kas dotu viņam iespēju turēt pastāvīgu bruņinieku karaspēku.⁶¹ Tāpat darbojās hercoga tiesas: Burgundijas hercogistes parlaments Dižonā, Burgundijas grāfistes parlaments Dolē, Flandrijas un tās apkārtnes zemju parlaments Malinē, nodokļu ievākšanu nodrošināja divas Rēķinu palātas: Burgundijas – Dižonā un Flandrijas – Lillē.⁶² Tāda bija Burgundijas administratīvā pārvaldes sistēma, un, kā redzam, augstākās pārvaldes institūcijas atradās tieši pilsētās.

⁵⁹Commynes Ph. Mémoires. – P. 41–43.

⁶⁰Burgundijas štati bija kārtas pārstāvniecības orgāns, kurā bija pārstāvji no aristokrātijas, garīdzniecības un pilsētām.

⁶¹Commines Ph. Mémoires. – P. 65–66.

⁶²Хачатурян Н. Бургундский двор и его властные функции в трактате Оливье де ля Марша. – С.126.

Pilsētas 15. gadsimta vidū un tā otrajā pusē kļuva par vietu, kurā koncentrējās vara. Tomēr vienotas administratīvās pārvaldes trūkums radīja pārlietu atkarību no Burgundijas hercoga personības un viņa klātbūtnes. Sašķeltais administratīvais aparāts nespēja saliedēt valsti, un tās veselums bija atkarīgs vienīgi no hercoga personības. Francijas karaliste, lielā mērā tieši pateicoties centralizētajam ierēdņu aparātam, spēja izdzīvot arī apstākļos, kad tajā valdīja vāji karaļi. Burgundija situācijā, kad tās valdnieka (Šarla Drošsirdīgā) personīgās īpašības neatbilda laika reālajām prasībām, neizturēja kā teritoriāls veidojums. Burgundijai cīņā pret spējīgo, viltīgo un nežēlīgo Francijas karali Luiju XI pietrūka šī administratīvā „cementa”, kurš saturētu to kopā. Līdz ar Šarla Drošsirdīgā nāvi 1477. gadā Burgundija saira un sabruka tajās robežās, kuras veidoja vietējās administrācijas sistēmas, un tās kaimiņi, Francija un Svētās Romas impērija, sadalīja Burgundijas hercogu valdījumus.

15. gadsimtā Burgundijas pilsētas bija kļuvušas ne tikai par nopietnu ekonomisku, bet arī par vērā ņemamu politisko spēku. Tas ir saistīts ne tikai ar pārmaiņām ekonomikā, bet arī kultūras un intelektuālajā jomā. Jau kopš 13. gadsimta sākās pakāpeniska varas smaguma centra pārvietošanās no klosteriem un pilīm uz pilsētām. Vara sāka slīdēt ārā no baznīcas rokām, kamēr tā bija nodarbināta ar investitūras strīdu. Būtiski ir atzīmēt to, ka baznīca pārstāja būt par sabiedrības vērtību vienīgo noteicēju un veidotāju, baznīcas pozīcijas tika smagi iedragātas. Vispirms 11. gadsimtā izveidojās jauna, galma, kultūra ar saviem rituāliem, simboliem, savu mūziku un literatūru nacionālajās valodās, tā iedragājot baznīcas monopolu uz rakstības kultūru un literatūru. Klosteri zaudēja savu nozīmi kā vienīgie kultūras, izglītības un zināšanu uzkrāšanas, saglabāšanas un nodošanas nākamām paaudzēm centri.⁶³ Zināšanas pārcēlās uz pilsētām, kurās tika dibinātas universitātes. Tieši pilsētas līdz ar tirdzniecības un amatniecības, ar rēķinvedības un naudas un preču attiecību attīstību kļuva par kultūras un intelektuālo preču pasūtītājiem un patērētājiem.

Raugoties uz Burgundijā valdošajām attiecībām starp pilsētām, aristokrātiju un garīdzniecību no baznīcas universālās pasaules kārtības viedokļa, jāatzīmē, ka bija pagājuši laiki, kad pasaulē pastāvošo kārtību varēja iedalīt saskaņā ar baznīcas vīru uzskatiem *oratores, belatores et laboratores*, tā izdalot garīdzniecību, bruņniecību un zemniecību, ignorējot un nicinot pilsētniekus – amatniekus un tirgotājus – un pasludinot pilsētas par grēka avotiem. Baznīcas oficiālie uzskati nebija mainījušies arī 15. gadsimtā, tomēr realitāte bija citādāka. Bīskapi centās rezidēt lielajās pilsētās, un bieži vien pilsētnieku konflikts ar bīskapu – senjoru – bija sīvāks nekā

⁶³ Tas ir aktuāli Burgundijas hercogistei, kur, kā zināms, atradās vairāki bagāti un ietekmīgi klosteri, tajā skaitā arī viens no nozīmīgākajiem reliģiskās kultūras centriem attīstītajos viduslaikos – Klinī klosteris.

ar kādu laicīgo kungu. Iespējams, tas bija saistīts ar to, ka baznīca centās pārņemt kontroli par tādu spēcīgu ienākumu, kultūras un intelektuālo preču avotu kā pilsētas, un tomēr paša garīdznieku attieksme pret pilsētniekiem, viņu vērtībām un kultūru palika iežogota ar baznīcas oficiālajiem uzskatiem, ka pilsētas un pilsētnieki par savu peļņas kāri un laicīgumu ir nolemti ellei, ka vienīgās iespējamās vērtības ir tās, kuras pasludina svētā baznīca utt. Tas noteikti varēja radīt savstarpējo nesaprašanos un konfliktus starp bīskapu un viņa pilsētu. Kā rāda prakse, bieži tā arī notika.⁶⁴

Līdzīgi baznīcai, bet tuvāk realitātei, tā laika situāciju redzēja aristokrātija. Burgundijas galma hronists Žoržs Šatelēns uzskatīja, ka: „Dievs pavēlēja parastiem ļaudīm nākt pasaulē, lai strādātu, apstrādātu zemi vai ar tirdzniecību pelnītu sev drošu iztiku; garīdzniecībai lemts lemt ticības lietas; aristokrātija ir aicināta celt godā tikumību un sargāt taisnību – ar šīs kārtas teicamāko personu darbiem un tikumiem rādīt spoguļi (pamācību –aut.) visiem pārējiem.”

Augstākie valsts uzdevumi: Baznīcas atbalsts, ticības izplatīšana, tautas aizstāvēšana no apspiešanas, kopējā labuma ievērošana, cīņa pret vardarbību un tirāniju, miera stiprināšana, – tas viss, pēc Šatelēna uzskatiem, pienākas aristokrātijai. Patiesīgums, varonība, tikumība, žēlsirdība –, lūk, tās īpašības. Un franču aristokrātija... atbilst šim ideālajam tēlam.⁶⁵ Šatelēns ir izaudzis Flandrijā ar tās lielajām un bagātajām pilsētām, tāpēc viņš pat nedomā apšaubīt tirgotāju tiesības uz savu vietu Dieva radītajā pasaulē, bet tradicionāli, kā aristokrāts, liedz pilsētniekiem kādas teikšanas tiesības. Pilsētnieku uzdevums ir darbs, aristokrātu uzdevums ir valdīt, balstoties uz tikumiem, kurus radījusi bruņniecības kultūra. Šatelēns idealizē aristokrātiju un pasauli, kurā dzīvo, svarīgākais, viņaprāt, ir saglabāt Dieva noteikto kārtību, šķiet, viņš neredz, ka pasaule ir mainījusies. Tādi uzskati arī valdīja Burgundijas galmā, nosakot tā attiecības ar pilsētniekiem, vismaz šo attiecību formālo pusi. Tomēr paši pilsētnieki vairs nesamierinājās ar tādu attieksmi, viņi vairs nevēlējās būt atstumti no reālās varas. Te būtiski ir atzīmēt, ka pārmaiņas bija skārušas ne tikai baznīcu un laicīgos valdniekus.

Līdz ar Burgundijas pilsētu attīstību un to lomas un nozīmes pieaugumu, pārmaiņas skāra arī pilsētas un pilsētniekus. Pieaugot spēkam, bagātībai un varenībai, naudas un preču attiecību attīstībai un ražošanas pieaugumam, notika strauja pilsētnieku slāņu polarizācija. Kopš attīstītajiem viduslaikiem jau bija notikusi pilsētnieku sadalīšanās patriciešos (bagātākie slāņi) un pārējo pilsētu

⁶⁴ Raksturīgs piemērs ir Ljēžas pilsētas konflikts ar tās bīskapu, kurš ik pa laikam pārauga atklātā karā, iesaistot gan Burgundijas hercogu, gan Francijas karali, gan citus Francijas karalistes un Svētās Vācu impērijas zemju senjorus, un pat pāvesta legāts nespēja samierināt naidīgās puses. Commynes Ph. Mémoires. – P.51–52.

⁶⁵ Хейзинга Й. Осень средневековья. – С. 73.

iedzīvotāju masā. 15. gadsimtā šī robeža starp atšķirīgajiem sociālajiem slāņiem kļuva īpaši izteikta, sīvas cīņas notika ne tikai starp patriciešu grupējumiem, bet arī starp nabadzīgajiem un bagātajiem pilsētu iedzīvotāju slāņiem. Bagātākie pilsētnieku slāņi (patricieši), iegūstot materiālo varu, centās iegūt arī politisko varu.⁶⁶ Patricieši mēģināja pietuvoties valdniekam, līdzināties aristokrātijai, pārņemot tās manieres, ģērbšanās stilu (protams, iespēju robežās, jo apģērbs bija stingri reglamentēts) un vērtības.

Labs piemērs tam, kā pilsētnieki mēģināja pārņemt aristokrātijas (bruņniecības)⁶⁷ vērtību sistēmu un realizēt to, ir tiesas prāva, kura notika 1455. gadā starp diviem Valansjēnas birģeriem – Žakotīnu Pluvjē (*Jacotin Plouvier*) un Mahuo (*Mahuot*) un beidzās ar viņu divkauju.⁶⁸ Olivjē de Lamaršs ļoti sīki apraksta šīs divkaujas gaitu, uzsverot, ka valensjieši atsaucās uz savu seno privilēģiju, kuru viņiem bija devis imperators, dibinot pilsētu, un kuru apstiprināja Eno grāfi: tiesības uz Dieva tiesu (*ordāliju*) – divu pilsoņu strīdu atrisināt divkaujā:

*„En continuant ma matière, le bon duc se partit de ses pais de Bourgongne, et vint tout droit à Valenciennes, auquel lieu il trouva la bataille preste entre deux hommes pour franchise la vile: et devez savoir que la vile de Valenciennes est fondée sur privilèges donnés par les empereurs et par les comtes de Hainaut, et, entre autres, ils ont un privilège que grand un homme a occis un autre de beau faicts (c'est-à-dire à son corps deffendant), il peut venir demander la franchise de Valenciennes, et qu'il veut maintenir, à l'escu et au batton, qu'il a fait le faict de beau faict ...”*⁶⁹

Ordālija notika Filipa Labā un visa Burgundija galma priekšā pēc visiem bruņinieku ordālijas noteikumiem: divkauja notika grāfistes tiesneša (*prevo*) un pilsētas tiesneša (*echevain*) uzraudzībā, tika sagatavota arēna, kurā noteiktā secībā ieradās abi dalībnieki, izrādot cieņu Burgundijas hercogam, abi vērsās pie Dieva ar lūgšanām, turklāt Pluvjē piesauca bruņinieku patronu Svēto Georgu un skūpstīja Bībeli, tā lūdzot sev palīdzību Dieva tiesā. Tad divkaujas

⁶⁶ Par pilsētnieku nemieriem un to partiju politiskajām cīņām sk., piemēram, Пиренн А. Средневековые города Бельгии. – Санкт-Петербург, 2001; Маслов А. Людовик XI и города Бургундии // Ученые записки Башкирского государственного университета. Из истории Франции. – Уфа, 1974.

⁶⁷ Šeit aristokrātijā un bruņniecībā tiek skatīti kā vienots viduslaiku sabiedrības slānis, neiedziļinoties jautājumā, cik lielā mērā aristokrāti bija bruņinieki un cik lielā mērā bruņinieki bija aristokrāti. Sīkāk šis jautājums tiek izskatīts 3. nodaļā.

⁶⁸La March O. Mémoires. – P. 506–507.

⁶⁹ „Mana stāsta turpinājumā krietnais hercogs atgriezās savās zemēs Burgundijā un deva savu atļauju Valansjēnai, kurā viņš atrada sīvu ķildu starp diviem vīriem, atrisināt to saskaņā ar pilsētas privilēģiju: tapa zināms, ka Valansjēnas pilsēta tika dibināta pēc imperatora un Eno grāfu dotajām privilēģijām, un, starp citām, viņiem bija privilēģija, ka pieaugušais vīrietis var aizstāvēt savu taisnību pret otra vīra taisnību (tā, sakot, aizsargājot savu dzīvību), viņš var iet pieprasīt Valansjēnas privilēģiju, kuru viņš vēlas apgalvot (taisnību – *aut.*) ar vairogu un vāli, ka viņa taisnība ir patiesā taisnība...” La March O. Mémoires. – P. 506.

uzraugs sauca: „*Chacun face son devoir!*”⁷⁰ un divi birģeri uzsāka cīņu. Tā ritēja bez jebkāda smalkuma, pavisam nebruņinieciski, bet sīvi un nežēlīgi. Tā beidzās, kad: „... *que ledict Jacotin créva les deux yeux à son adversaire, et puis luy donna un grand coup de son batton, dont il l'assomma et le mit hors de la lice; et en ce faisant mourut ledict Mahuot, et fut condamné à estre mené au gibet, et pendu; et ainsi finit la bataille entre Jacotin Plouvier et Mahuot*”.⁷¹ Hercogs un Burgundijas galms bija šokēti par cīņas rupjību un nežēlību, kā raksta Lamaršs, Burgundijas bastards un Žans de Rembremets (*Jean de Rembremettes*) pēc divkaujas teica viens otram, ka šī divkauja nesa vairāk negodu nekā slavu un ka tā bija noziegums pret prinča (Filipa Labā – aut.) klātbūtni. Paši viņi dienas beigās uzstājās Filipa Labā un galma priekšā divkaujā, cīnoties zirgos ar šķēpiem un kājās ar zobeniem līdz divdesmit pieciem sitieniem, – kā divi aristokrāti un īsti bruņinieki, kā par to raksta Lamaršs.⁷²

Neskatoties uz to, ka šī divkauja bija neveikla un rupja, neatbilstoša bruņinieku ideāliem, šis teksts parāda, ka arī parastie birģeri nepalika vienaldzīgi pret bruņinieku vērtībām. Tās noteica pilsētnieku rīcību, viņi vēlējās tām sekot. Tā ir svarīga pazīme, kura liecina, ka ne tikai aristokrātija un garīdzniecība, bet arī tirgotāji un amatnieki bija aizrāvušies ar bruņinieku vērtībām, tātad tieši ar tām vērtībām, kuras kultivēja Burgundijas galms.

Burgundijas pilsētnieki arī kļuva par to vērtību patērētāju, kuras producēja galms. Kā redzam, Burgundijas galms iespaidoja ne tikai aristokrātiju, greznās un svinīgās svētku ceremonijas, dzīres, turnīri un citas izpriecas tika orientētas ne tikai uz aristokrātiju. Salīdzinājumā ar attīstītajiem viduslaikiem Burgundijas galms 15. gadsimtā bija orientēts nevis uz vienu patērētāju loku, t.i., valdniekiem un viņu galminiekiem, bet gan uz daudz plašāku sabiedrības slāni, kurā pilsētnieki ieņēma nozīmīgu vietu.

Jāpiebilst, ka ne tikai pilsētnieki demonstrēja interesi pret Burgundijas galmu. Burgundijas hercogs izjuta tikpat lielu nepieciešamību pēc pilsētniekiem. Tā bija ne tikai pilsētnieku bagātības dēļ. Sākot pārvaldīt, balstoties nevis uz zvērestu, bet gan uz rakstītu likumu, Burgundijas hercogs juta asu nepieciešamību pēc labi izglītotiem, tieslietas un rakstību zinošiem cilvēkiem.

⁷⁰ „Katrš dariet savu darbu!” La March O. Mémoires. – P. 507.

⁷¹ „...ka iepriekš minētais Žakotēns izspieda abas acis savam pretiniekam un deva tam spēcīgu triecienu ar savu vāli, kuru tas neizturēja un pārkrita pāri (*arēnas* – aut.) margām; un tā nomira augstāk minētais Mahuo, un bija notiesāts būt pakārtam karātavās, un tika pakārtis; un tā beidzās kauja starp Žakotīnu Pluvjē un Mahuo.” Turpat, – 507 lpp.

⁷² Turpat. Šatelēns apraksta Valensjēnas birģeru divkauju daudz atklātāk nekā Lamaršs. Šatelēns min, ka Mahuo kliegšus lūdza pēc žēlastības un vērsās pie Filipa Labā, lai tas izglābj viņam dzīvību. Хейзинга Й. Осень Средневековья. – С. 122.

Aristokrātija joprojām saglabāja tai raksturīgo dzīvesveidu un mērķi – tā bija smagā kavalērija, cilvēki, kuri ienākumus saņēma par militāro dienestu. Ierēdņus Burgundijas hercoga veidotajai administratīvajai pārvaldes sistēmai piedāvāja pilsētnieku vide. Ar pilsētnieku palīdzību tika veidots jauns, no ierēdņiem sastāvošs birokrātiskais aparāts: tiesneši un nodokļu vācēji, kuri uz vietām pildīja Burgundijas hercoga gribu un uzraudzīja viņa intereses.

Plaši zināms, ka Luijs XI izraudzījās sev uzticamos ierēdņus no zemākajiem sabiedrības slāņiem (nedižciltīgajiem), pagodinot tos ar ienesīgiem amatiem, tituliem u.c. Parīzes parlaments, Francijas augstākā tiesa Luija XI laikā praktiski visa sastāvēja no pilsētniekiem. Daudz mazāk zināms tas, ka tāpat rīkojās arī Burgundijas hercogs. Šķiet, ka Burgundijas hercogs, kura galms bija aristokrātisko, bruņniecisko vērtību iemiesojums un simbols, mēdza iecelt bruņinieku kārtā cilvēkus pavisam nedzižciltīgus, no pilsētniekiem, uzticot tiem svarīgus amatus Burgundijas galmā un pārvaldes aparātā.

Līdz mūsdienām ir saglabājies viena no tuvākajiem un uzticamākajiem Burgundijas hercoga padomu devējiem, jurista, finansista un diplomāta, Burgundijas kanclera Nikolā Rolēna portrets.⁷³ Rolēns bija dzimis nelielā pilsētiņā Otenē, nedzižciltīgā flāmu pilsētnieka dzimtā un kļuva par vienu no bagātākajiem un ietekmīgākajiem sava laika cilvēkiem. Cits piemērs, kā pateicoties savām personīgajām īpašībām un Burgundijas hercoga labvēlībai, vēlajos viduslaikos cilvēks varēja sasniegt pašas varas augstienes, bija Pitera Bladeleina liktenis.⁷⁴ Bladeleins no nodokļu vācēja Briģē izauga līdz Burgundijas ģenerālajam mantzinim. Viņš tika iecelts bruņinieku kārtā, kļuva par Zelta aunādas ordeņa mantzini, pildīja svarīgas diplomātiskas misijas. Tieši pateicoties Bladeleina prasmīgai saimnieciskajai darbībai, Burgundijas namam bija tik lieli ienākumi.

Par Nikolā Rolēnu, Piteru Bladeleinu un daudziem citiem mēs zinām arī, pateicoties viņu ziedojumiem. Piemēram, Bladeleins ir dibinājis Midelburgas pilsētu Flandrijā, cēlis ūdens dambjus, kas ir saglabājušies līdz mūsdienām. Sekojot Burgundijas hercoga paraugam, daudzi citi galminieki ir ziedojuši naudas līdzekļus baznīcām, devuši pasūtījumus meistariem – zeltkaļiem, juvelieriem, māksliniekiem un arhitektiem, skulptoriem u.c. Lielākie mecenāti Burgundijas galmā 15. gadsimtā bija de Kruā (*de Croy*) un de Lannoī dzimtas pārstāvji.⁷⁵ Tā pilsētu iedzīvotāji – dažādu amatu meistari un viņu zeļļi – tika piesaistīti Burgundijas galma dzīvei, Burgundijas galma

⁷³ Rolēna portretu sk. pielikums nr.5.

⁷⁴ Bladeleina portrets pielikumā nr.7.

⁷⁵ Sk. pielikumā divu bagātu aristokrātu portretus: nr. 8. de Kruā un nr. 9. de Lannuā portrets.

vajadzību apkalpošanai un galma vērtību producēšanai. Var pat teikt, ka meistari lielā mērā ietekmēja galma kultūras attīstību, ja atcerēsimies, piemēram, mākslinieku braucienus uz citām zemēm, uz Florenci, no kurienes viņi pārveda jaunas gleznošanas tehnikas un jaunas idejas.

Pateicoties pilsētām un pilsētniekiem, Burgundijas hercogs ieguva lielus līdzekļus, kurus izmantoja vienojošā pārvaldes aparāta izveidei, politiskām un militārām vajadzībām un sava galma uzturēšanai. Aizvien lielāks un greznāks, bagātāks un slavenāks kļuva Burgundijas galms, un svarīgākas kļuva galma un pilsētas, galminieku un pilsētnieku attiecības. Aizvien vairāk Burgundijas galma dzīve kļuva atkarīga no pilsētnieku dzīves, un, savukārt, pilsētnieki izrādījās piesaistīti Burgundijas galma dzīvei. Tā 15. gadsimtā veidojās ciešas saites starp Burgundijas hercogu, galmu un pilsētām. Burgundijas galma dzīve atstāja lielu iespaidu uz pilsētniekiem, un Burgundijas galma vērtības sāka izplatīties ārpus galma, aizvien ciešāk iesakņojoties pilsētnieku vidē. Savā Burgundijas centralizācijas politikā Burgundijas hercogs lielā mērā balstījās uz spējīgajiem cilvēkiem no pilsētnieku vides, dodot tiem atbildīgus un ienesīgus amatus, ieceļot tos bruņinieku kārtā un iekļaujot tos savā galmā. Tā sāka veidoties jaunā aristokrātija, no pilsētnieku vides. Pilsētnieki ieņēma aizvien svarīgāku vietu Burgundijas pārvaldes sistēmā. Pie varas virzījās jauna kārtā, nomainot asins aristokrātus – ierēdņu birokrātija.

2. nodaļa. Burgundijas galma funkcijas

Kopš Burgundijas hercogi bija spiesti atteikties no varas pār Francijas karalisti, tie pārorientējās uz personīgo valdījumu saglabāšanu, paplašināšanu un iespējamās suverenitātes iegūšanu. Īpaši plaši plāni bija Šarlam Drošsirdīgajam, kurš loloja cerības izveidot savu valsti Lotāra karalistes robežās. Līdz ar jaunajiem politiskajiem, ekonomiskajiem, administratīvajiem u.c. apstākļiem mainījās arī pats galms, transformējās tā funkcijas.

Par vienu no svarīgākajām Burgundijas galma funkcijām 15. gadsimtā kļuva Burgundijas hercoga varas reprezentācija. Burgundijas lielhercogu ambīcijas radīja nepieciešamību demonstrēt laikabiedriem savu varu, lai apliecinātu viņu „*très haut et honorable prince*”⁷⁶ statusu.⁷⁷ Tā izveidojās jauna saikne starp Burgundijas hercogu un galmu – hercogam bija nepieciešams pats greznākais, pats smalkākais, pats varenākais, pats slavenākais galms viduslaiku Eiropā. Burgundijas galma mode, rituāli, vērtības, struktūra – viss bija piemērots Burgundijas hercogu reprezentācijai.

Burgundijas galma mode 15. gadsimtā tā pārsteidza ar greznumu un bagātību, ka par to saglabājās daudz ziņu hronikās un ikonogrāfiskajā materiālā.⁷⁸ Greznie tērpi spilgtās krāsās ar simtiem iešūto dārgakmeņu, masīvās zelta ķēdes, citas rotaslietas, daudzām no kurām bija pat savi vārdi un tās bija pazīstamas visā Rietumeiropā,⁷⁹ izrotāti zirgu segli un pārklāji, spilgtās bruņas un izgreznotie ieroči, dārgie paklāji uz sienām – tas viss tika radīts Burgundijas hercoga varas reprezentācijai. Kad Burgundijas hercogs ar savu galmu svinīgi iebrauca kādā pilsētā,⁸⁰ rīkoja svētkus⁸¹ vai nodarbojās ar sūtņu uzņemšanu un pārvaldes lietām,⁸² Burgundijas galms patiešām apžilbināja laikabiedrus ar dārgumu mirdzēšanu, ar tērpu greznumu, un skatītājiem šķita, ka viņi redz brīnumainu sapni vai atrodas paradīzē.⁸³ Tā Burgundijas galma mode kalpoja Burgundijas hercoga godam un slava, cildinot viņu kā pašu varenāko valdnieku.

Burgundijas galma smalkumu demonstrēja galminieku izcilās manieres. Daiļo Dāmu un varonīgo bruņinieku sabiedriskā dzīve galmā notika saskaņā ar 15. gadsimta bruņinieku

⁷⁶ „Ļoti augstais un cēlais princis.” Viens no Burgundijas hercoga tituliem.

⁷⁷ Par vienu no valdnieka reprezentācijas veidiem bija māksla. Sk. Filipa Labā, viņa sievas Portugāles Izabellas, Šarla Drošsirdīgā un bastarda Antuāna portretus pielikumā: nr. 1., nr. 2., nr. 3., nr.4., nr.7.

⁷⁸ Drukas kvalitāte, protams, mazina iespaidu, tomēr sk. pielikumu, īpaši „Eno hronikas” pasniegšanas ceremoniju (nr.10).

⁷⁹ Commines Ph. Mémoires. – P. 121.

⁸⁰ La March O. Mémoires. – 468–500.

⁸¹ Turpat, – 536.–569. lpp.

⁸² La March O. Mémoires. – P. 470.; Commines Ph. Mémoires. – P.3-4.

⁸³ La March O. Mémoires. – P.468 –504.

kurtuāzajām vērtībām. Kurtuāzās vērtības tika demonstrētas publikai, tā veidojās Burgundijas galma simbolu valoda, kas pārtapa par rituālu. Tā izveidojās viens no svarīgākajiem Burgundijas hercogu reprezentācijas elementiem – Burgundijas galma ceremoniāls. Dzīrēs vai svinīgās procesijās, turnīros vai tiesu spriešanā tika stingri noteikta kārtība, kurai galminieki sekoja atbilstoši viņu rangam, kas bija atkarīgs no amata galmā un dienesta ilguma. Pie galda galminiekus izvietoja saskaņā ar to statusu un nopelniem. Kopīgā pastaigā, kas ietilpa viesu uzņemšanas ceremonijā, bruņinieki un dāmas pastaigājās atsevišķi, pa pāriem, pavadot laiku sarunās, un bija precīzi noteikts, kādā rangā jābūt abiem sarunas biedriem. Dāmas, piemēram, varēja būt vienādā statusā, vai kāda vecāka dāma, kura visu mūžu bija pavadījusi galmā, varēja uzaicināt jaunāku galminieci, lai sniegtu tai pamācības par to, kā jāizturas galmā.⁸⁴

Viss Burgundijas galma ceremoniāls bija pakārtots senjora un vasaļa attiecību noteikumiem. Tika rūpīgi sekots tam, lai līdzīgs būtu blakus līdzīgajam un lai nekādā gadījumā kāds zemāka ranga augstmanis neapsteigtu augstāka ranga aristokrātu. Šis princips izpaudās pat secībā, kādā dzīrēs pie galda tika padots ēdiens.⁸⁵ Šāds izstrādāts ceremoniāls kopā ar greznajiem tērpiem atstāja lielu iespaidu uz pasākumu dalībniekiem un skatītājiem, ilgi paliekot viņu atmiņā. Laikabiedriem šķita, ka viņi redz patiesos bruņinieku romānu varoņus, starp citu, bruņinieku romānu uzvedumi bieži tika izspēlēti Burgundijas galmā.⁸⁶ Vērotājiem no malas radās iespaids, ka Burgundijas hercogs tiešām dzīvo un vadās pēc šiem principiem. Jāsaka, ar galma starpniecību radītais Burgundijas hercoga tēls tā apžilbināja laikabiedrus, ka pat neuzticīgais Francijas karalis Luijs XI paļāvās uz Burgundijas hercogu godu un bruņniecisko vērtību ideāliem, un tas gandrīz maksāja viņam dzīvību viņa vizītes laikā Peronā.⁸⁷ Burgundijas galma ceremoniāls bija svarīgs balsts hercoga varas reprezentācijā.

Kā liecina minētais piemērs, Burgundijas hercoga varas reprezentācija kalpoja politiskiem mērķiem. Bieži vien laicīgie valdnieki labprāt ieradās Burgundijas hercoga galmā, lai apspriestu kādu politisku problēmu vai saņemtu no tā palīdzību. Kad Burgundijas hercogs vēlējās iegūt kāda valdnieka labvēlību, viņš, nerēķinoties ar naudas tēriņiem, centās nodemonstrēt ciemiņam sava

⁸⁴ La March O. Mémoires. – P.370 – 373.

⁸⁵ Turpat, – 488.–492. lpp.

⁸⁶ Piemēram, bruņinieku divkaujas pie Kārļa Lielā koka, sk. La March O. Mémoires. – P. 378–397, vai pie Asaru strūklakas, sk. La March O. Mémoires. – P. 342 –350.

⁸⁷ Turpat, – 530. –533. lpp.

galma varenību, kā tas notika 1473. gadā Trīrē, kur Šarls Drošsirdīgais tikās ar Svētās Romas impērijas ķeizaru Frīdrihu III.⁸⁸

Lai īstenotu Burgundijas hercoga ambīcijas, hercoga varas reprezentācijai, apkalpošanai un valdījumu pārvaldei bija nepieciešama atbilstoša galma struktūra. 15. gadsimtā vērojama svarīga tendence Burgundijas galma struktūras izveidē: līdz ar galma palielināšanos un funkciju pieaugumu laikabiedri⁸⁹ nošķīra pašu galmu (*L'Hotel*) no tām publiskajām galma institūcijām, kuras pakāpeniski atdalījās no galma, pārtopot par galma publiskiem departamentiem, kas nepieciešamības gadījumā varēja darboties autonomi, neatkarīgi no Burgundijas hercoga.

Burgundijas galms ietvēra sevī četrus hercoga „miesas un mutes” (*bouche et corps*) dienestus, hercoga istabas, hercoga galma baznīcu. Šie dienesti veidoja pašu Oteļi. Pie publiskajiem galma institūtiem pieskaitāma galma padome, juridiskais, finansiālais un militārais departamenti. Par neatņemamu Burgundijas galma sastāvdaļu bija Zelta aunādas ordenis, kuram bija sava struktūra un kura amatpersonas tika iekļautas minētajos departamentos.

Oteļa dienesti nodrošināja Burgundijas hercoga ikdienas vajadzības. Četros Burgundijas hercoga „miesas un mutes” dienestos kalpoja maizes padevējs (*panatje*), vīna smēlējs, galda pārzinis, virtuves pārzinis, turklāt katrs ar saviem padotajiem – meistariem (*maitre*), mācekļiem un zeļļiem. Šie dienesti nodrošināja senjoram maltīti un kalpoja viņam pie galda. Hercoga istabu dienestā kalpoja kambarkungi (*chambrelen*), tie bija atbildīgi par hercoga drēbēm un miegu. Par kambarkungiem kļuva paši uzticamākie aristokrāti, hercoga favorīti, kuru klatbūtne bija vēlama un noderīga hercogam. Tie bieži kalpoja par padomu devējiem un slepeno misiju izpildītājiem (kā Filips de Komīns).⁹⁰ Burgundijas hercoga garīgo dzīvi aprūpēja Oteļa baznīca ar bīskapu priekšgalā. Burgundijas galmu vadīja galvenais nama pārvaldnieks (*premier maistre d'hotel*).⁹¹ Šie dienesti apkalpoja hercoga privātās vajadzības un, protams, publiskos pasākumos kalpoja Burgundijas hercoga varas reprezentācijai.

Aristokrāta dienests galmā ritēja saskaņā ar bruņniecības iekšējo hierarhiju. Tas sākās ar pāža amatu,⁹² tad sekoja ieroču nesēja (*ecuyer*) amats,⁹³ līdz par labu dienestu aristokrāts tika

⁸⁸ Turpat, – 533. –536. lpp.

⁸⁹ Tādu iedalījumu veic Burgundijas galma darbības organizācijas jautājumu eksperts de Lamaršs traktātā „L'Etat de la Maison du duc de Bourgogne dit le Hardiy”. Хачатурян Н. Бургундский двор и его властные функции в трактата Оливье де Ля Марша. – С. 124.

⁹⁰ Commynes Ph. Mémoires. – P. 96 –97.

⁹¹ La March O. Mémoires. – P. 296.

⁹² Turpat, – 368. lpp.

⁹³ Turpat, – 320. lpp.

iecelts bruņinieka kārtā (*chevalier*).⁹⁴ Augstākos amatus Burgundijas galmā varēja ieņemt tikai bruņinieks. Vienlaicīgi tam varēja tikt uzticēti ierēdņu amati no galma publiskajiem departamentiem, piemēram, tiesneša (*bailli*) amats vai kāds militārais amats, piemēram, galma gvardes kapteinis (*capitaine*) u.tml.⁹⁵ Neapšaubāmi galmā bija konkurence, cīņa par ienesīgajiem amatiem, par tuvību hercoga personībai. Pastāvēja arī aristokrātu grupējumi, kuri cīnījās savā starpā par varu galmā. Vara deva tiem lielus lēņus, ienesīgus amatus galmā. Raksturīgs piemērs ir bagātās un ietekmīgās de Kruā dzimtas liktenis. De Kruā bija Filipa Labā favorīti un savu ietekmi uz hercogu izmantoja personīgo labumu iegūšanai.⁹⁶ Kad pie varas nāca Šarls Drošsirdīgais, viņam sekoja citi favorīti (tas pats Komīns). De Kruā tika apvainoti valsts nodevībā, padzīti no Burgundijas, bet viņu īpašumi konfiscēti.⁹⁷ Liela ietekme Burgundijas galmā bija Klēves hercogam (*de Clèves*) un viņa tuviniekiem, de Lanuā dzimtai u.c.

Šie aristokrāti, lielo lēņu turētāji un augstākie ierēdņi, veidoja Burgundijas hercoga varas balstu – galma padomi (*le conseil*), kura ir piederīga pie galma publiskajām institūcijām. Burgundijas hercoga galma padomē bija koncentrēta reāla augstākā politiskā vara Burgundijā. Hercoga galma padome sastāvēja no nama prinčiem (mantinieka un citiem bērniem, bastardiem), kanclera (*chancellor*), galvenā nama pārziņa, konnetabla (*konnetable*), augstdzimušajiem aristokrātiem, heroldiem (*herold*) un Zelta aunādas ordeņa bruņiniekiem.⁹⁸

Saskaņā ar senjora un vasaļa attiecībām viduslaikos viens no svarīgākajiem vasaļa pienākumiem bija kalpot savam senjoram ar padomu, un senjora pienākums bija šos padomus uzklaut. Ne velti Komīns pārmet Šarlam Drošsirdīgajam kā vislielāko grēku to, ka: „*car onques puis il n'usa de conseil d'homme, mais du sien propre...*”.⁹⁹ Par lielāko valdnieka nopelnu Komīns uzskatīja prasmi izvēlēties gudrus zinošus padomdevējus un uzklaut viņu padomus – par svarīgāko valdnieka īpašību. Turklāt, pēc Komīna uzskatiem, valdniekam bija jākonsultējas ar šiem padomdevējiem privāti, slepeni, ko darīja Luijs XI.¹⁰⁰ Burgundijas galmā, protams, arī bija

⁹⁴ Turpat, – 322. lpp.

⁹⁵ Labs piemērs ir paša de Lamarša biogrāfija: viņš vienlaikus bija gan pirmais galma pārzinis, gan hercoga gvardes kapteinis, gan ceremonijmeistars, gan oficiālais hronists, gan galma dzejnieks.

⁹⁶ Commynes Ph. Mémoires. – P.4–5.

⁹⁷ Turpat, – 4.–5. lpp.

⁹⁸ Хачатурян Н. Бургундский двор и его властные функции в трактате Оливье де Ля Марша. – С. 127.

⁹⁹“Viņš pārstāja uzklaut citu cilvēku padomus un sāka visu lemt pats.... Tas kļuva par iemeslu tam, ka viņš pats gāja bojā un izputināja visu Burgundijas namu...”. Commynes. – P. 14–15.

¹⁰⁰ Turpat, – 32.–33. lpp.

savs šaurs uzticamo personu loks, kas pildīja slepenus valdnieka uzdevumus.¹⁰¹ Tomēr, ja Luijs XI nepiešķīra nekādu nozīmi ārējām izpausmēm, tad Burgundijas hercogs saskaņā ar kultivējamajām savā galmā bruņinieku vērtībām un nepieciešamību reprezentēt sevi kā lielu valdnieku šo apspriedi mēdza veikt publiski, un tā notika saskaņā ar Burgundijas galma ceremoniālu, kā tas aprakstīts bruņinieku romānos.

Padomes klātbūtnē Burgundijas hercogs pieņēma sūtņus, sprieda tiesu, apspriedās par svarīgiem politiskiem jautājumiem un pieņēma lēmumus. Komīns savās atmiņās šādi apraksta karaļa sūtņu uzņemšanu Burgundijas hercoga galmā: „...*et fut l'an mil quatre cens soixante et quatre...audit lieu de Lisle, les ambassadeurs du roy, ou estoit le comte d'Eu, le chancelier de France, appelé Morvillier, et l'archevesque de Narbonne, et en la présence du duc Philippe de Bourgogne, et dudict comte de Charolois, et de tout leur conseil, à huis ouverts, furent ouis lesdicts ambassadeur.*”¹⁰²

No Burgundijas hercoga padomes izdalījās vairāki departamenti, kuriem tika uzticēts pildīt un uzraudzīt atsevišķus Burgundijas hercoga politiskās varas darbības virzienus. Par vienu no svarīgākajiem publiskajiem departamentiem bija tiesiski juridiskais departaments. Tas ar kancleru priekšgalā veidoja speciālu palātu Burgundijas hercoga padomē. Palātas sastāvā darbojās hercoga kapellas bīskaps, četri bruņinieki aristokrāti (*notables*), astoņi tiesas izmeklēšanas meistari (*maistres requestes*), kuru uzdevums bija izskatīt ierēdņu tiesas lietas un apelācijas, piecpadsmit sekretāri, tiesas izpildītāji.¹⁰³

Burgundijas galmā šīs palātas darbība ritēja ļoti specifiski. Palātas sēde notika divas reizes nedēļā hercoga un visa galma klatbūtnē (ja hercogs nebija devies karā). Visi galminieki vairākas stundas stāvēja svinīgos tērpos, kamēr hercogs izskatīja sūdzības un lūgumus. Saskaņā ar bruņnieciskajām vērtībām, kuras valdīja Burgundijas galmā, hercogam kā visas savas zemes valdniekam bija jāgādā par taisnību un jāaizstāv visi apspiestie un vājie. Tāpēc šīs sēdes laikā katrs Burgundijas hercoga padotais, lai cik tas necīgs būtu, varēja vērsties pie hercoga ar lūgumu pēc

¹⁰¹ Sk., piemēram, Komīna misijas Kalē, kuras viņš veica pēc Šarla Drošsirdīgā uzdevuma. Commines Ph. Mémoires. – P. 96–97.

¹⁰² „Tas bija 1464. gadā ... augstāk minētajā vietā Lillē ieradās karaļa sūtņi, starp kuriem bija grāfs d'E, Francijas kanclers vārdā Morvijē un Narbonas arhibīskaps, un Burgundijas hercoga Filipa un augstāk minētā Šarolē grāfa, un visas padomes klātbūtnē pie atvērtām durvīm tika pieņemti augstāk minētie sūtņi;” Commines Ph. Mémoires. – P.3.

¹⁰³ Хачатурян Н. Бургундский двор и его властные функции в трактата Оливье де Ля Марша. – С. 126–127

palīdzības.¹⁰⁴ Tā Burgundijas hercogs ar galma starpniecību realizēja augstāko tiesu valsti, cenšoties pakļaut visus padotos savai tiesai, lai atbrīvotos no Parīzes parlamenta diktāta.

Parīzes parlaments nopietni apdraudēja Burgundijas hercoga varu. Kad Luijs XI nolēma pieteikt Šarlam Droširdīgajam karu, viņš nosūtīja tam izsaukumu uz Parīzes parlamentu, zinot, ka augstprātīgais Burgundijas hercogs uz tiesu neieradīsies un viņu varēs apvainot vasaļa pienākumu nepildīšanā.¹⁰⁵ Vēl vienu piemēru min Burgundijas hronists Šatelēns, aprakstot gadījumu, kad Filips Labais nolēma kādu no saviem loka šāvējiem apprecināt ar bagāta Lilles alus darītāja meitu. Meitas tēvs iesūdzēja Filipu Labo tiesā Parīzes parlamentā, un tas izraisīja lielas hercoga dusmas.

Jāpiekrīt krievu pētniekam D. Haritonovičam,¹⁰⁶ ka šīs dusmas ir ne tikai, kā mums stāsta Heizinga, Filipa Labā rakstura neprāta un kaislības izpausme, kad viņš „pamet svarīgas valsts lietas un, niecinot Ciešanu nedēļas svētumu, veic bīstamo jūras ceļojumu no Roterdamas uz Sleisi, lai apmierinātu savu niķi.”¹⁰⁷ Lilles amatnieka rīcībā Filips saskatīja sava goda un statusa aizskaršanu un draudus Burgundijas augstkās tiesas varai. Jāatzīmē arī tas, ka 15. gadsimtā Parīzes parlaments sastāvēja no romiešu tiesību zinātājiem (*legistes*), kuri gandrīz pilnībā aizstāja aristokrātus. Filips Labais, vecākais pēc ranga no Francijas divpadsmit pēriem, saskaņā ar senajiem likumiem bija pakļauts tikai un vienīgi pēru tiesai.¹⁰⁸ Te izpaužas seno likumu, kas balstījās uz tradīcijām un paražām, pretruna ar jaunajiem likumiem, kurus ieviesa Francijas karaļi cīņā par valsts centralizāciju. Tāpēc Filips Labais nekavējoties devās īstenot savu gribu, un vienīgi meitas mātes lūgums visa galma klātbūtnē lika atteikties Burgundijas hercogam no viņa nodoma.¹⁰⁹ Minētais piemērs raksturo apstākļus, kuros Burgundijas hercogi īstenoja juridisko varu un uzsver, nozīmi, kuru tie piešķīra galma juridiskajai funkcijai.

Galms ne tikai nodrošināja sava valdnieka dzīves nepieciešamības, tas sekoja savam kungam arī karā. Tā šaurākajā nozīmē galms bija tie cilvēki, kuri atradās Burgundijas hercogam blakus un apkārt kaujas laukā. Viņi nodrošināja sava senjora vajadzības, pievedot zirgu, padodot šķēpu un bruņu cepuri. Speciāls karognesējs atradās hercogam blakus, lai visi varētu redzēt hercoga vietu kaujas laukā. Monlerī kaujas laukā šis karogu turošais ieroču nesējs bija nogalināts, bet pats grāfs Šarolē nokļuva lielās briesmās: „*Si tourna à costé pour gagner le champ, où luy*

¹⁰⁴ Хейзинга Й. Осень Средневековья. – С. 53–54.

¹⁰⁵ Commines Ph. Mémoires. – P. 62.

¹⁰⁶ Харитонович Д. Комментарии //Хейзинга Й. Осень средневековья. – С. 452.

¹⁰⁷ Хейзинга Й. Осень средневековья. – С. 22.

¹⁰⁸ Харитонович Д. Комментарии. – С. 452.

¹⁰⁹ La March O. Mémoires. – P. 311.

vindrent courre sus quinze ou seize hommes-d'armes ou environ, (une partie des siens s'estoient jà séparés de luy); et d'entrée tuèrent son escuyer trenchant; qui s'appelloit Philippe d'Oignies, et pourtoit un guidon de ses armes; et là ledit comte fut en très-grand danger, et eust plusieurs coups: et entre les autores, un en la gorge d'une espée, dont l'ensieigne luy est demeurée toute sa vie; par deffaut de sa bavière qui luy estoit chute; et avoir esté mal attachée dès le matin; et luy avoye vu choir... Toujours se défendoit: et sur se debat le fils d'un medicin de Paris, nommé maistre Jean Cadet¹¹⁰ qui estoit à luy, gros et lourd et fort, monté sur un gros cheval de cette propre taille, donna au travers et les départir. ... Il changea incontinent de cheval, et le luy bailla un qui estoit pour lors son page, nommé Simon de Quingey, qui depuis a esté bien connu. Ledit comte se mit par le champ pour rallier ses gens.”¹¹¹

Minētajā Komīna atmiņu fragmentā redzam valdnieka un viņa galminieku rīcību reālos apstākļos kaujas laukā. Šajās atmiņās vērtīgi ir tas, ka pats Komīns ir notikuma aculiecinieks. Te labi parādīts, kā galminieki sekoja savam senjoram kaujas laukā, kā pildīja uzdevumus, apkalpojot un sargājot to kaujā, cik pašreizējīgi to aizstāvēja. Viens no galminiekiem nesa hercoga karogu, otrs padeva hercogam zirgu. Tas bija vēl viens galma oficiēru pienākums – aizsargāt savu valdnieku kaujas laukā. Bet pats interesantākais ir tas, ka nākošajam Burgundijas hercogam dzīvību izglābj nevis aristokrāts, bet nedziļciltīga persona – pilsētnieks, ārsta dēls. Tas ir zīmīgs piemērs tam, ka pilsētnieki ne tikai pārņem bruņinieku vērtības, bet pat kaujas laukā spēlē svarīgu lomu viņa galmā blakus valdniekam.¹¹²

Šajā fragmentā varam salīdzināt galmu kaujas laukā ar agro viduslaiku karadraudzi. Patiešām, ja daļa no hercoga vienības atpalika un viņam uzdrošinājās uzbrukt piecpadsmit vai sešpadsmit karaļa bruņinieku, tas nozīmē, ka šajā gadījumā Šarolē grāfam sekoja diez vai vairāk cilvēku nekā viņam uzbruka, un arī pati vienība kopā ar atpalikušajiem diez vai bija liela. Tomēr atšķirībā no agrajiem viduslaikiem kaujas laukā 15. gadsimtā karadraudzes jau sen bija pārtapušas

¹¹⁰ Olivjē de Lamaršs nosauc vārdā šo personu, kura izglāba grāfam Šarolē dzīvību. Viņš nav dziļciltīgs. Viņa esamība iepriekš tika konstatēta Flandrijā 1560. gadā. La March O. Mémoires. – P. 13.

¹¹¹ „Un pagriezis sānus, lai jātu uz kaujas lauku, kur viņam sāka dzīties pakaļ piecpadsmit vai sešpadsmit karaļa bruņinieki (daļa no viņa vienības atpalika); un tika nogalināts viņa ieroču nesējs ar hercoga karogu, kuru sauca Filips d'Uaņji; un augstāk minētais grāfs atradās lielās briesmās un saņēma vairākus sitienus: un starp citiem vienu ar zobenu kaklā, zīme no kura palika viņam uz visu mūžu; jo atšķēlās viņa kakla aizsarga plāksnīte, kura bija slikti nostiprināta no rīta; un tā viņam nokrita... Tomēr turpināja aizstāvēties, un cīņas laikā Parīzes mediķa dēls, vārdā Žans Kadē, liels un smags, un spēcīgs, sēdošs uz tikpat piemērota zirga, šķērsām iespaidās un izšķīra viņus... Viņš (grāfs – aut.) meklēja jaunu zirgu, un viņam to pieveda viens no viņa pāžiem, Simons de Kinži, kurš vēlāk kļuva ļoti slavens. Augstāk minētais grāfs devās uz lauku vākt savus ļaudis.” Šeit un zemāk Commynes Ph. Memoires. – P. 12.

¹¹² Par pilsētnieku lomas un nozīmes pieaugumu sk. šī darba 39.–41. lpp.

par armijām. Burgundijas armiju veidoja galma gvarde, bruņinieku zemessardze (*ost*), loku šāvēji (kājnieki, kurus parasti piegādāja pilsētas vai nolīga kaimiņvalstīs), artilērija (kurai Burgundijas hercogs pievērsa īpašu nozīmi) un flote. Šie spēki kara gadījumā bija jāsavāc, jāpārbauda to bruņojums un militārā gatavība, nepieciešamības gadījumā jāveic apmācība. Šīs armijas bija jāvada, tām galu galā bija jāmaksā. Burgundijas hercogs apmaksāja ne tikai algotos karaspēkus: Burgundijas armijā dienēja, piemēram, angļi, – naudas uzturu saņēma arī sasauktā bruņinieku zemessardze. Tādai militārai sistēmai bija nepieciešama sava pārvaldes sistēma.

Šo pārvaldi veica speciālais militārais departaments. Tajā darbojās četri bruņinieki, kanclers, galma galvenais pārvaldnieks, hercoga personīgās apsardzes komandieris *chambrelain* (kambarkungs), armijas un galma apsardzes maršali, artilērijas vadītājs, Zelta aunādas ordeņa *roy d'armes* ("ieroču karalis") un divi sekretāri. Šīs personas bija tieši pakļautas hercogam, tās gatavoja ziņojumus, uz kuru pamata hercogs pieņēma lēmumus.¹¹³ Viņu darbība nodrošināja galma militārās funkcijas izpildi.

Dažos vārdos noteikti jāraksturo galma finansiālā funkcija. Burgundijas galma varenību nodrošināja Finanšu istaba (*Chambre des finances*). Šīs institūcijas uzdevums bija iekasēt ienākumus no domēna un nodokļus un izlietot tos valdnieka vajadzībām. Ir saglabājušies rēķini, kas ļauj spriest kā par valdnieka vajadzībām, tā arī par šo vajadzību pieaugumu. Galvenās izdevumu nozares dalījās šādi: pārtikas piegāde; zirgu piegāde; jātnieku piederumi, ekipējums, bruņojums, medību rīki; dažādu kvalitāšu audumi un sienas paklāji; zeltkaļu izstrādājumi un rotaslietas, lai Burgundijas hercogs varētu uzturēt savu statusu (*soustenir son estats*). Augot Burgundijas galma varenībai un greznumam, pieauga arī Burgundijas hercogu izdevumi galma uzturēšanai. Šis straujais izdevumu pieaugums parādās jau Žana Drošsirdīgā valdīšanas laikā, izaugot no 40.819 livriem 1371.–1372. gadā līdz 91.676 livriem 1383.–1384. gadā.¹¹⁴ 1474. gadā, rakstot pēc Anglijas karaļa Edvarda IV lūguma traktātu par Burgundijas galma uzbūvi un darbību, Lamaršs vērtē galma izdevumus 200.000 livru gadā, bet kopējo Burgundijas nama izdevumu summu – 2 miljoni livru gadā.¹¹⁵ Šī summa acīmredzot ietver arī naudas izmaksas par dienestu amatpersonām, algu armijai un pensijas, kuras tika izsniegtas pēc hercoga norādījuma. Finanšu istabā glabājās rēķini un hercoga "zelta un sudraba krājumi", kuri laiku pa laikam hercoga varas

¹¹³ Хачатурян Н. Бургундский двор и его властные функции в трактате Оливье де Ля Марша. – С.128–129.

¹¹⁴ Rausier J. L'approvisionnement de la cour de philippe le Hardi duc de Bourgogne (1371–1384). – P. 32.

¹¹⁵ Хачатурян Н. Бургундский двор и его властные функции в трактате Оливье де Ля Марша. – С.130.

reprezentācijas nolūkos tika izstādīti publiskai apskatei. Galma rēķini, pēc Lamarša apgalvojuma, atradās īpašā hercoga kontrolē.¹¹⁶

Kā redzējām, Burgundijas galms 15. gadsimtā ietvēra sevī vairākas darbības jomas. Tas, tāpat kā iepriekšējos gadsimtos, apkalpoja Burgundijas hercoga ikdienas vajadzības, bet 15. gadsimtā īpaši pieauga galma darbības reprezentatīvā funkcija, un tā skara arī Burgundijas hercoga privāto dzīvi. Varas reprezentācijas nepieciešamības ietekmē privātie uzdevumi tika pildīti publiski. No otras puses, galms palīdzēja īstenot Burgundijas hercoga politisko varu, un ar to bija saistītas galma publiskās funkcijas: tiesiski juridiskā, finanšu, militārā. Liela nozīme jaunajos apstākļos bija dažādu varas institūciju veidošanai galmā. Tās atdalījās no hercoga padomes un varēja darboties autonomi, balstoties uz hercoga rakstiskajiem norādījumiem un likumiem. Tā veidojās Burgundijas pārvaldes aparāts, paverot ceļu uz valsts veidošanās sākumu. Tādējādi ar galma starpniecību tika realizēta valdnieka administratīvā un politiskā griba, galms pildīja politisko, diplomātisko, administratīvo funkciju. Treškārt, Burgundijas galms kļuva par hercoga un aristokrātijas kultūras un idejisko vērtību nesēju un izplatītāju.

¹¹⁶ Хачатурян Н. Бургундский двор и его властные функции в трактате Оливье де Ля Марша. – С.124–126.

3. nodaļa. Burgundijas galma vērtības

Kādas vērtības Burgundijas hercogs un viņa galms demonstrēja laikabiedriem? Kādu vietu tās ieņēma pašu galminieku dzīvē? Cik svarīgas viņiem tās bija? Cik lielā mērā tās noteica viņu izturēšanos un rīcību? Uz šiem jautājumiem centīsimies rast atbildi.

Galminieki pirmām kārtām orientējās uz kurtuāzajām jeb bruņinieku vērtībām, kuras vēlajos viduslaikos bija neatņemama bruņinieka dzīves sastāvdaļa. Tās veidojās kopā ar bruņniecības tapšanu. Izaugusi no smagi bruņotajiem kavalēristiem,¹¹⁷ lielā mērā pateicoties krusta kariem, attīstītajos viduslaikos bruņniecība bija izveidojusies par kārtu. Vide, kurā tā veidojās, bija sīkie un vidējie lēņa turētāji – tā laika armijas pamatu pamats. Līdz 15. gadsimtam bruņniecība bija izgājusi ilgu un garu attīstības ceļu, piedzīvojot būtiskas transformācijas, izjūtot baznīcas valdošo ietekmi un izstrādājot savas vērtības. Šīs vērtības ir atspoguļotas bruņinieku literatūrā, kuras ietekmei pateicoties arī izveidojās tā dēvētais bruņinieku kodekss.¹¹⁸ 15. gadsimtā līdz ar ugunsieroču izplatīšanos bruņniecība jau bija neatgriezeniski zaudējusi galvenā militārā spēka nozīmi,¹¹⁹ taču bruņinieku ideāli arvien vēl turpināja dominēt laicīgajā kultūrā un galma dzīvē.

Kāds tad bija bruņinieks Francijā (tajā skaitā arī Burgundijā) 15. gadsimtā, un ar ko viņš atšķīrās no sava priekšteča, 11. gadsimta bruņinieka? Ja atcerēsimies, ka galmu pārsvarā veidoja zemes augstākā aristokrātija, kura pulcējās ap valdnieku, un ka tieši galms atstāja tik svarīgu iespaidu uz bruņniecības izveidi, nebūs pārsteigums, ja pamanīsim, ka 15. gadsimtā bruņniecība bija aristokratizējusies.

15. gadsimtā būt par bruņinieku bija aristokrāta pazīme. Patiešām, segt izdevumus, kurus prasīja bruņinieka iesvētīšanas ceremonija, smagais bruņojums un attiecīgais, bruņinieka cienīgais dzīvesveids, bija iespējami tikai tiem, kam bija atbilstoši līdzekļi. 15. gadsimtā daudzi dižciltīgie, kuri pēc asinstiesībām bija tiesīgi pretendēt uz bruņinieka titulu, nevarēja atļauties to līdzekļu trūkuma dēļ. Tā bruņniecība pakāpeniski kļuva par bagātā augstākā dižciltīgo slāņa piederības

¹¹⁷ Tā tos tradicionāli dēvē franču hronikās, atdalot no pārējiem jātņiem.

¹¹⁸ Par „Bruņinieku kodeksu” dēvē bruņinieku kārtas vērtību sistēmu, kura pakāpeniski veidojās kopš 11. gadsimta, iekļaujot sevī ētiskās un estētiskās uzvedības normas, kristietības morāli u.c. Kopš 14. un it īpaši 15. gadsimtā parādās darbi, kuros tiek mēģināts savākt un apkopot šos noteikumus. Sk., piemēram, Pizas Kristīnes sacerējums: *Le livre des faits et bonnes moeurs du sage roi Charles V*//Michaud J., Poujoulat J. *Nouvelle collection des mémoires relatifs à l’histoire de France depuis 13. siècle jusqu’à la fin du XVIII siècle*. V.2. – Paris, 1881.

¹¹⁹ Simboliska un traģiska bija viena no slavenākajiem Rietumeiropas bruņiniekiem Žana de Lalēna bojāeja. Lalēns bija viens no pēdējiem klejojošajiem bruņiniekiem, kurš dzīvoja kā romānu varonis un kuru pazina visos Rietumieropas galmos – viņš gāja bojā no lielpabala šāviņa 1453. gadā Ģentes aplenkšanas laikā. Chastelain G. *Chronique de Jean de Lalain // Choix de chroniques et mémoires sur l’histoire de la France, avec notices biographiques* / Ed. par J. Buchon. – Paris, 1836. – P. 724–725.

zīmi, un 15. gadsimta Burgundijā bruņinieks, ar retiem izņēmumiem, bija aristokrāts. Tāpēc, runājot par galma vērtībām vēlajos viduslaikos, ir jāpēta bruņinieku – aristokrātu – vērtības.

Ar bruņniecības aristokratizāciju ir saistīta vēl viena vēlajiem viduslaikiem raksturīga parādība – laicīgie bruņinieku ordeņi. Viduslaiku sabiedrība pēc būtības bija korporatīva sabiedrība, tāpēc arī bruņinieki apvienojās dažādās brālībās, parasti īslaicīgās, lai veiktu kādu pasākumu. Šī piederības izjūta saglabājās viņos arī pēc tam, kad pasākumus bija paveikts.¹²⁰ Plašākā nozīmē visi bruņinieki piederēja pie vienas lielas brālības ar vienotām vērtībām un kodeksu. Tomēr personīgās saites bija spēcīgākas. Tāpēc vēlajos viduslaikos šīs apvienības pārtapa par bruņinieku laicīgajiem ordeņiem, it kā atkārtojot slaveno garīgo bruņinieku ordeņu tradīciju.

Tā laikmeta garā apvienojās garīgais un laicīgais. Par tādu korporāciju kļuva Anglijas karaļa Edvarda III 1348. gadā radītais Bikšu lentes ordenis,¹²¹ par kura pirmajiem locekļiem kļuva pats Edvards III, Melnais princis un 24 viņu biedri no augstākās aristokrātijas. Šis piemērs iedvesmoja daudzus aristokrātus.¹²² Ordeņus dibināja visdažādāko iemeslu dēļ. Izklaides dēļ, kā Filipa Drošsirdīgā dibinātais literārais *salon Cour d'Amour* [Mīlestības galma salons]. Lai nosvinētu un atzīmētu kādu notikumu, kā, piemēram, Burbonas Luija atgriešanos no angļu gūsta. Tika dibinātas arī vienkārši kopīgās aizsardzības brālības, kā Bāras hercogistes dižciltīgo 1416. gadā dibinātais Medību suņa ordenis. Politisko apsvērumu dēļ, kā Orleānas Luija dibinātais Dzelozcūkas ordenis, kurš apvienoja armanjakus viņu cīņā pret burgiljoniem.¹²³

Savs ordenis bija izdevīgs politiski, tas nesa saimniekam godu, prestižu un slavu. Tāpēc nav brīnums, ka Burgundijas hercogs Filips Labais nolēma izveidot ordeni, kurā tiktu apvienota Burgundijas augstākā aristokrātija. Par godu austrumiem un svētā kara idejai ordenis tika nosaukts *Toison d'Or* (Zelta aunādas). Par pirmajiem ordeņa brāļiem kļuva pats Filips, viņa radinieki un tuvākie galminieki. Reizi dažos gados ordeņa bruņiniekiem bija jāsavācas kopā. Pirmā šāda sanāksme notika Lillē 1431. gadā, kad ordenī tika uzņemti 25 bruņinieki.

¹²⁰ Piemēram, kad Simtgadu karā slavenais franču karavadonis un bruņinieks Bertrāns Digesklēns krita angļu gūstā, naudu, lai izpirktos, viņam piedāvāja angļu pusē karojošais Hugo Kalvli, kuru ar Bertrānu saistīja tieši šī piederība pie kādas bruņinieku brālības. Калмыкова Е. Куртуазные игры и реалии рыцарства эпохи Осени средневековья / Одиссей. Человек в истории. Рыцарство: реальность и воображаемое. – Москва, 2004. – С. 80.

¹²¹ Iespējams, tas tika radīts četrus gadus iepriekš, Vindzoras turnīra laikā, kad Edvards III saviem bruņiniekiem uzstādīja apaļo galdu – pēc karaļa Artūra Apaļā galda parauga.

¹²² 1451. gadā Francijas karalis Žans II nodibināja Chevaliers Nostre Dame de la Noble Maison – Dižciltīgā Nama Dievmātes bruņinieku ordeni, kuru parasti sauca par Zvaigznes ordeni. Slavenais maršals Busiko dibināja Dame blanche à l'escu verd. Šim piemēram sekoja daudzi aristokrāti. Pēteris de Luzinjāns ar Zobena ordeni, Savoijas Amedejs ar Labās vēsts ordeni, Burbonas Luijs ar Zelta Vairoga ordeni un Dzelzšķņa ordeni, Angerrāns de Kusī ar Apgriezta kroņa ordeni, Orleānas Luijs ar Dzelozcūkas ordeni utt.

¹²³ Хейзинга Й. Осень средневековья. – С.106.

Šīs sanāksmes notika svinīgā svētku atmosfērā un tika apvienotas ar turnīriem, dzīrēm un citām izklaidēm, ar kurām tik slavens bija Burgundijas galms. Par Zelta aunādas bruņinieku varēja kļūt tikai aristokrāts vai bruņinieks no labas ģimenes, kura slava ļautu viņam pietuvoties šīs pasaules varenajiem. Tātad turpinājās bruņniecības aristokratizācija, un tajā pašā laikā nabadzīgs, bet labs bruņinieks varēja kļūt par šī ordeņa brāli. Tā notika ar slavenu bruņinieku Žanu de Lalēnu¹²⁴. Viņš tika padzīts no sava *mignon* (mīluļa, favorīta)¹²⁵ un senjora Klēves hercoga galma. Līdzekļu trūkuma dēļ viņš bija spiests dzīvot kā ceļojošais bruņinieks un veica vairākus varoņdarbus, uzvarot daudzus turnīros. De Lalēns bija tik slavens, ka viņu aicināja pie sevis dažādu valstu valdnieki, un viņš tika pieņemts Zelta aunādas bruņinieku brālībā.

Pēc tā laika uzskatiem, šajā brālībā tika pieņemti tikai labākie no labākajiem, tie, kas pilnībā atbilst ideālā bruņinieka tēlam, dzīvo pēc bruņinieku kodeksa noteikumiem: ir drosmīgi, varonīgi, spēcīgi, žēlsirdīgi, uzticīgi savam senjoram un savai Dāmai, aizstāv vājos un baznīcu, cīnās pret neticīgajiem; viņiem piemīt prasme turēt sevi sabiedrībā un ar Dāmām, ir laipni, skaisti, veikli, prasmīgi, viņi kalpo un veic varoņdarbus mīlestības vārdā, pārvar grūtības, iztur ciešanas un dzīvi uztver kā savu jūtu pārbaudījumu, savā rīcībā sekojot bruņinieku literatūras varoņiem. Tā dižciltīgo dzīve pārvērtās par spēli, par sekošanu literatūrā radītiem ideāliem.

Spēle caurvija tā laika galma dzīvi, piesaistot visus klātesošos iedomātai, bet tajā pašā laikā tik reālai pasaulei. Galmā tika lasīti bruņinieku romāni par karali Artūru, Lancelotu, Merlīnu un citiem reāliem vai leģendāriem varoņiem. Šarls Drošsirdīgais, piemēram, ļoti mīlēja vēlajos viduslaikos plaši slavenu romānu par Aleksandru, kurš tika sarakstīts bruņinieku romāna veidā.

Turnīros tika izspēlēti sižeti no Apaļā galda bruņinieku piedzīvojumiem, rīkotas mīlestības tiesas un svētki pēc bruņinieku romānu motīviem.¹²⁶ Sekojot episko varoņu paraugam, dzīrēs tika doti svinīgi zvērestī kā, piemēram, slavenajās „Fazāna pusdienās”, kuras sarīkoja Filips Labais 1454. gadā.¹²⁷ Jāteic, ka Burgundijas hercogs nav pirmais, kurš izmanto šo sižetu. Plaši pazīstamas

¹²⁴ Sk. Chastelain J. Hronique de Jaques de Lalain. P.601–726.

¹²⁵ „Miņjoni” bija galma vidē izplatīta parādība vēlajos viduslaikos. Tie bija divi bruņinieki vai divas Dāmas, kuras saistīja kopīgs mīlestības un draudzības zvērests. Abas personas zvērēja viena otrai mīlestību, uzticību, draudzību, izpalīdzību. Šis zvērests bija tikpat obligāts kā vasaļa un senjora zvērests vai bruņinieka un viņa Dāmas zvērests, un par „miņjona” zvēresta laušanu bija paredzēts tikpat bargs sods. Piemēram, viens no iemesliem, kāpēc Žans de Lalēns bija padzīts no Klēves hercoga galma, bija tas, ka Žans pārkāpa vienu no zvēresta noteikumiem, kurā bija solījis, ka „bruņinieku varoņdarbus”, t.i., piedalīšanos turnīros, viņš veiks tikai kopā ar savu „mīļoto draugu” Klēves hercogu. Šāda draudzība bija atspoguļota arī bruņinieku literatūrā, tai piemēri tika meklēti arī antīkajos paraugos: kā Romuls un Rems, Ahilejs un Patroklis, Rolands un Sids. Šai draudzībai vēlajos viduslaikos noteikti nav nekā kopīga ar antīko grieķu draudzības paveidu.

¹²⁶ La March O. Mémoires. – P.378–393, 408–415, 419–425 u.c.

¹²⁷ Turpat, – 468.–504. lpp.

ir karaļa Edvarda III pusdienas utt.¹²⁸ Tomēr laikabiedru acīs un atmiņās palika Burgundijas galms ar tā greznību un izteiktu bruņniecisko vērtību reprezentāciju. Bruņnieciskās vērtības tika reprezentētas ceremonijās, tās pat tika personificētas saskaņā ar tā laika priekšstatiem. Fazana pusdienās vairākas figūras attēloja un simbolizēja Ticību, Žēlsirdību, Taisnību, Saprātu, Gudrību, Piesardzību, Mērenību, Spēku, Patiesību, Devīgumu, Cītību, Cerību un Drosmi.¹²⁹

Arī ikdienas attiecības aristokrāti pārvērtā par teātri, sekojot kurtuāzijas normām. Par tādu ikdienas publiskās galma dzīves piemēru var kalpot Lamarša aprakstītā Burgundijas un Savoijas hercoga tikšanās, kura notika 1438. gadā:

„Assez tost après le département du duc de Bourbon ; vint au lieu de Chalon sur Sosne le duc Louis de Savoye ; et madame Jehanne de Lusignan, fille de roy de Cypre, sa femme, et vindrent voir le duc Philippe en son pais, moult grandement accompaigné de seigneurs et nobles, et la duchesse de dames et de damoiselles, et luy fut au-devant une lieue, le duc de Bourgongne, accompaigné de Jehan Monsieur, héritier de la duché de Clèves, du comte de Nevers, du seigneur de Beaujeu, d'Adolf monsieur de Clèves, de Cornille, bastard de Bourgongne, et moult compaignie de noblesse, et se conjouirent et bienviengnèrent les deux ducs moult honorablement, et par moult grande cordialité ; et bien le devoient faire; car ils estoyent cousins germains, et enfans de frère et de soeur, car le duc Louis de Savoye fut fils de madame Marguerite de Bourgongne, soeur du duc Jehan, père dudict duc Philippe.

Au regard de l'honneur que fit ledict duc Philippe à la duchesse de Savoye, il ne fait pas à demander, car le bon duc fut si gracieux, tant courtois et honorable à toutes dames, que nul plus courtois prince ne chevalier ne fut jamais trouvé ; et certes la duchesse valoit bien que l'on fist d'elle grande extime, car elle estoit fille de roy, une très-grande et puissante duchesse, et avecques ce l'une des plus belles dames de tout le monde. Pareillement là fut la duchesse de Bourgongne, qui grandement setoit accompaignée de moult de dames et de belles filles, et eurent plusieurs gracieuses et aimables conversations ensemble; dont, pour la venue des deux princes, furent faictes et tenues plusieurs assemblées et congrégations du conseil de chacune parti assemblé ensemble, et maintesfois s'y trouvoient les deux ducs, et la cause singulière de la venue du duc et de la duchesse de Savoye en Bourgongne fut en intention de gagner de leur part le duc de

¹²⁸ Калмыкова Е. Официальная пропаганда английской внешней политики в вв. Королевский двор в политической культуре средневековой Европы. – С.103–104.

¹²⁹ La March O. Mémoires. – P.495–496.

Bourgongne, pour tenir lew parti le pape Félix à l'encontre du pape Eugène; et ce à l'occasion de la division qui pour lors estoit en l'Eglise.”¹³⁰

Lamaršs tikšanos apraksta cēlā valodā, parādot, ka Burgundijas hercogs rīkojas pilnā saskaņā ar visām kurtuazitātes prasībām. Viņa senjors, valdnieks un bruņinieks, izpelnīšies lielu godu un cieņu, izrādot visaugstākajā pakāpē savu sirsnību un kurtuazitāti pret Dāmām („tā, kā neviens pasaulē to nespēs”). Jūtas – sirsnība un brāļa mīlestība – tiek publiski demonstrētas, kā pienākas īstam bruņiniekam, atklāti un pārspīlēti kā teātrī (jo tas arī ir teātris). Valdnieka piemēram seko viss viņa galms: tie pulcējās un sarunājās, un viss notika saskaņā ar rituālu, kas kļuvis par ikdienas dzīves sastāvdaļu, tik skaisti un cēli (jo arī tas ir teātris).

Sava stāsta beigās Lamaršs min iemeslu, kāpēc Savoijas hercogs un hercogiene atbrauca uz Burgundiju. Viņi vēlējās panākt vienošanos politiskā jautājumā, kas nebūt nebija mazsvarīgs, jo Burgundijas hercogs atbalstīja pāvestu Ežēnu, bet Francijas karalis – pāvestu Feliksu. Faktiski tas ir jautājums, kura baznīca ņems virsroku, Burgundijas vai Francijas.¹³¹

Šajā sižetā redzam, ka augstmaņu tikšanās iemesli ir pragmatiski. Tajā pašā laikā tas ir skaists, cēls, svinīgs teātris. Šo vēlēšanos spēlēt teātri Heizinga izskaidro ar tiekšanos pēc skaistās dzīves un nosauc to par sapni, uzsverot, ka viduslaiku cilvēku tam aicina pievērsties bailes no draudošās realitātes. Heizinga tā apraksta šo ceļu: „Trešais ceļš uz daiļo pasauli – sapņu ceļš (pirmie divi – reliģiskais askētisms un pasaules uzlabošana – *aut.*). Tas ir pats ērtākais, tiesa, no tā mērķis nekļūst tuvāks. Ja jau pasaules realitāte ir tik bezcerīgi nožēlojama, bet atteikšanās no pasaules tik grūta, tad padarīsim tīkamāku savu dzīvi ar daiļo ilūziju, pārnesīsimies neaptumšoto

¹³⁰ “Pietiekami agri no Burbonas hercoga apgabalā atbrauca uz vietu Šalona Savoijas hercogs un Žana de Luziņjana kundze, Kīpras karaļa meita, viņa sieva, un vēlējās redzēt hercogu Filipu viņa zemē, liela daudzuma senjoru un dižciltīgo pavadībā, un hercogiene un dāmas, un dāmītes, un viņš pats bija pa priekšu vienā labā jūdžē, Burgundijas hercogs, de Žana Mesjē, Klēves hercogienes mantinieka, Neveras grāfa, senjora de Božē, Klēves kunga d’Adolfa, de Korneja, Burgundijas bastarda, un lielas skaistas dižciltīgo sabiedrības pavadībā, sastapās un sasveicinājās šie divi augsti godājamie hercogi ar vislielāko sirsnību, un tas tika labi darīts tāpēc, ka viņi bija brālēni un brāļa un māsas bērni, jo Savoijas Luijs bija Burgundijas Margaritas, Žana māsas, dēls, kurš bija augstāk minētā hercoga Filipa tēvs.

Skatoties uz cieņu, kuru izrādīja augstāk minētais hercogs Filips, nevar to izteikt, jo krietnais hercogs bija tik sirsnīgs, tik ļoti kurtuāzs un cieņas pilns pret visām dāmām, ka kurtuāzāku ne princi, ne bruņinieku nav iespējams nekad atrast; un, protams, hercogiene atmaksāja labi, ka tam parādīja viņas lielo cieņu, jo viņa bija karaļa meita un ļoti liela un varena hercogiene, un ar visu to viena no skaistākajām dāmām pasaulē. Gluži tāpat Burgundijas hercogiene, kuras cēlumu pavadīja daudz dāmas un skaistas meitenes, un bija daudz sirsnīgu un mīļu sarunu kopā, priekš kurām divu prinču ierašanās dēļ tika veiktas un ieturētas vairākas pulcēšanās un biedrošanās padomēs, katrai sapulces daļai atsevišķi, un viens otram blakus, kur atradās divi hercogi, un par ierašanās Burgundijā iemeslu hercogam un Savoijas hercogienei bija nodoms dabūt savā pusē Burgundijas hercogu, lai turētu pāvesta Feliksa pusi pret pāvestu Ežēnu, un šī iemesla dēļ par sašķēlumu, kas tajā laikā pastāvēja Baznīcā.” La March O. – P. 370.

¹³¹ Fragmentā minētās personas ir padome, sk. šī darba 2.nod.

sapņu un fantāziju pasaulē, nogludināsim realitāti ar ideāla apbrīnojumu. Tā nav sarežģīta tēma: jau pēc pirmā akorda skan fūga, kura paceļ un aiznes dvēseli; vienas vienīgās, no sapņiem veidotās laimes ainas no idilliski skaistajiem senajiem laikiem te būs pilnīgi pietiekami, te pietiks viena acu skatiena uz to varonību un tikumiem – tāpat kā saulainās laimes pie dabas krūts un saskaņā ar to. Šajās dažās tēmās – varoņu, gudro un bukoliskās dzīves tēmā – kopš antīkajiem laikiem dibināta literatūras kultūra. Viduslaikos, renesansē, 18. un arī 19. gadsimtā ir pamanāmas tikai jaunas šīs vecās melodijas variācijas.

Vai šis trešais ceļš uz daiļāku pasauli – bēgšana no skarbās realitātes uz skaisto sapņu valstību – ierobežojās tikai ar smalko literatūru? Neapšaubāmi, tajā (ceļā) slēpjas kaut kas lielāks. Šis ceļš aizskar sabiedriskās dzīves formu un saturu tāpat kā pirmās divas tiekšanās – un jo spēcīgāk, jo primitīvāka ir šī kultūra.”¹³² Tātad Heizinga saskata laikmeta garam atbilstošu viduslaika cilvēku pievēršanos sapnim par skaisto pasakaino dzīvi, lielā mērā pateicoties literatūras palīdzībai, un arī „teātris”, kuru cilvēki spēlē ikdienā, ir kā šī sapņa atspulgs vai mēģinājums dzīvi pārvērst par sapni.

Pēc šādas liriskas atkāpes atgriezīsimies pie skarbās realitātes. Minētais citāts parāda, ka bieži vien sapnis un realitāte savijās kopā. Tomēr, kur tad bija robeža starp sapni un realitāti, cik lielā mērā cilvēki vēlajos viduslaikos ticēja tam „teātrim”, kuru paši spēlēja?

Nevar apgalvot, ka aristokrātija neapzinājās dzīves realitāti: starpību starp grāmatu vērtībām, pat ja tās tika izspēlētas dzīvē, un reālām dzīves prasībām, kuras diktēja pragmatisms un izdevība. Plaši zināms, ka, piemēram, Burgundijas hercogi labprāt uzņēma savā galmā citus valdniekus. Tas deva iespēju nodemonstrēt varenību, bagātību, atbilda viņu ambīcijām un bija viens no nopietnākiem Burgundijas hercogu politikas instrumentiem. Augstāk minētajā Savoijas hercoga vizītē tiek aprakstīti cēlie aristokrāti ar bruņinieku vērtību kodeksu. Pavisam savādāk viss bija gāztā Anglijas karaļa Edvarda IV vizītes laikā 1470. gadā.

Kad Edvards IV ieradās Sen-Polē, kur tobrīd atradās Burgundijas hercoga rezidence, par godu viņam netika rīkotas svinības. Šarls Drošsirdīgais vēlējās izvairīties no iespējamā kara ar Anglijā varu pārņēmušo grāfu Varviku un lika oficiāli pasludināt, lai neviens nenāktu Edvardam palīgā. Tajā pašā laikā Šarls nespēja atteikt Edvardam IV, jo viņus vienoja gan asinsradniecība, gan brālība bruņniecībā: Edvards IV bija Zelta aunādas ordeņa kavalieris, bet Šarls – Bikšu lentes ordeņa kavalieris. Turklāt Edvarda IV klātbūtne traucēja hercogam, jo oficiāli viņš bija

¹³² Хейзинга Й. Осень средневековья. – С. 48–49.

pasludinājis atbalstu Anglijas karalim Henrijam. Tāpēc Šarls Droširdīgais slepus izsniedza Edvardam IV naudu un nolīga tam kuģus.¹³³ Šajā piemērā labi var redzēt, kā savijās dažādi pragmatiskie apsvērumi un kā tie stājās pretrunā ar bruņniecības vērtībām un ideāliem – tiem pašiem ideāliem, kurus tā popularizēja Burgundijas galms. Toties tajā brīdī, kad Burgundijas hercogs vēlējās iegūt kāda valdnieka labvēlību, viņš, nerēķinoties ar naudas tēriņiem, centās nodemonstrēt ciemiņam sava galma varenību, kā tas bija Svētās Romas impērijas ķeizara Frīdriha III Trīres vizītes laikā. Šim mērķim kalpoja gan greznās uzņemšanas, gan dzīres, kuras sekoja pēc oficiālās daļas un kuras, savukārt, bija tikpat sīki reglamentētas un pilnas ar simboliku. Arī regulāri rīkoti svētki un bruņinieku sacīkstes kalpoja šim mērķim.

Šī pretruna starp realitāti un bruņinieku vērtībām it īpaši ir raksturīga vēlajiem viduslaikiem. Notikušās pārmaiņas diktēja jaunas attiecību formas, aizvien svarīgāka kļuva bagātība un pragmatisms. Sekošana dzīvē (it īpaši politikā) laikabiedru acīs jau novecojušā bruņinieku kodeksa normām nesa līdzīgu reālu iespēju zaudēt cīņā par šīs pasaules labumiem.

Vislabāk par šīm pretrunām stāsta paši laikabiedri. 15. gadsimta izskaņā veiksmīgs piemērs jaunajai sabiedrības domāšanai atrodams viduslaikos tik populārajā romānā par Lapsu Kūmiņu:

„Padomā pats, dārgais māsasdēl,” atbildēja viņam Lapsa Kūmiņš, ”šajā pasaulē ikviens, kuram ir ausis, lai dzirdētu, un acis, lai redzētu, un mēle, lai runātu, nevar palikt bezgrēcīgs. Tieši tāpat kā nevar baudīt medu, nesasmērējot pirkstus. Arī mani reizēm moka sirdsapziņas pārmetumi, jo tas Kungs un brāļi kristieši jāmīl vairāk par visu, kā ir vēlējies mums Dievs un kā ir teikts Viņa likumā. Bet raugi, šie noteikumi ir pretrunā ar mūsu dzīvi. Un, ja es patiesi kļūtu tik pareizs, visi nodomātu, ka esmu izkūkojis prātu. Dažreiz, kad palieku viens, es aizmirstu par visām savām negēlībām un grēkiem, domāju vienīgi par augsto un pārdomāju par Dieva baušļiem un žēlastību. Bet paiet laiks, un dzīve atkal ņem savu tiesu. Manā ceļā sastopams tik daudz akmeņu, ka negribot kājas apdauzīsi. Es redzu šos izvirtušos prelātus, bagātniekus garīdzniekus, vārdu sakot, pasauli visās tās krāsās. Miesa uzvar un saskata tik daudz kārdinājumu, ka es aizmirstu par savām godbijīgām domām un nodomiem. Es dzirdu dziesmas un smieklus, redzu spēles un gavilēšanu. Bet bagātie garīdznieki un prelāti sludina pavisam citādu dzīvi nekā tā, kuru dzīvo paši. Re, kur es mācos melus un krāpšanu, tāpēc ka galvenie meļi – šie kungi, lordi, lēdijas un prelāti. Nekur tu neatradīsi lielāku krāpšanu par to, kāda ir galmā. Un nav tādu, kas uzdrošinātos pateikt kungiem

¹³³Commynes Ph. Memoires. – P. 74–76.

patiesību. Man nākas darīt to pašu – melot un izvairīties, citādi mani vienkārši izliks aiz durvīm. Bieži esmu dzirdējis, kā cilvēks sāk stāstīt patiesību, bet vienalga samelo, lai pierādītu savu taisnību. Un pierāda, jo izdoma vienmēr izklausās skaistāka. Meli un izdoma nāk nelūgti, it kā paši pēc savas gribas, un nemaz nav sliktāki par patiesību, vajag tos tikai pareizi pasniegt.

Tā, lūk, mīļais māsasdēl, cilvēkiem bieži nākas melot. Patiesība sajaucas ar izdomu, bet lūgšanas ar nolādēšanu. Un paši vājākie un mazākie no ļaudīm arī cenšas valdīt pār pasauli, priekš tā izgudro veiklus melus un, ietērpjot tos skaistās drānās, iztēlo par patiesību. Tā arī ir augstākā gudrība. Un tie, kas apgūs visaugstāko un smalkāko melu mākslu, kas varēs melot pārlicinoši un bez stostīšanās, tieši tiem cilvēki arī noticēs. Zini, māsasdēl, ka viņi būs tie, kas sasniegs lielas augstienes un nēsās purpuru un serbuļādas, tādi vienmēr uzvar gan civiltiesā, gan baznīccas tiesā un sasniedz panākumus jebkurā savā pasākumā. (..) Ja tu sakarīgi stāsti no sākuma līdz beigām (..), cilvēki noticēs tavai izdomai vairāk nekā patiesībai. Tāds nu ir cilvēks. Nevajag daudz gudrības, lai izteiktu acīm redzamu patiesību. Bet viltīgie un prasmīgie pasaku meistari tikai pasmejas, iztēlojot melus un krāpšanu par patiesību. Tieši viņi valda pār pasauli, sastāda likumus un izdomā tādu kārtību, par kādu godīgi cilvēki pat nav dzirdējuši, un nākas cilvēkam skatīties uz to visu caur pirkstiem. Un kālab tas viss? Viss tiek darīts peļņas un jaunu vēl lielāku izdomu dēļ. No tādas gudrības, māsasdēl, var sanākt liels posts un nelaime.

(..) Ja kāds runā tikai patiesību, viņš maz sasniegs dzīvē. Pielīšana un izdoma ir nepieciešami, ja vēlies tikt uz priekšu. Bet tie, kas vienmēr runā patiesību, savā ceļā sastop daudz šķēršļu. Cilvēks melo, ja ir tāda nepieciešamība, bet pēc tam nožēlo grēkus un saņem grēku atlaišanu. Negrēkosi – nebūs iemesla nožēlot. Un maz ir tādu, kas dzīvo citādi.”

Kā redzam, 15. gadsimtā, no vienas puses, ir greznas un cēlas bruņinieku kultūras uzplaukums, no otras, – pastāv pretruna starp reālās dzīves prasībām, kuras orientētas uz izdevīgumu, un bruņinieku literatūrā atspoguļotajām vērtībām, kurām sekot it kā ir obligāti, ja pieder pie bruņinieku kārtas. Tā priekšplānā izvirzās tas, kas tiek demonstrēts publiski un kas atbilst aristokrātus noteicošām vērtībām, un tas, kas publiski netiek demonstrēts, bet tiek darīts slepus.

Lielisku šādas rīcības piemēru atrodam Filipa de Komīna „Atmiņās”. Pragmātiskais, ciniskais Komīns, kurš bija vienaldzīgs gan pret visu ārējo, publiski demonstrējamo, un visu, kas nenesa praktisko labumu, ļoti precīzi apraksta vienu notikumu Ljēžas aplenkšanas laikā 1468. gadā. Komīns raksta, ka, tā kā Ljēžas iedzīvotāji bija sacēlušies pret savu senjoru – bīskapu,

viņi tika izslēgti no baznīcas un pāvests bija nosūtījis uz Ljēžu savu legātu (Onofrio de Santa Kroče), lai tas uz vietas izšķirtu strīdu starp bīskapu un pilsētniekiem. Šis legāts, cerot pats kļūt par bīskapu Ljēžā, mudināja pilsētniekus aizstāvēties ar ieročiem. Nobijies no Burgundijas hercoga un karaļa armijas tuvošanās, legāts bēga no pilsētas, bet nokļuva gūstā pie Burgundijas hercoga ļaudīm. Uzzinājis par to, Burgundijas hercogs Šarls Drošsirdīgais ieteica saviem ļaudīm, lai tie, nevienam nekā nesakot, šo pāvesta legātu aplaupītu tā, it kā tas būtu tirgotājs, un atlaistu. Bet šie bija sastrīdējušies iegūtās mantas dēļ, un tie, kas bija neapmierināti ar sadali, pusdienu laikā publiski par notikušo paziņoja hercogam, pieprasot savu laupījuma daļu. Hercogs tad “pavēlēja nekavējoties atbrīvot un atvest legātu un atdeva viņam visu, ko tam bija nolauņījuši, un pieņēma to ar godu.”¹³⁴ Publiski, tā sakot, oficiāli, Burgundijas hercogs demonstrēja savu respektu pret pāvesta legāta statusu, ko viņam deva baznīca un pāvests, un tajā pašā laikā neoficiāli puda pretēju viedokli, parādot, ka šis statuss viņam neko nenožīmē, ka tas ir tikai viņa politiskais pretinieks. Tas liecina par pāvesta un baznīcas autoritātes mazināšanos viduslaiku norieta apstākļos un par to, ka pragmatiskie apsvērumi, it īpaši politikā, ņēma virsroku pār deklarētajām bruņinieku vērtībām. Bet tajā pat laikā Burgundijas hercogs bija saistīts ar nepieciešamību publiski sekot savam valdnieka un bruņinieka tēlam un rīkoties saskaņā ar to.

Stāstot par Burgundijas nama vērtībām, noteikti jāatzīmē vēl daži aspekti. Saskaņā ar tā laika priekšstatiem, sekošana bruņinieku vērtību kodeksam tika uztverta kā kalpošana Dievam, kā savas kārtas uzdevumu pildīšana. Tādā pašā un pat lielākā mērā tas attiecās uz valdnieku, kura uzdevums bija, gādājot par taisnību, nodrošināt savu padoto mieru. Tas bija Burgundijas hercoga kalpošanas ceļš Dievam. Vadoties pēc viduslaiku priekšstatiem par simboliem, jāsecina, ka pats Burgundijas hercogs bija viņa valsts. Burgundijas hercogam bija divi ķermeņi – cilvēka un sakrālais. Katra no hercoga ķermeņa daļām simbolizēja dažādas viņa tiesības (varas), viss ķermenis kopā – viņa valsti. Saskaņā ar viduslaiku tiesību deleģēšanas principu, kurš izpaudās kā lielākā senjora tiesību daļas nodošana savam vasalim, arī valdnieka sakrālais ķermenis tika attēlots dažādos viņa varas institūtos. Tā Burgundijas galms, pildot privātās un publiskās hercoga vajadzības, kalpoja hercoga fiziskajam un sakrālajam ķermenim un noteiktās situācijās pats pārstāvēja šo ķermeni.¹³⁵

¹³⁴Comynnes Ph. Memoires. – P. 51–52.

¹³⁵ Šis princips izpaucas ārkārtīgi interesantajā viduslaiku institūtā, kuru, vietas trūkuma dēļ nebūs iespējams apskatīt sīkāk. Heroldu institūts vislabāk parāda valdnieka sakrālā ķermeņa darbību: kad herolds atradās ar misiju kādā valstī, viņš nerunāja pats no sevis, ar viņa muti runāja pats valdnieks, tātad tā zeme, kurā šis valdnieks valdīja. Ne velti heroldiem viduslaikos arī vārdus deva pēc viņu senjora zemes

Burgundijas hercogu varas institūti bija simboliskie valdnieka ķermeņa attēlojumi. Tos simbolizēja arī zīmes – zobens, zirgs, apģērba krāsa¹³⁶ vai augstmaņu izkārtojums kādā svinīgā ceremonijā utt. Šāda sadzīves simbolizēšana Burgundijas galmā bija visattīstītākā, salīdzinot ar citiem tā laika Rietumeiropas valdnieku galmiem. Par šādas, pat sīkumainas simbolizēšanas piemēru kalpo Lamarša nopietnās pārdomas par to, kurš dzīrēs drīkst pienest gaļu hercoga galdam gadījumā, ja gaļas padevējs to darīt nespēj.¹³⁷

Tādējādi līdzekļi, ar kuru palīdzību Burgundijas galma vērtības tika demonstrētas, pārtapa par rituālu. Tāpēc arī rituālam Burgundijas galma dzīvē bija tik liela nozīme. Diemžēl nav iespējams iedziļināties šajā interesantajā jautājumā, detalizēti aprakstot Burgundijas galma ceremonijas un to simbolisko saturu. Tomēr zemāk minētais piemērs nedaudz raksturo Burgundijas galma vērtības un to sasaisti ar rituālu un simboliku – kā vēlajiem viduslaikiem tik raksturīgo pretrunu starp publiski demonstrējamo un slepeno.

1464. gadā Francijas karaļa sūtņi (“diplomāti”) ieradās pie Burgundijas hercoga Filipa Labā.¹³⁸ Franciju pārstāvēja grāfs d’E, kanclers Morviljē un Narbonnas bīskaps. [“Sūtņi tika pieņemti pie atvērtām durvīm, hercoga Filipa Labā, grāfa Šarolē un visas viņu padomes klātbūtnē”.¹³⁹ Tātad sūtņus pieņēma visa galma klātbūtnē, tas notika saskaņā ar Burgundijas galma pieņemšanas rituāliem, un var iedomāties, ka tas bija ļoti grezns un cēls pasākums. Pats Komīns par šo pieņemšanas aspektu nemin ne vārda, jo viņa acīs ārējai greznībai nav nekādas vērtības, viņu interesē lietas būtība. Kā ziņo Komīns, sūtņi ir izteikuši pretenzijas pret grāfa Šarolē rīcību. Šo apsūdzību Francijas kanclers izsaka nevis Šarolē grāfam, bet tam, kas pēc lēņa tiesībām ir atbildīgs Francijas karaļa priekšā par saviem ļaudīm, – Burgundijas hercogam Filipam Labajam. Nesavaldīgais grāfs Šarolē vairākkārt mēģināja iejaukties sarunā un atbildēt sūtnim, bet saņēma atbildi: „*Monseigneur de Charolois, je ne suis pas venu pour parler à vous, mais à monseigneur vostre père.*”¹⁴⁰ Sūtnim atbildēja pats hercogs Filips. Tātad viss notika stingrā saistībā ar senjora un vasaļa tiesībām un turklāt publiski, kā jau vēlajos viduslaikos, pēc noteikta rituāla.

nosaukuma – herolds Burgundija, herolds Francija utt.

¹³⁶ Piemēram, Burgundijas galmam tik raksturīgā melnā apģērba krāsa nozīmēja gan sēras par bez grēku atlaišanas noslepkavoto Burgundijas hercogu Žanu Drošsirdīgo, gan arī Burgundijas nama vēlēšanos šo slepkavību atriebt.

¹³⁷ Хейзинга Й. Осень средневековья. – С.55.

¹³⁸ Seit un zemāk, Commynes Ph. Memoires. – P. 3–4.

¹³⁹ Turpat, – 3. lpp.

¹⁴⁰ “Šarolē kungs, es nācu runāt nevis ar Jums, bet ar kungu, Jūsu tēvu.” Turpat. – lpp. 4.

Saskaņā ar šo procedūru nākamajā dienā galma padomē Filipa Labā priekšā grāfs Šarolē nostājās uz ceļiem un atbildēja savam tēvam uz pret sevi izvirzītajām apsūdzībām. Saņēmis dēla atbildi, Burgundijas hercogs noslēdza šo procedūru šādi: „...*suppliant au roy ne vouloir légèrement croire contre luy ne son fils, et l'avoir toujours en sa bonne grace.*”¹⁴¹ Atkal var redzēt, ka notiekošais ir stingri pakļauts rituālam un simbolizēts.

Tajā pašā laikā praktiski nekas netika darīts, lai respektētu Francijas karaļa prasības: bastards Rubanjē, kuru karalis pieprasīja atbrīvot, palika cietumā, Olivjē de Lamaršs, kuru karalis caur sūtņiem pieprasīja izsūtīt uz Parīzi, lai sodītu par karaļa goda aizskaršanu, netika izdots, Bretoņas hercoga Franciska un grāfa Šarolē kaujas savienība, pret kuru uzstājās Francijas karalis,¹⁴² drīz pārtapa par Kopējā labuma līgu un uzsāka pret viņu karu.¹⁴³ Tika ievērotas ārējās formalitātes, kuras simbolizēja senjora un vasaļa attiecību ievērošanu, kā to noteica lēņu sistēma. Burgundijas hercogs Filips Labais un grāfs Šarolē izteica pieklājīgas frāzes, kā nākas paklausīgajiem vasaļiem, bet viņu rīcību tas nekādi neietekmēja. Uz karaļa pieprasījumu izdot de Lamaršu, hercogs atbildēja, ka tas ir piedzimis Burgundijas grāfistē (tātad – impērijas zemē) un ir viņa paša majordoms, un nekādā veidā nav pakļauts karaļa jurisdikcijai. Hercogs apsolīja šo lietu izmeklēt un, ja Lamarša vaina atklāsies, sodīt to ar piemērotu sodu, bet Komīna “Atmiņu” lasītājam nerodas šaubas par to, ka sankcijas pret Lamaršu nebūs vērstas.¹⁴⁴

Šajā epizodē piedalās vēl viena persona, un tas ir galms. Viss notiek galma priekšā, publiski. Galms ir kā liecinieks un tajā pašā laikā kā līdzdalībnieks. Komīns nesaka, vai Francijas karaļa sūtņu prasības tika apspriestas galma sapulcē, bet pats fakts, ka politiskais jautājums tika publiski risināts “padomes” (galma) klātbūtnē, stingri ievērojot (un arī izmantojot) tos noteikumus, kurus prasīja lēņa tiesības, liecina par galma līdzdalību notiekošajā, kaut vai tīri formālu. Galms ar savu klātbūtni uzsver Burgundijas hercogu kā valdnieku statusu, tā pasvītrojot viņu varenību.

Svarīgi ir atzīmēt, ka valdnieki paši labi apzinājās notiekošās procedūras formalitāti. Ne tikai tas, ka, izmantojot lēņu tiesības, vienādi saistošas gan senjoru, gan viņa vasali, Burgundijas hercogs veiksmīgi izvairījās no karaļa prasību izpildīšanas. Šajā epizodē parādās vēl viens aspekts. Valdnieks pats labi apzinās, ka ārējā, publiskā puse ir tikai formāla, tas ir „teātris”. Atvadoties no sūtņiem, grāfs Šarolē sacīja Narbonas bīskapam: „*Recommandez-moy très humblement a la bonne*

¹⁴¹ “...lūdzot karali nesteigties ticēt visam, kas nomelno viņu un viņa dēlu, un vienmēr būt pret viņiem žēlsirdīgam.” Commynes Ph. Mémoires. – P. 4.

¹⁴² Turpat, –4. lpp.

¹⁴³ Turpat, –5.–33. lpp.

¹⁴⁴ Commynes Ph. Memoires. – P. 4.

*grace de roy, et luy dites, qu' il m'a bien fait laver icy par le chancelier; mais avant qu'il soit un an il s'en repentira.*¹⁴⁵ To grāfs Šarolē teica tā, lai viņa tēvs nedzirdētu, un tas liecina, ka ārējais, publiski izrādāmais nereti nesakrīt ar to, ko šī „teātra” aktieri domā un dara. Neatkarīgi no viņu personīgajiem uzskatiem un vēlmēm, šī loma viņiem ir jāspēlē.

Tātad var atzīmēt, ka 15. gadsimtā Burgundijas galmā lielā cieņa bija bruņinieku vērtības, kuras bija pārtapušas par aristokrātijas pazīmi. Šīs vērtības Burgundijas hercogs publiski demonstrēja savā galmā, izmantojot kā iekšējās un ārējās politikas līdzekli. Pateicoties Burgundijas hercogu bagātībai, šīs vērtības tika iemūžinātas ar mākslas, literatūras, greznu apģērbu, bagātīgu svētku un svinīgu ceremoniju palīdzību. Pateicoties šo vērtību izcili spilgtai demonstrācijai, Burgundijas galms laikabiedru acīs kļuva par šo vērtību iemiesojumu. Tajā pašā laikā līdz ar pārmaiņām dzīves formās un sabiedriskajās attiecībās, kas bija raksturīgas vēlajiem viduslaikiem, mainījās arī pašu aristokrātu attieksme pret savas kārtas vērtībām. Protams, visos laikos pastāvēja pretruna starp godīgo un negodīgo un bieži šķita, ka negodīgam būt ir izdevīgāk. Tomēr viduslaikos par no negodīgas rīcības atturošu spēku bija baznīca. Cilvēkus dzīve pēc nāves nereti uztrauca vairāk nekā pati dzīve. Vēlajos viduslaikos šī baznīcas savaldošā ietekme bija mazinājusies līdz ar tās autoritātes samazināšanos. Tāpēc arī aristokrātu sekošana bruņinieku vērtībām kļuva aizvien formālāka. Interesants ir fakts, ka, jo vairāk šo vērtību demonstrācija ritualizējās, pakļāvās ceremoniālam, jo mazāk šīm vērtībām sekoja reāli (ja tas, protams, nebija saistīts ar nepieciešamību demonstrēt tās publiski, kā augstāk minētajā piemērā ar Šarlu Drošsirdīgo un pāvesta legātu). Tajā pašā laikā šī piederība pie savas kārtas un pieturēšanās pat formālā veidā pie kārtas vērtībām, uzlika aristokrātijai noteiktas saistības, kuras lai izpildītu, viņiem nereti nācās maksāt ar savu dzīvību.

Kopumā, pateicoties lielhercogu ambīcijām un bagātībai, Burgundijas galms 15. gadsimtā kļuva Rietumeiropā par nozīmīgāko bruņniecisko vērtību patērētāju un izplatītāju. Aristokrāti galmā ar savu rīcību demonstrēja bruņnieciskās vērtības: godu, žēlsirdību, taisnīgumu, saprātību, patiesīgumu, mērenību, devību, spēku, drosmi, varonību, pacietību, cerību, uzticību utt. Kaut arī saskaņā ar vēlo viduslaiku pasaules uztveri, šīm vērtībām tika atrasts pamats kristīgajā ticībā, pēc būtības tās bija laicīgās vērtības. Pieaugot Burgundijas galma bagātībai un greznībai, aizvien asāka kļuva nepieciešamība pēc līdzekļiem, pateicoties kuriem aristokrāti varētu nodrošināt sev

¹⁴⁵ “Nododiet karalim, ka es pazemīgi nododu sevi viņa žēlsirdībai, un sakiet viņam, ka viņš ir pamatīgi ieziepējis man kaklu šeit caur savu kancleru, bet nepaies ne gads, kad viņš par to nožēlos.” Commynes Ph. Memoires. – P. 4.

atbilstošo dzīves veidu. Tāpēc aizvien lielāku nozīmi ieguva pensijas un ienesīgie amati, aizvien biežāk aristokrāti mainīja saimnieku izdevīguma dēļ. Blakus bruņnieciskajiem ideāliem 15. gadsimtā par vērtību kļuva bagātība.

Nobeigums

Viduslaiku noriets radīja jaunus apstākļus, kuri būtiski mainīja cilvēku dzīvi. Attīstījās tirgus ekonomika, aizvien svarīgākas kļuva naudas un preču attiecības. Aizvien varenākas kļuva pilsētas un strauji pieauga to nozīme Burgundijas ekonomikā un politikā. Ar šaujāmieroču izplatīšanos smagā bruņinieku kavalērija pārstāja dominēt kaujas laukā. Vesela kārtā – bruņinieki – zaudēja savas dzīves galveno jēgu – kalpošanu senjora militārajā dienestā. Bija pienācis algotņu karaspēka laiks. Šādos pārmaiņas apstākļos vienīgie, kas bija pietiekami spēcīgi, lai nodrošinātu mieru un kārtību, bija lielie zemes valdnieki, tādi kā Francijas karalis un Burgundijas hercogs. Nepieciešamību pēc viņiem izjuta gan garīdznieki, gan bruņinieki, gan pilsētnieki. Burgundijas hercogs bija vienīgais, kurš spēja nodrošināt savu padoto intereses. Tā radās iespēja un nepieciešamība centralizēt valdījumus, balstoties uz visu kārtu ieinteresētību Burgundijas hercoga personīgajā varā. Burgundija tika pārvaldīta vairs nevis ar vizītēm (kaut arī tās saglabāja savu nozīmi kritiskos apstākļos), bet ar rakstītā likuma un izskolotu ierēdņu palīdzību. Veidojās valsts administratīvās pārvaldes aparāts, pār kuru kontroli saglabāja Burgundijas hercogs. Burgundijas hercoga rokās koncentrējās valsts augstākā vara, un viņam viduslaiku norieta apstākļos bija nepieciešams šo varu reprezentēt un realizēt praktiski. Par šādas praktiskās varas realizēšanas un reprezentēšanas instrumentu valdnieka rokās kļuva Burgundijas galms.

Kā redzējām, 15. gadsimtā galms Burgundijas hercogu dzīvē ieguva aizvien svarīgāku nozīmi. Galmā Burgundijas hercogi centās risināt tās problēmas, kuras viņu priekšā izvirzīja vēlie viduslaiki, t.i., varas reprezentācija, ikdienas vajadzību un lielhercoga statusam atbilstoša dzīvesveida nodrošināšana, valdījumu pārvalde un apstākļiem atbilstoša administratīvā aparāta izveide, kā arī politiskās un militārās problēmas. Galmā Burgundijas hercogs savāca viņam nepieciešamos cilvēkus un ar viņu atbalstu un palīdzību realizēja savu varu. Salīdzinot ar attīstītajiem viduslaikiem un pat 14. gadsimtu, galma nozīme bija pieaugusi. Burgundijas galms kļuva aizvien lielāks un greznāks, aizvien plašākas un nozīmīgākas kļuva tā funkcijas, aizvien vairāk līdzekļu tas prasīja. Izveidojās cieša saistība starp Burgundijas hercogu un viņa galmu un jaunas attiecības galmā.

Burgundijas galms nodrošināja valdnieka ikdienas dzīvi, kura kļuva arvien greznāka un tika demonstrēta plašai skatītāju auditorijai, paverot ceļu parādībai, kura vērojama 16. un 17. gadsimtā, kad praktiski visa valdnieka dzīve kļuva publiska un tika pakļauta noteiktam ceremonālam. Burgundijas galma publiskās funkcijas kalpoja, lai nodrošinātu Burgundijas

hercogu augstāko tiesisko varu, lai tie varētu uzturēt un vadīt lielos karaspēkus, kā arī lai visas hercogu vajadzības būtu pietiekami materiāli atbalstītas. 15. gadsimtā uz lielhercoga tiesību deleģēšanas pamata pilnībā izpaudās varas sazarošanās tendence – no Burgundijas galma nodalījās valdījumu pārvaldes institūcijas: tiesas palāta, armijas pārvalde, finanšu departaments.

Valdījumu centralizācijā, balstoties uz galmu, Burgundijas hercogi uz vietām veidoja vietējo varu. Tāpēc īpaši svarīgi bija būt noderīgam savam senjoram, jo vienīgi tuvība Burgundijas hercogam nodrošināja bagātību, slavu un ietekmi valstī. Tas radīja sīvu konkurenci galminieku vidū, par varu un ietekmi galmā cīnījās dažādu aristokrātu grupējumi (tās parasti bija aristokrātu ģimenes – ar laulībām saistītie radinieki). Personīgā ieinteresētība būt blakus hercogam palielināja galma dzīves svarīgumu un stimulēja tās attīstību. Tas bija viens no iemesliem, kāpēc aizvien krāšņāka, spilgtāka kļuva Burgundijas galma dzīve, tā piepildījās ar ceremonijām un simboliku.

Burgundijas hercogu pretenzijas uz neatkarību no Francijas karaļa tikai pastiprināja šo galma dzīves daudzveidības attīstību. Ne tikai nepieciešamība apvienot valsti un augošā varas koncentrācija līdz ar pārvaldes aparāta attīstību lika Burgundijas hercogiem reprezentēt sevi. Burgundijas hercogiem bija svarīgi parādīt laikabiedriem, ka viņi ir paši varenākie valdnieki. Šādā situācijā Burgundijas galma reprezentatīvā funkcija kļuva par svarīgāko ārējās un iekšējās politikas instrumentu.

Tas kļuva par vēl vienu iemeslu, kāpēc aizvien lielāku nozīmi ieguva pilsētas un to iedzīvotāji. Burgundijas hercogi un viņu galms aizvien vairāk kļuva atkarīgi no naudas, kuru deva bagātās Burgundijas pilsētas. „Lielas lietas prasa lielu naudu,” mēdza teikt Olivjē de Lamaršs. Tādu naudu spēja dot tikai pilsētas. Likumsakarīgi, ka pieauga Burgundijas hercoga kontroles nozīme pār šīm pilsētām – politiskā, militārā un administratīvā. Tā kā politiskajos centienos Burgundijas hercogs balstījās uz savu galmu, aizvien ciešāka veidojās saite starp hercogu, galmu un pilsētām, aizvien lielāka kļuva pilsētnieku loma pārvaldes institūciju veidošanā uz vietām un galmā. Tā veidojās pilsētnieku piesaistīšanās ne tikai Burgundijas pārvaldei un ekonomikai, bet arī Burgundijas galma kultūrai, tas nozīmē – arī tā vērtībām.

15. gadsimtā līdz ar garīgo vērtību ietekmes mazināšanos laicīgās vērtības izvirzījās priekšplānā. Bagātība bija veids, kā nodrošināt statusam un ambīcijām atbilstošu dzīvesveidu. Peļņa, mantkāre, varaskāre izspieda tradicionālās baznīcas vērtības. Neskatoties uz to, ka šis process spilgti parādījās Burgundijas galmā, lielā mērā pateicoties Burgundijas galmam mūžīgās vērtības (kuras atbalstīja arī baznīca) atrada savu vietu jaunajā dzīvē. Te ir redzams Burgundijas

galma nopelns. Apstākļos, kad ticība apsīka, kad šķita, ka būt negodīgam ir vieglāk un izdevīgāk, Burgundijas galma spožais bruņnieciskais tēls laikabiedriem šķita pievilcīgs. Tas piesaistīja ne tikai bruņnieciskās kultūras nesēju – aristokrātu – uzmanību, bet arī pilsētnieku – jaunā spēka – uzmanību, kuram piederēja nākotne un kuram bija lemts spēlēt izšķirošo nozīmi jaunajos laikos. Vēlo viduslaiku ekonomiskie un politiskie apstākļi satuvināja Burgundijas valdnieku, galmu un pilsētas, tāpēc arī Burgundijas galma vērtības atrada pateicīgu vidi, kur izplatīties.

Lielā mērā pateicoties Burgundijas galma piemēram, 16. gadsimtā bruņnieciskās vērtības bija cieši iegājušas sabiedrības dzīvē. Ne vien aristokrāts, bet arī karavīrs, tirgotājs, amatnieks dvēselē bija bruņnieks. Laikā, kad aizvien plašāk izplatījās bezdievība – meli, nodevība, krāpšana – , kad bija mainījušās dzīves formas un cilvēks vairs nespēja kā agrajos un attīstītajos viduslaikos bēgt uz klosteri, lai tur paglābtos no realitātes un rūpētos tikai par savu dvēseli, bruņnieku vērtības kļuva par balstu dvēselei apstākļu un Dieva priekšā.

Izmantoto avotu un literatūras saraksts

Avoti

1. La March O. Mémoires sur la Maison Bourgogne // Choix de chroniques et mémoires sur l'histoire de la France, avec notices biographiques / Ed. par J. Buchon. – Paris, 1836. – P. 295–599.
2. Commines Ph. Mémoires de sire Rhilippe de Commines // Choix de chroniques et mémoires sur l'histoire de la France, avec notices biographiques / Ed. par J. Buchon. – Paris, 1836. – P. 1– 267.
3. Chastelain G. Chronique de Jean de Lalain // Choix de chroniques et mémoires sur l'histoire de la France, avec notices biographiques / Ed. par J. Buchon. – Paris, 1836. – P. 602–726.
4. Коммин Ф. Мемуары. – Москва, 2004.
5. История хитрого плута, Лиса Рейнарда. – Санкт-Петербург, 2004.

Literatūra

1. Dufournet J. Angelo Cato et les Mémoires de Ph. De Commines. – Paris, 1973.
2. Clauzel D. Finances et politique à Lille pendant la période bourguignonne. – Dunkerque, 1982.
3. Caron M.-T., Clauzel D., Rausier J., Sommier M. La cour de ducs de Bourgogne (1369-1477) consommation et redistribution // la cour comme institution économique / M.Aymard, M.A. Romani. – Paris, 1998.
4. Ле Гофф Ж. Людовик IX Святой. – Москва, 2001
5. Ле Гофф Ж. Другое Средневековье. Время, труд и культура Запада. – Екатеринбург, 2002.
6. Калмыкова Е. Официальная пропаганда английской внешней политики в 14.–15. вв. / Королевский двор в политической культуре средневековой Европы. Теория. Символика. Церемониал // под ред. Н.Хачатурян. – Москва, 2004. – 81–113
7. Калмыкова Е. Куртуазные игры и реалии рыцарства эпохи Осени средневековья / Одиссей. Человек в истории. Рыцарство: реальность и воображаемое. – Москва, 2004. – С. 73–83.
8. Маслов А. Отношение бургундских феодалов к борьбе королевской власти за присоединение герцогства Бургундии к Франции / Ученые записки Башкирского государственного университета. Из истории Франции. Вып.4. – Уфа, 1972. – С. 47–73.
9. Маслов А. Людовик XI и города Бургундии / Ученые записки Башкирского государственного университета. Из истории Франции. Вып.5. – Уфа, 1972. – С. 102–148.
10. Перруа Э. Столетняя война. – Санкт-Петербург, 2002.
11. Пиренн А. Средневековые города Бельгии. – Санкт-Петербург, 2001.
12. Пти-Дютайи Ш. Феодалная монархия во Франции и в Англии X-13. веков. – Москва, 1938.

13. Хейзинга Й. Осень Средневековья. Исследование форм жизненного уклада и форм мышления в 14 и 15 веках во Франции и Нидерландах. – Москва, 2004.
14. Стасюлевич М. История средних веков. Т.1. – Санкт-Петербург, 2001.

15. Хачатурян Н. Бургундский двор и его властные функции в трактата Оливье де Ля Марша / Двор монарха в средневековой Европе: явления, модель, среда. // Под ред. Н. А. Хачатурян. – Санкт-Петербург, 2001. – С. 121–136.
16. Хачатурян Н. Светские и религиозные мотивы в придворном банкете Обет Фазана герцога Бургундского в XIV в. / Королевский двор в политической культуре средневековой Европы. Теория. Символика. Церемониал. // Отв. ред. Н.А.Хачатурян. – Москва, 2004. – С.177–199.

http://www.dhi-paris.fr/seiten_franzoesisch/home_f.htm 08.06.2005.

<http://abu.cnam.fr/BIB/> 2006.20.05.

L`annotation

Au XIV – XV siecle les ducs de Bourgogne avec mariages, les guerres et l`argent continuellement agrandiraient ses domaines. Les domaines de haut et honorables princes de Bourgogne a ete divise en deus grandes pratis: la comte de Flandre et la duche de Bourgogne. Grace a ses grosse domaines et la richement de ses villes, la Bourgoungne a une grande influence politique, ekonomique et kulturelle a l`Europe Ossiedentale. Les ducs de Bourgoungne a pratique la politique active et agresive pour avait la liberte de l`apart de roi de France et de l`impereur de Saint impire de Rome. Les ducs de Bourgoungne voulaient avoir le titre de roi. Pour ses grandes amour-propres, les ducs de Bourgoungne a ete compagnons beaucoup des proceses politiques a la fin de Moien Age. Desagregation de Bourgoungne metre beaucoup des questions pour les sauvants.

Dans sa politique les ducs de Bourgoungne sont se fonde dans son cour. A la fin du Moien Age la cour de duc de Bourgoungne a ete la plus riche et celebre cour de l`Europe Ossiedentale. En proceses de la fin du Moien Age le cour de Bourgoungne a ete transforme. Dans le cour de Bourgoungne a ete forme les nouvelles insitutions: departements juridique, militaire, finansiale, l`administration d`etat. La cour de Bourgoungne a serve a la representation des ducs de Bourgoungne.

1. pielikums

Filipa Labā portrets

Rogirs van Veidens.

Ap 1450. gadu. *Kunsthistorisches Museum*, Vīne, Austrija.

2. pielikums

Filipa Labā portrets.

Rogirs van Veidens.

Ap 1520. gadu. *Staatliche Museen*, Berlīne, Vācija.

3. pielikums

Portugāles Izabellas portrets.

Rogirs van Veidens.

Ap 1500. gadu. *J.Paul Getty Museum*, Losandželosa, ASV.

4. pielikums

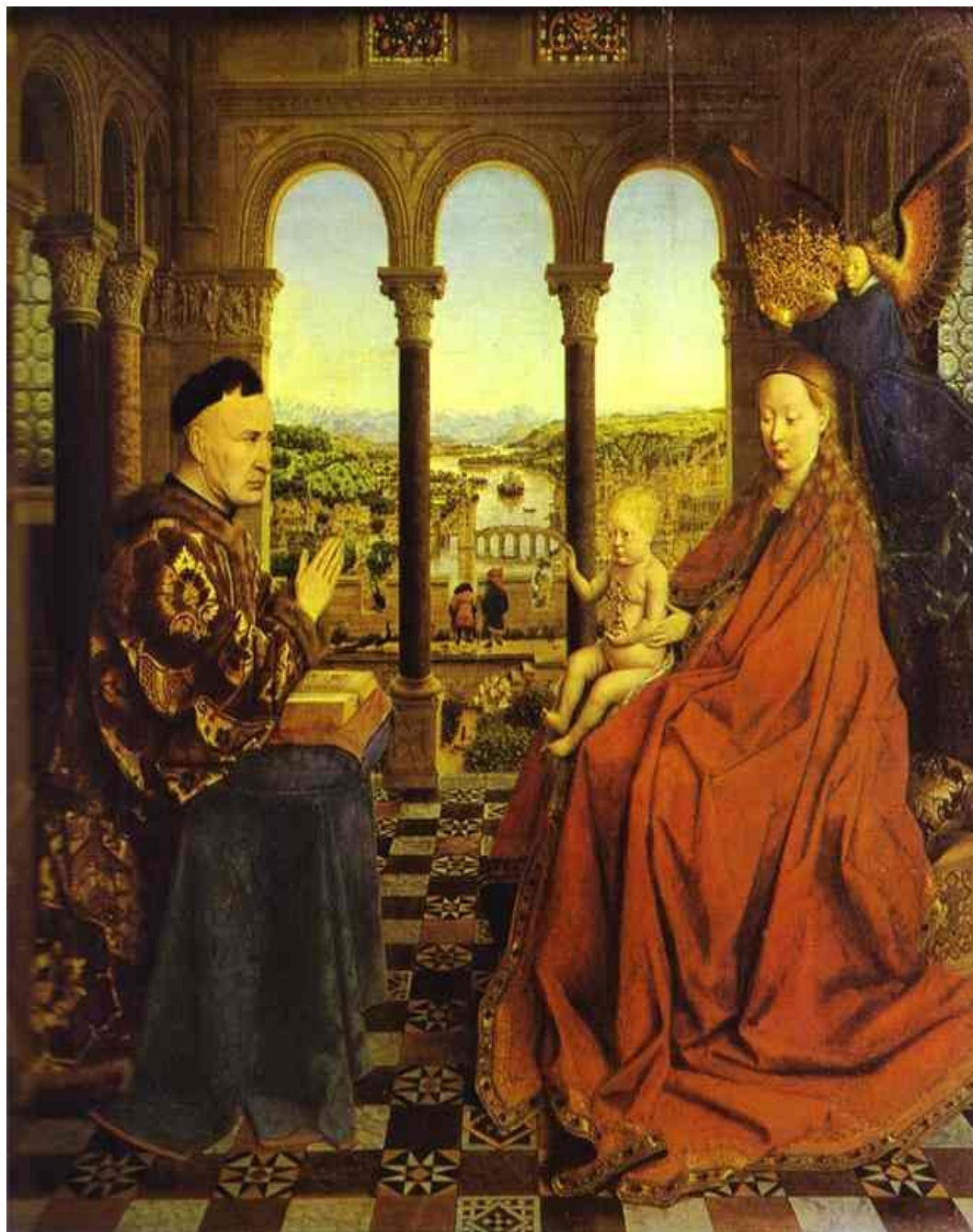

Šarla Droširdīgā portrets.

Rogirs van Veidens.

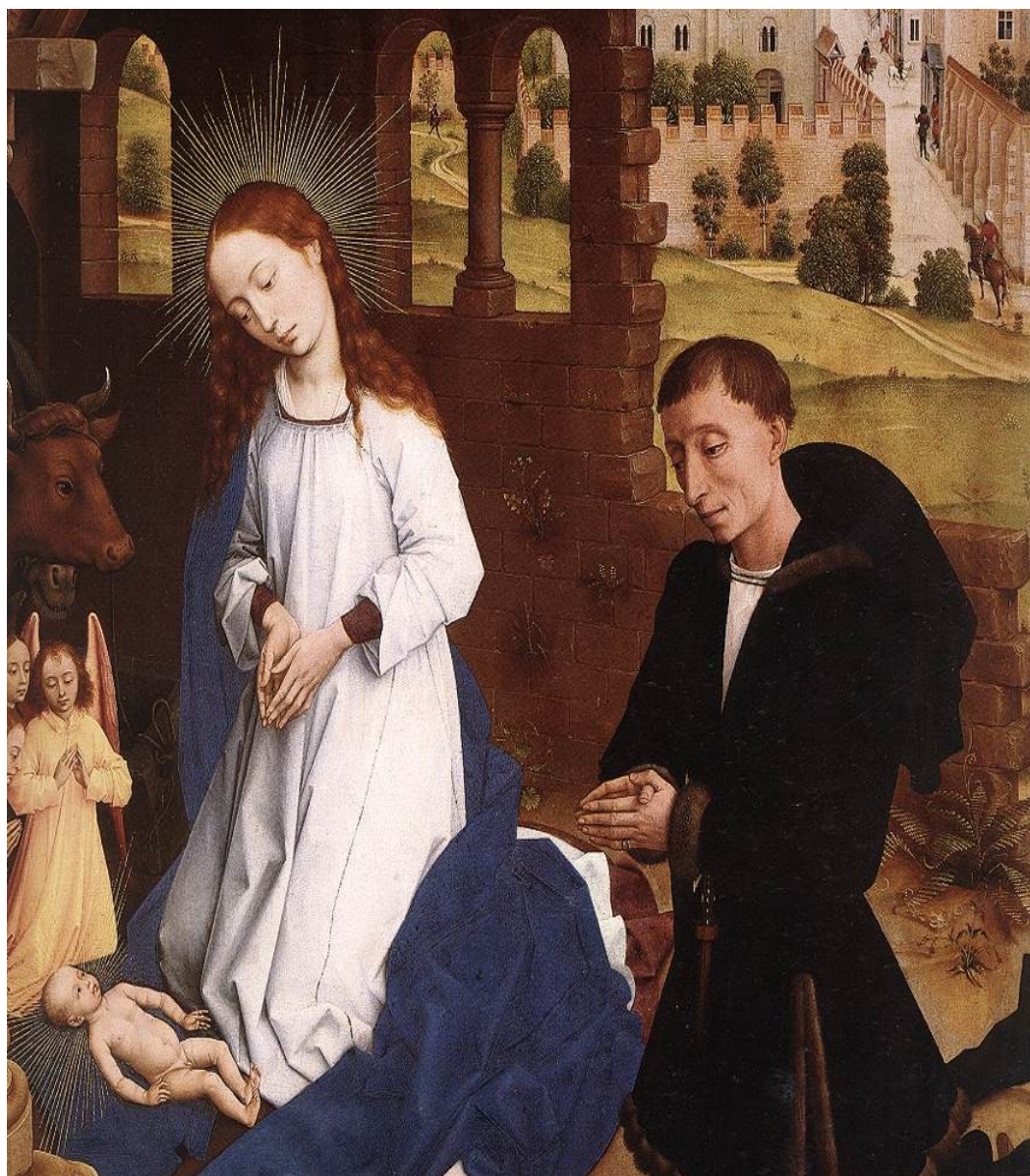
Ap 1460. gadu. *Staatliche Museen*, Berlīne, Vācija.

5. pielikums

Jaunava Marija un kanclers Rolēns.
Rogīrs van Veidens.
1434.–1436. gads. Luvra, Parīze, Francija.

6. pielikums

Bladelēna portrets (triptiha centrālās daļas fragments).

Rogirs van Veidens.

1445.–1450. gads. *Staatliche Museen*, Berlīne, Vācija.

7. pielikums

Burgundijas bastarda Antuāna portrets.

Rogirs van Veidens.

Ap 1461. gadu. *Musées Royaux des Beaux-Arts*, Brisele, Beļģija.

8. pielikums

Filipa de Kruā portrets (diptihs).

Rogirs van Veidens.

Ap 1460. gadu. *Henry E Huntington Art Gallery*, Sanmarīno, Kalifornija, ASV (labā daļa).

***Koninklijk Museum voor Schone Kunsten*, Antverpene, Beļģija (kreisā daļa).**

9. pielikums

Bodolēna de Lanuā portrets.

Jans van Eiks. 1437. *Staatliche Museen zu Berlin, Gemaldegalerie, Berlin, Germani.*

10. pielikums

Miniatūra „Eno hronikas” titullapai.

Rogirs van Veidens.

Ap 1448. gadu. *Bibliothèque Royal de Belgique*, Brisele, Beļģija.